

Analýza učebnic hudební výchovy na prvním stupni základní školy

Kristýna Šindelková

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Kristýna Šindelková
Osobní číslo:	H17057
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Analýza učebnic hudební výchovy na prvním stupni základní školy

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o postavení předmětu hudební výchova v kurikulu primárního vzdělávání v České republice.

Vymezení terminologie a teoretických východisek týkajících se didaktické vybavenosti učebnic hudební výchovy na prvním stupni základní školy.

Příprava metodologie výzkumu, stanovení výzkumného problému a cíle výzkumu.

Realizace výzkumu prostřednictvím interview s vybranými učiteli hudební výchovy na základě měření didaktické vybavenosti učebnic.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat včetně jejich interpretace.

Prezentace zjištěných výsledků, jejich shrnutí a doporučení pro výběr učebnic hudební výchovy.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Maňák, J., & Knecht, P. (2007). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido.

Okeeffe, L. (2013). A Framework for Textbook Analysis. *An International Journal of Contemporary Learning Research*, 2(1), 1–13.

Pastorová, M. (2019). *Podkladová studie Hudební výchova*. Praha: NÚV.

Sikorová, Z. (2007). *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita.

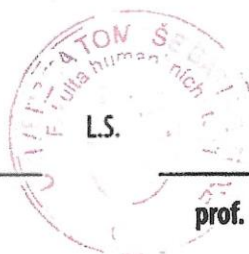
Stará, J., Chvál, M., & Starý, K. (2017). The Role of Textbooks in Primary Education. *e-Pedagogium*, 17(4), 60–69.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Libuše Jelénková, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **11. října 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **22. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

prof. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 11. října 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 12. 4. 2022

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vábného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předložená diplomová práce se zaměřuje na zjištění kvality učebnic hudební výchovy pro 1., 2. a 3. ročník prvního stupně základní školy. Cílem této práce bylo zjistit, jaká je didaktická vybavenost vybraných učebnic a jaké názory a preference převládají u učitelů prvního stupně na vybrané učebnice hudební výchovy. Pozornost v diplomové práci byla zaměřena na vybraná nakladatelství SPN, Nová škola a Taktik. Výzkumný vzorek tvořilo osm učebnic hudební výchovy a deset učitelů prvního stupně základní školy. Hlavní výzkumnou metodou bylo měření didaktické vybavenosti učebnic, které bylo doplněné o strukturované interview. Měřením didaktické vybavenosti bylo zjištěno, že učebnice dosahují průměrných hodnot převážně u verbálních komponentů učebnic. Nejvyšší hodnoty dosáhly učebnice hudební výchovy u obrazových komponentů. Z pohledu učitelů jsou nejčastěji kladně hodnoceny právě ty učebnice, které jsou vizuálně přitažlivé, doplněné o ilustrace a barevné grafické zpracování.

Klíčové pojmy: hudební výchova, učebnice, didaktická vybavenost učebnic, strukturované interview

ABSTRACT

The submitted diploma thesis focuses on determining the quality of music education textbooks for the 1st, 2nd and 3rd year of primary school. The aim of this work was to find out what is the didactic content of selected textbooks and what opinions, and preferences prevail among primary school teachers in selected textbooks of music education. The attention of the diploma thesis was focused on selected publishers SPN, Nová škola and Taktik. The research sample consisted of 8 music education textbooks and 10 primary school teachers. The main research method was the measurement of the didactic equipment of the textbooks, which was supplemented by a structured interview. By measuring didactic equipment, it was found that the textbooks achieved average values mainly in the verbal components of the textbooks. The highest values were achieved by music education textbooks in image components. From the teachers' point of view, those textbooks that are visually appealing, supplemented by illustrations and color graphics, are most often positively evaluated.

Keywords: music education, textbooks, didactic content of textbooks, structured interviews

Své poděkování bych chtěla věnovat těm, kteří mi byli oporou při tvorbě diplomové práce, především své rodině, která mi poskytovala psychickou podporu nejen v průběhu celého studia. Velký dík patří mé vedoucí práce, Mgr. Libuši Jelénkové, Ph.D, za její pomoc, cenné rady a za skvělý přístup v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYUČOVACÍ PŘEDMĚT HUDEBNÍ VÝCHOVA.....	12
1.1 KONTEXTY VZNIKU VYUČOVACÍHO PŘEDMĚTU HUDEBNÍ VÝCHOVA	12
1.2 POSTAVENÍ PŘEDMĚTU HUDEBNÍ VÝCHOVA V KURIKULU.....	16
2 UČEBNICE JAKO DIDAKTICKÝ PROSTŘEDEK.....	21
2.1 TEORETICKÉ VYMEZENÍ UČEBNICE	21
2.2 FUNKCE UČEBNICE	24
2.3 KVALITATIVNÍ PRVKY UČEBNIC	26
2.4 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNIC	27
2.4.1 Strukturní komponenty učebnic	28
2.5 UČEBNICE HUDEBNÍ VÝCHOVY	29
2.5.1 Nabídka učebnic hudební výchovy na trhu	30
3 UČEBNICE JAKO PŘEDMĚT VÝZKUMU.....	32
3.1 VÝZKUMY UČEBNIC V ČESKÉ REPUBLICE.....	32
3.2 VÝZKUMY UČEBNIC V ZAHRANIČÍ.....	33
3.3 VYBRANÉ STUDIE ZAMĚŘENÉ NA ANALÝZU UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY	33
II VÝZKUMNÁ ČÁST	35
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	36
4.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	36
4.2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	36
4.2.1 Měření didaktické vybavenosti učebnic.....	37
4.2.2 Strukturované interview	38
4.2.3 Interview pro učitele prvního stupně základní školy	38
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	40
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	43
5.1 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNIC PRO 1. ROČNÍK.....	43
5.2 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNIC PRO 2. ROČNÍK.....	46
5.3 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNIC PRO 3. ROČNÍK.....	49
5.4 VÝSLEDKY MĚŘENÍ DIDAKTICKÉ VYBAVENOSTI UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO 1.–3. ROČNÍK	51
5.4.1 Shrnutí výsledků měření didaktické vybavenosti	58
5.5 HODNOCENÍ UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY UČITELI.....	60
5.5.1 Interpretace dat o učebnicích 1. ročníku	62
5.5.2 Interpretace dat o učebnicích 2. ročníku	64

5.5.3	Interpretace dat o učebnicích 3. ročníku	66
5.5.4	Interpretace dat závěrečné části interview	68
5.5.5	Shrnutí výpovědí respondentů k vybraným učebnicím hudební výchovy	69
6	ZÁVĚRY VÝZKUMU	70
6.1	LIMITY VÝZKUMU	72
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	76
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	80
	SEZNAM OBRÁZKŮ	81
	SEZNAM TABULEK.....	82
	SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

Od dětství se věnuji činnostem souvisejícím s hudební výchovou, hře na flétnu, kytaru a klavír. Proto jsem chtěla i svou diplomovou práci zaměřit na hudební obor. Prvotní myšlenkou tedy bylo zaměřit se na učebnice hudební výchovy. Jen málokdo by si v dnešní době totiž pomyslel, jak významným prvkem ve výuce mohou být.

Během studia na vysoké škole jsem se seznámila s nepřeberným množstvím dostupných učebnic pro žáky prvního stupně základní školy. Co mě zaujalo, bylo to, že učebnicím hudební výchovy není věnována tak velká pozornost jako ostatním předmětům. Jak v množství vydání, tak i v aktualizaci již vzniklých titulů.

Tato diplomová práce se zaměřuje na zjištění kvality učebnic hudební výchovy vybraných nakladatelství, a to nakladatelství Taktik, Státního pedagogického nakladatelství a Nové školy. Hlavním cílem diplomové práce je tedy analyzovat učebnice hudební výchovy pro 1., 2. a 3. ročník. Také je zaměřena na zjištění názorů a preferencí učitelů prvního stupně základní školy, pokud jde o nabízené učebnice. Tato diplomová část je rozdělena na dva celky, část teoretickou a výzkumnou. Teoretická část má za cíl popsat pojetí hudební výchovy a její ukotvení v rámcovém vzdělávacím programu a teoreticky vymezit pojem učebnice jako didaktického prostředku.

Teoretická část je členěna na tři kapitoly. První kapitola vymezuje kontexty vzniku předmětu hudební výchova. V rámci této kapitoly je popsáno současné pojetí hudební výchovy a také to, jak je ukotvena v hlavním kurikulárním dokumentu. Druhá kapitola popisuje teoretické vymezení pojmu učebnice, specifické a charakteristické rysy učebnice. Současně se zaměřuje na učebnice hudební výchovy a jejich dostupnost na českém trhu. Třetí kapitola popisuje učebnice pohledem výzkumů. Podkapitola je věnována rešerši vzniklých studií zaměřujících se konkrétně na učebnice hudební výchovy. Poslední podkapitola je věnována didaktické vybavenosti učebnic a vymezení strukturních komponentů, které můžeme nalézt v každé vzniklé učebnici.

Cílem výzkumné části je zjistit didaktickou vybavenost učebnic a také zjistit, jaké názory a preference mají učitelé na učebnice hudební výchovy. Výzkumná část je v prvním celku zaměřena na objasnění metodologie výzkumu, na charakteristiku výzkumného vzorku a jeho výběr. Popsány jsou metody kvantitativního výzkumu. Hlavní metodou je didaktická vybavenost učebnic specifikovaná Průchou. Tato metoda je doplněna o strukturované interview s učiteli prvního stupně základní školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYUČOVACÍ PŘEDMĚT HUDEBNÍ VÝCHOVA

Hudební výchova (dále HV) patří k povinným vyučovacím předmětům na prvním stupni základní školy. Tento vyučovací předmět, společně s výtvarnou výchovou obohacuje jedincovu osobnost, nejen o estetický pohled, ale také i o poznání kulturního dědictví. HV tak patří mezi důležité výchovně-vzdělávací předměty. HV patří bezpochyby mezi historicky významné předměty, i když ve své minulosti prošla určitým vývojem. Hudba odnepaměti doprovázela náboženské rituály, sloužila hudebníkům k sebevyjádření, posluchačům k potěšení. HV tedy vnímáme jako předmět, který rozvíjí estetické cítění žáka. V historickém kontextu si prošla mnoha změnami, od úpadku důležitosti a významnosti tohoto předmětu až po současné pojetí HV.

1.1 Kontexty vzniku vyučovacího předmětu hudební výchova

O prvopočátcích HV na území České republiky hovoříme od 9. století našeho letopočtu. Zprvu se hovořilo spíše o výuce zpěvu než o samotné hudební výchově. Název HV dostal svou podobu až po pádu Habsburské monarchie. O výuce zpěvu či HV nacházíme první písemné zmínky v antické době. V této době byl zdůrazňován převážně účinek hudby, který zároveň rozvíjel a harmonizoval osobnost jedince. Až do 15. století byla HV ovlivňována převážně církví a politikou v dané zemi. Jan Hus usiloval o reformu duchovních písní a zasloužil se o propagaci zpěvu písní v českém jazyce. Šestnácté století přináší první vzdělávací centra zaměřená na hudbu, tzv. partikulární školy. Významnou osobností podílející se na rozvoji HV je Jan Blahoslav. S názory na hudebně pedagogickou problematiku přichází i pedagog Jan Ámos Komenský. Ten zastával názor, že HV prochází všemi stupni vzdělávání (od mateřské školy až po akademii) a nesmí být opomíjena. Historickým obdobím důležitým pro rozvoj školství, a tedy i hudební výchovy, je nepochybně období vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II.

K výraznému pokroku ve výuce hudební výchovy dochází v druhé polovině 19. století. HV je zavedena jako povinný vyučovací předmět na všech typech škol. Vyučování se zaměřovalo na intonační výcvik a metodiku zpěvu. Za autora vymezení pojmu HV považujeme Jana Leopolda Zvonaře. Autoři, kteří podporovali stejný názor jako Zvonař, prohlašovali, že název v sobě zahrnuje: „...náplň a cíl tohoto předmětu, tj. nejen výchovu žactva a aktivní pěveckou reprodukci, ale i recepci, porozumění hudebním dílům a jejich poznání jakožto potřebné součásti všeobecného vzdělání.“ (Gregor & Sedlický, 1990, s. 79) Do popředí se dostává myšlenka Konráda Pospíšila, který vyzdvihoval poslech v hodinách

a také využití moderních technologií (zde hovoříme o využití gramofonů či výukových filmů). Rok 1922 přináší Malý školský zákon a s ním spojené pojetí učebních osnov, které se do měšťanských škol dostaly ve finální podobě v roce 1933. Objevuje se i kritika obsahu HV, jelikož nejčastěji byla vyzdvižována právě pozornost zaměřující se na učební osnovy. V roce 1934 vzniká Společnost pro hudební výchovu. „*Úmyslem společnosti bylo šířit smysl a porozumění pro hudbu, zájem o ni a lásku k ní.*“ (Gregor & Sedlický, 1990, s. 79) Společnost se dělila na tři oddělení. Každé oddělení se zaměřovalo na jeden důležitý aspekt. Jednalo se o prohloubení výuky HV na všech školách, komunikaci se zahraničím a hudbu v rodinném a společenském prostředí. V návaznosti na vznik Společnosti pro hudební výchovu vzniká v roce 1953 pod záštitou UNESCO v Čechách Mezinárodní společnost pro hudební výchovu (International Society for Music Education – ISME). Zakládajícími členy mezinárodní společnosti byli Egon Kraus, Vennet Lawler, Charles Seeger a Arnold Walter. Pod záštitou této společnosti se začaly konat pravidelné konference po celé Evropě a tradice dosud trvá. Samotná společnost v pozdějších letech dosáhla mezinárodního uznání. V roce 1938 dochází k prohlubování učebních osnov a objevu se názor, že je potřeba pozměnit samotný obsah HV. Zdůrazňují se intonační metody, v souvislosti s Číhalem, do popředí se dostávají názory z psychologických výzkumů, dochází k jasnějšímu vymezení cílů HV. Třicátá léta jsou ovlivněna Orffovou školou, která se postupně dostává do českých škol. S novými postoji přichází autoři, kteří se zaměřují na organizaci hodin HV. Návrh organizace vyučovací jednotky přináší Cmíral, který členil vyučovací hodinu na třetiny. Dvě třetiny HV by se měly skládat ze zpěvu písní a poslední třetina by měla být zaměřena na dechová, hlasová, sluchová a rytmická cvičení. Velký rozvoj HV na českých školách přináší i množství nových vyučovacích pomůcek. Do popředí se dostává práce s gramofonovými deskami, které mají podporovat a rozvíjet poslech hudby, ale také práce s Orffovými hudebními nástroji, které k nám dostává Orffův Schulwerk, českou adaptaci vytvořili Eben a Hurník.

Pro učitele HV vznikají na našem území časopisy, např. Hudební výchova, Hudební listy, Hudba a škola, které přinášejí nové pohledy a poznatky využitelné v praxi, inovativní metody, názory zahraničních pedagogů a také obširnější pohled na zkoumání dětské hudebnosti. Hudebnost a její výzkum přináší nové postoje a pohledy v chápání HV. Po první světové válce se do popředí dostávají témata rozvoje metodické práce s intonací, byl zaznamenán další rozvoj tvorby vyučovacích pomůcek a také vznik učebnic HV. Mezi učebnice můžeme zařadit: Cvičebnici zpěvu pro I. a II. třídu školy střední (Hilmer, 1932);

Hudební výchova pro měšťanské školy (Kříčka, Novák, 1931). Inovativní rozvoj HV byl zastaven příchodem druhé světové války.

Druhá světová válka omezila rozvoj a chápání nejen HV. HV se využívala pro politické a mravní národní boje. Z těchto dvou hlavních důvodů jí byla připisována velká důležitost. Učební osnovy z roku 1939 přinášejí jasně definované časové dotace hodin HV na chlapeckých a dívčích školách. Časová dotace byla zavedena na jednu hodinu týdně a byl výrazně zdůrazňován význam lidové písně. V návaznosti na uzavírání vysokých škol vznikla prvotní myšlenka Plavce, Polmana a Janáčka, aby byla HV zařazována mezi aprobace učitelů měšťanských škol. Období druhé světové války přináší však do HV i kvalitní myšlenky. Mezi první můžeme zařadit uzákonění využívání technologických prostředků. Rozvoj zaznamenal školní rozhlas „*Od roku 1931 didakticky záslužně rozpracovával poslechovou stránku a nabádal k aktivnímu zpívání dětí.*“ (Gregor & Sedlický, 1990, s. 106) A do popředí se dostává i film. Školní vyučování HV nebylo ideální. Největším přínosem období druhé světové války byla snaha o zkvalitnění přípravy učitelů, zvýšenou časovou dotaci předmětu a zdokonalování intonační metody.

Po konci druhé světové války dochází ve školství k mnoha změnám, které se výrazně dotkly i pojetí HV. Školství se začalo navracet ke Komenského názorům a bylo výrazně ovlivněno sovětskou pedagogikou a snahou o formování socialistického jedince. Tyto změny vedly ke vzniku nových učebních osnov (v roce 1945, 1950, 1960). Již v tomto období dochází ke zdůrazňování důležitosti HV nejen ve školách, ale také mimo ni. Po vzniku nových hudebních osnov se objevuje názor, že samotná HV nesmí být vnímána pouze jako hodiny zpěvu, ale mělo by u jedince dojít k prohloubení zájmu o hudbu, zájmu o poslech a prohloubení hudebnosti. Do popředí se dostává hudebnost, která má být v jedinci podporována a rozvíjena. Autorem těchto myšlenek je Těplov, tyto názory u nás prosazoval Lýsek. Poválečné období přineslo pro HV nové učebnice, ale také připravované zpěvníky. Dochází k velkému rozmachu a využívání hudebních koncertů, které jsou důležité i pro rozvoj komunikačních schopností. Po těchto významných letech začíná znovu upadat důležitost postavení HV (po roce 1953). HV v tomto období byla chápána z dvou rozdílných perspektiv. První zdůrazňovala důležitost oddechových a rekreačních činností; druhý pohled prosazoval rozvoj estetického cítění. Důležitost byla vnímána z pohledu socialistické školy. „*Hudební výchova se podílí v rozvoji harmonicky rozvinuté osobnosti socialistického člověka.*“ (Sedlák & Siebr, 1988, s.14) Hudba tedy ve školách sloužila k propagaci kulturního a politického směřování. Po roce 1953 dochází ke změnám i v nabídce školní

výbavy. Do popředí se dostává moderní technologie v čele s poslechem školních rádií, hudebních pořadů v televizi, využití gramofonových desek a vzniku nových učebnic HV. Pořady v televizích se těšily velkému úspěchu. „*Tento prostředek je schopen poučit a současně pobavit desetitisíce našich dětí, a to takovými pořady, jež si stěží může opatřit učitel hudební výchovy na škole.*“ (Gregor & Sedlický, 1990, s. 134) Carl Orff a jeho Schulwerk začal výrazně ovlivňovat pojetí HV na českých školách. Čeští hudební pedagogové začali jeho prvky vnášet do hodin HV. V návaznosti na Orffa se k nám dostávají i myšlenky Kodályho pedagogiky. Tato pedagogika kladla důraz především na intonační přípravu jedince.

Školní rok 1976/77 přináší nový projekt (Projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy), který reaguje na velký rozmach vědeckotechnické revoluce. Tento projekt zasáhl i v oblasti výuky HV. Začala se zdůrazňovat výchovná hodnota hudby. V popředí stojí jedincova tvořivost, improvizace, hra na hudební nástroje. Šrámková (2012) uvádí, že HV má od roku 1976 *charakter činnostního pojetí*. To znamená, že se ve výuce využívá vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti. Vše, co by si měl jedinec osvojit, uskutečňuje za pomoci kontaktu, vlastní manipulace, pomocí složek vokálních, instrumentálních, poslechových a hudebně pohybových, což odráží současné pojetí HV na školách.

Společnost reaguje na tento rozmach vznikem základních lidových uměleckých škol. Časová dotace hodin HV se nemění, je jí stále věnována jedna hodina týdně tak, jak je to v současné české škole. V roce 1980 vznikají nové učební osnovy pro celou Československou socialistickou republiku. Přes všechny dosavadní pokusy se nedařilo zkvalitnit vzdělávání učitelů. Česká hudební společnost reagovala na tuto situaci tím, že připravovala pro učitele vzdělávací odborné programy se zaměřením na hudební vzdělávání. Pro učitele vznikala řada podpůrných pomůcek, které vydával například Československý rozhlas nebo televize (jednalo se o vzdělávací pořady zaměřené na určité ročníky). Společnost zdůrazňovala také důležitost mimoškolních hudebních aktivit, kam začaly spadat dětské hudební festivaly, dětský sborový zpěv, sborové zpěvy na školách anebo vznik hudebních divadel.

Devadesátá léta přinášejí nový impulz pro utváření HV. Dostává se k nám integrativní hudební pedagogika, kterou u nás propagoval Václav Drábek. Integrativní HV pracuje s pojmem integrace, a to integrace jednooborová, polyestetická a interdisciplinární. První zmiňovaná se snaží o uchopení hudebního námětu propojením všech hudebních činností. Poznatky o integrativní hudební pedagogice, spojené s polyestetickou pedagogikou, se

zabývali v 80. a 90. letech minulého století Roscher a Masnale. Tito autoři vnesli ucelený pohled na umění a také na společné rysy všech jeho žánrů. Polyestetická a interdisciplinární pedagogika se snaží integrovat umění (v tomto případě hudbu) s přírodními a společenskými vědami. Typickou pro integrovanou hudební pedagogiku se tak stává projektová výuka. Významným mezníkem je rok 1989, kdy dochází k transformaci školství. Myšlenky se opět navracejí ke Komenskému. V roce 1990 se vrací do škol povinná devítiletá školní docházka. Dochází také k rozdělení prvního a druhého stupně. Vzhledem k tomu, že byla obnovena devítiletá docházka, bylo potřeba upravit učební osnovy, které navazovaly na osmé ročníky. Počátkem 21. století dochází ke vzniku kurikulárních dokumentů, které se snaží o změny. Změny jsou inspirovány vzniklými výzkumy nebo alternativními metodami výuky, které na naše území proudí (hovoříme o alternativních školách, jako jsou Montessori, Waldorf, Začít spolu a další). V roce 1995 zakládá Jurkovič Českou Orffovu školu, která se podílí na realizaci hudebně-výchovných programů ve spolupráci s Českou filharmonií a také Symfonickým orchestrem.

Šrámková stále připomíná, jaké podmínky má HV na českých školách. Tyto podmínky nejsou příznivé, zvláště kvůli nekvalifikovanosti učitelů.

1.2 Postavení předmětu hudební výchova v kurikulu

O tom, jakou změnou v průběhu let prošla HV jsme zmínili v předchozí kapitole. V návaznosti na tyto změny vznikly dokumenty, které charakterizují předmět HV. Jaký je obsah HV a jak je pojímán v současném kurikulu popisujeme v následující části textu.

Obnovení povinné školní docházky v roce 1990 dalo impulz ke vzniku prvotních Standardů základního vzdělávání (1995). Tento impulz podpořil tvorbu vzdělávacích programů a také jejich schvalování. V roce 2001 přichází školská reforma a vzniká Národní program vzdělávání (Bílá kniha). Národní program vzdělávání představuje základní strategii českého školství. V návaznosti na vznik Bílé knihy vzniká i nový školský zákon (2004). Bílá kniha prochází v průběhu let transformacemi, jež se dále projevují v rámcových vzdělávacích programech. Dochází ke změně pedagogického myšlení a také přístupu ke vzdělávacímu procesu. Vyučovací předměty jsou sdruženy do vzdělávacích oblastí. HV, společně s výtvarnou výchovou, spadá do jedné vzdělávací oblasti – *Umění a kultura*. „*Hudební výchova tak, jak je prezentována v RVP ZV, je oborem umožňujícím žákům pronikat do světa hudby a hudebního umění, tedy poznávat zákonitosti hudby prostřednictvím vlastního aktivního a tvořivého muzicírování, ale i prostřednictvím návštěv koncertů, sledování*

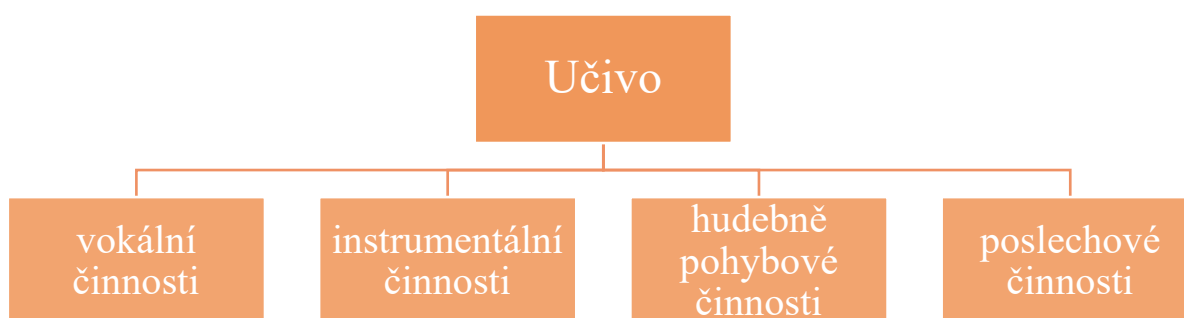
multimédií a práce s nimi, četby apod.“ (Charalambidis, 2004) HV by tak měla plnit estetické, zábavné a terapeutické funkce. První stupeň žákům přináší poznání základních prvků hudebního jazyka, který postupně slouží k tomu, aby se mohli sami hudebně vyjadřovat. Na druhém stupni získávají žáci širší kulturní rozhled. Velkým problémem pak zůstává skloubit hudební úroveň žáků prvního stupně a to, co už mají žáci osvojeno. V HV dochází k většímu rozmachu žákovy tvořivosti. O začlenění tvořivosti do vzdělávacích koncepcí se snažil již Kříčka, Krch v období po první světové válce. Tyto myšlenky najdeme i v současné koncepci HV. Probouzení jedincovy tvořivosti zmiňuje i Orffův Schulwerk. Důležitost jedincovy tvořivosti popisuje Váňová, která *tvořivost* charakterizuje jako: „...*elementární samostatnou hudební činnost, která na základě výběru a kombinace jednotlivých hudebních představ vytváří relativně novou a objektivně vyjádřenou hudební kvalitu.*“ (Váňová, 1989, s. 50) Na základě takto definované tvořivosti Charalambidis popisuje dělení tvořivosti v HV do třech kroků: OPAKUJ (imitace); POZMĚŇ (částečná improvizace); UDĚLEJ JINAK (samostatná práce).

Hudba vede žáka k porozumění hudebnímu prostředí a k vnímání hudby samotné. Činnostní pojetí HV zastřešují oblasti *hudební produkce, recepce a reflexe* a zahrnují v sobě činnosti vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové. Tyto tři základní oblasti spadají do integrativní hudební pedagogiky. V rámci integrativní hudební pedagogiky sledujeme celkem šest základních didaktických cílů – *Jak se hudba zhotovuje? Jak se hudba provádí? Jak se hudba zprostředkovává? Proč lidé pěstují a poslouchají hudbu? Proč lidé kupují a prodávají hudbu? Jak je poslouchané uzpůsobeno a jak je tato uzpůsobenost poslouchána?* (Charalambidis, 2004) Těchto šest základních didaktických celků se stává jedním z východisek současné HV. „*V osnovách ŠVP pak mohou být tyto didaktické celky, podobně jako obsahové domény v RVP ZV (tedy vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové), využity k rozčlenění a rozpracování vzdělávacího obsahu hudební výchovy z RVP ZV do příslušného předmětu na úrovni ŠVP.*“ (Charalambidis, 2004) Tyto didaktické celky jsou také důležité pro integrativnost HV s jinými vzdělávacími předměty. Mezi základní principy tak patří *činnostní pojetí, integrativnost a provázanost s klíčovými kompetencemi.*

Po vzniku Bílé knihy a rámcových vzdělávacích programů se ujednotil obsah HV. Sedlák definoval pojem obsah HV. Ten bývá často omezován pouze na výčet učební látky (hudební materiál). Důležité je, abychom obsah HV chápali jak ve vztahu k učivu, tak i ke vztahu k žákovi, který je aktivním příjemcem výchovy. Aby žák dosáhl hudebního sebeuplatnění,

musí proniknout do světa hudby a získat určité kvality, které mu to umožní. Mezi tyto kvality řadí Sedlák citlivost k hudbě, hudební schopnosti, dovednosti a návyky, životní a hudební zkušenosti a získání teoretických poznatků o hudbě. Za obsah hudební výchovy tedy považujeme „... výběr hudebního materiálu a komplex výchovných a vzdělávacích aspektů, které se podílejí na všestranném rozvoji jedince.“ (Sedlák, 1984, s. 13) O obsah HV se zajímá převážně didaktika HV. Zabývá se celkem čtyřmi oblastmi, kam patří zmiňovaný obsah a rozsah vzdělávacího procesu. Cílem vzdělávacího procesu jsou metody a formy vyučování a také vztah, který vzniká mezi žákem a učitelem. Sedlák popisuje jádro HV, kam se řadí předávání uměleckých obsahů; rozvoj specifických znalostí, schopností, dovedností a formování postojů každého jedince.

Jak již bylo zmíněno dříve, HV je od roku 1976 chápána jako předmět *činnostní*. Znamená to tedy, že obsah HV je realizován pomocí činnostních aktivit. Patří sem činnosti vokální, instrumentální, hudebně pohybové a poslechové činnosti.

Obrázek 1 Schéma – Členění hudebních činností v obsahu učiva hudební výchovy

Tyto činnostní aktivity mají žáka rozvíjet. Za pomoci těchto činností je umožněno žákovi vstupovat do komunikace s hudbou a seznámit se s hudbou ve všech jejích podobách a funkcích. Obsah je ukotven v rámcovém vzdělávacím programu, který je tvořen očekávanými výstupy a učivem, které má doporučující charakter. Učivo je členěno tak, aby respektovalo činnostní pojetí HV.

Ve vzdělávacích programech je kladen důraz především na rozvoj kompetencí, které chápeme jako soubor dovedností, znalostí a postojů. „Obsahem oboru vzdělávací oblasti umění a kultura jsou poznatky přispívající k uměleckému osvojení světa a rozvíjení tvořivosti a vnímavosti jedinců k uměleckým dílům.“ (Šrámková, 2012, s. 2) Na základě poznatků z rámcových vzdělávacích programů si každá škola tvoří vlastní školní vzdělávací program. Vzdělávací obsah je rozdělen na 1. a 2. období. Pro každé období jsou vymezeny očekávané výstupy. Očekávané výstupy jsou konstruovány tak, aby byly měřitelné a ověřitelné. Na konci prvního stupně očekávané výstupy akcentují hudební schopnosti,

dovednosti, vědomosti a návyky. Na konci druhého stupně dochází ke komplexnějšímu pojmání schopností a dovedností.

Hudebně výchovný proces se realizuje ve dvou sférách. V první sféře se žáci seznamují s novými poznatky a v té druhé dochází k využití osvojených poznatků a jejich využití k aktivnímu tvořivému projevu. Nesmíme však zapomínat, že tvořivé činnosti jsou náročnější a vyžadují od jedince určitou míru fantazie, představivosti, zájmu a tvůrčího nadání. Činnosti by se měly vzájemně doplňovat, prolínat a tvořit tak ucelený koncept, jednotný celek předmětu. V rámci těchto činností je pak důraz kladen na samostatnost v souvislosti s rozvojem hudební tvořivosti a myšlení. Činnosti hudebně pohybové dávají prostor pro aktivizaci žáka a také pro uplatnění jeho individuality. Hudebně pohybové dovednosti obsahují čtyři základní složky: rytmickou, pohybovou, taneční a uměleckou. Hudebně pohybové složce se věnovaly autorky Viskupová, Mišucová, Berdychová, Kurková. Právě Libuše Kurková poukazuje na to, že hudební vzdělání bereme jako komplex. Je založeno na spojení hudby, slova, pohybu. František Sedlák vidí smysl hudebně pohybových činností v rozvíjení tělesného pohybu, který umožňuje vnímat hudební obsah a porozumět mu. Hudebně pohybová výchova by měla být nejvíce uplatňována právě na prvním stupni, kde je hlavním cílem příprava žáků na orientaci v základních hudebních pojmech. K těmto činnostem jsou v rámcových vzdělávacích programech popsány dovednosti a znalosti, které by měli žáci na konci 1. a 2. stupně zvládat. Na tyto získané dovednosti a znalosti navazují další vzdělávací programy (např. gymnaziální programy). „*Aktivní muzicírování, tedy zpěv a hra na hudební nástroje, poslech hudby, tanec a další pohybové aktivity, představuje hlavní obsahovou náplň hudební výchovy v základním školství.*“ (Holubec & Pastorová, 2017) Výčet všech těchto aktivit vede k rozvoji každého jedince. Aktivity také rozvíjejí schopnost vnímat a prožívat emoce, porozumět hudbě, rozvíjet kreativitu. HV by měla být převážně aktivní, kreativní a integrativní.

V českém školství vznikly *Standardy hudebního vzdělávání*, které jsou určitou podporou pro realizaci vzdělávacího obsahu. Tyto vytvořené standardy respektují činnostní pojetí HV a individuální stránku každého jedince. Standardy umožňují ověřit si, zda si žáci osvojili požadované vědomosti a dovednosti.

HV připravuje jedince tak, aby dokázal porozumět hudbě. Zároveň by také měla vyvolávat celoživotní potřebu každého jedince být v kontaktu s hudbou. HV se opírá o zážitek jedince s hudbou. Využívá k tomu jak vlastní produktivní činnosti jedince, tak receptivní činnosti. HV můžeme také chápat jako určitou přípravu člověka na život spojený s hudbou.

Zdůrazňuje se také potřeba seznámit žáky s tradičními hodnotami jak české, tak i evropské hudby, zachovat je a usilovat o poznání kulturních východisek národů. Do popředí tedy vstupuje jedincova tvořivost, která je úzce spjatá s uměleckým dílem. „*Cílem nejsou samoučelné hudební činnosti žáků, nýbrž co nejhlubší porozumění uměleckému jazyku, konkrétním skladbám s odpovídajícím citovým prožitkem, který natrvalo obohatí hodnotovou a emocionální sféru osobnosti.*“ (Slavík, Nedělka, Valenta, Hník, Brücknerová & Dytrtová, 2015, s. 391)

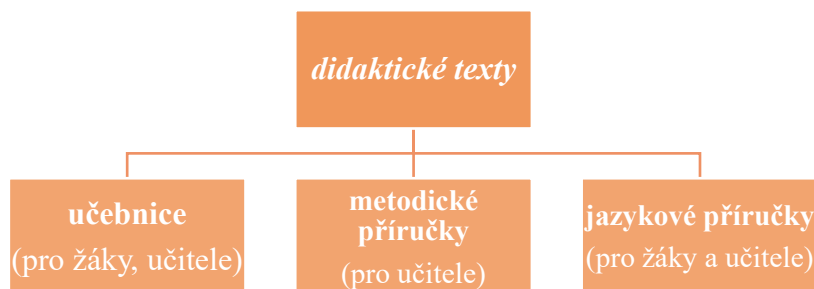
2 UČEBNICE JAKO DIDAKTICKÝ PROSTŘEDEK

Není pochyb, že učebnice jsou v současné době nezbytnou součástí výuky nejen u nás, ale po celém světě. Učebnice je nejrozšířenější vyučovací pomůckou a součástí školní docházky. Učebnice hrají významnou roli při formování názorů jak učitelových, tak i žakových, anebo také názorů rodin na dané vyučovací předměty. Učebnice slouží učitelům jako zdroj nápadů, je inspirací pro jejich přípravu na vyučování. Merzyn (1987) dokonce tvrdí, že učebnice ve školách bývají často považovány za důležitější než samotné kurikulum. Z již vzniklých výzkumů zabývající se teorií učebnic vyplývá, že žáci si za pomoci učebnic osvojují vědomosti, dovednosti a že učebnice také mohou ovlivnit jejich postoje. Není tedy pochyb, že učebnice převážně motivuje žáka k učení prostřednictvím zajímavého zpracování, které rozvíjí zvědavost žáků. Jak již bylo zmíněno dříve, o pojmu a výskytu učebnic můžeme hovořit v dobách tisíc let před Kristem. Během let však učebnice prošli řádnou obměnou, od zápisu na hliněné destičky přes tištěné knihy až po současné e-learningové učebnice, které se těší velké oblibě. Významným obdobím pro vývoj učebnic je 15. století. Jan Ámos Komenský se považuje za zakladatele teorie a tvorby současných moderních učebnic. Teorie a výzkum učebnic jsou od 70. let 20. století studovány jako samotná vědní disciplína, která zkoumá kvalitu a didaktickou vybavenost učebnic. U nás se začal teorií učebnic v 80. letech 20. století zabývat Průcha.

2.1 Teoretické vymezení učebnice

V 70. letech 20. století se začal klást důraz na informační stránku učebnic, které měly sloužit převážně žákům. Postupem času dochází k pozměnění pohledu na učebnice. V současné literatuře nenacházíme sjednocení definic pojmu učebnice. Z nejobecnějšího pojetí chápeme učebnice jako *informační pramen, dokument*. Laws a Horsley (1992 in Mikk, 2007, s. 13) vnímají učebnice jako „...*takové knihy, které byly vytvářeny cíleně pro vyučování a učení, ale také další psané materiály mohou být využívány při výuce a ty pak jsou také považovány za učebnice.*“ (in Mikk, 2007, s. 13) Průcha definuje učebnice podle třech pojetí: „*kurikulární projekt, didaktický prostředek pro učitele a zdroj obsahu vzdělávání pro žáky.*“ (Průcha in Sikorová, 2007, s. 10) *Kurikulární projekt* Průcha chápe jako určitý druh modelu, s jehož pomocí je regulován edukační proces, který vymezuje obsah vzdělávání. Maňák (2003) popisuje učebnici jako pomůcku, která obsahuje výklad učiva. Učebnici taky můžeme vnímat jako *didaktický prostředek*. Didaktickým prostředkem rozumíme vše, co vede ke splnění výchovně-vzdělávacích cílů. Didaktický prostředek je soubor všech materiálních

předmětů, které fungují při realizaci vzdělávání. Maňák člení učebnice mezi didaktické prostředky a dále do kategorie literárních pomůcek. Lingvodidaktika zařazuje učebnice také mezi didaktické prostředky a pracuje s pojmem *textové materiály*. Postavení učebnice jako didaktického prostředku z hlediska lingvodidaktiky můžeme znázornit následujícím grafem (Průcha, 2017).

Obrázek 2 Schéma – postavení učebnice z pohledu lingvodidaktiky

Učebnici tedy chápeme jako didaktický text, který má určité vlastnosti. Tyto didaktické texty jsou sestaveny a určeny pro účel učení a vyučování. Didaktický text je informační útvar, prostředek učení. V literatuře se můžeme seznámit také s typologií školních didaktických textů (Průcha, 1998). Nejpodstatnější částí pro tuto diplomovou práci jsou učebnice. Z hlediska teorie učebnic můžeme mezi didaktické texty zařadit i *pracovní sešity*, knihy, které slouží žákům tak, že do těchto typů učebnic mohou vepisovat. S tím souvisí i pojem *pracovní učebnice*. Ty jsou koncipovány tak, aby obsahovaly učivo, které je v souladu s RVP ZV, a jsou doplněny o jednotlivé úkoly. Žáci do nich vepisují. Tyto učebnice nejsou příliš obsáhlé. Obsahují pouze to, co mají žáci vidět a využívat pro své vlastní učení. Podle Průchy můžeme definovat tři platné pojmy, které se objevují v teorii učebnic. Přehledné definice třech pojmů zaznamenala ve své práci Sikorová. *Školní učebnice* je didaktický prostředek zaměřený na primární a sekundární vzdělávání. Funguje jako prvek kurikula. Školní učebnice je určitý druh média s přesně členěnou strukturou a s konstruovanými komponenty. Školní učebnice poskytuje uživatelům pouze základní informace, které nezahrnují detailní a specifické poznatky. *Učebnice* je publikace, která slouží k didaktické komunikaci. Pojem školní učebnice je v současnosti používán s pojmem učebnice, tudíž nedochází k jejich rozlišení. V rámci výzkumného šetření bude pro nás důležité také vymezení pojmu učebnicová řada. *Učebnicovou řadou* chápeme komplexní, ucelenou řadu pro následné ročníky. Řada vznikla na základě jednotné koncepce, která je vytvořena uceleným kolektivem autorů.

Používání učebnic ve školním prostředí vyžaduje schválení úředním orgánem. Schválením učebnice rozumíme všechny procesy, při nichž jsou učebnice posuzovány, doporučovány, nebo také odmítány pro následné využití ve školách. Každá učebnice tedy musí procházet výběrem, procesem hodnocení. Postupy a jejich schvalování se liší podle toho, v jakém státě ke schvalování dochází. Při schvalování existují tři možnosti, které popisuje Johnsen (1993). *Závazné používání určitých titulů* je typické pro totalitní státy. *Konzultační model* je model, který převážně převládá v západních zemích a také u nás. Klíčovou roli zde hrají učitelé a školy. Poslední *výběr je svobodný*. Učitelé si mohou učebnice vybírat podle svých pedagogických představ. V České republice je úředním orgánem pro schvalování učebnic Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rozhodování o schválení jednotlivých učebnic vychází ze třech úrovní – státní, regionální a na úrovni jednotlivých škol a učitelů. Regulační mechanismy jsou prvky, prostředky, kterými se musí autoři řídit při tvorbě učebnic a u jejich následných schvalování. Mezi tyto mechanismy patří respektovat předepsané kurikulum, financování a schvalování. Ministerstvo školství stanovuje rámec právě předepsaného kurikula.

V České republice existuje mnoho nakladatelství, která se zabývají vydáváním učebnic. Mezi nejznámější patří Státní pedagogické nakladatelství, Fortuna, Alter, Fraus, Taktik, Nová škola a jiné. Ministerstvo školství uděluje učebnicím schvalovací doložku. Schvalovací doložka zaručuje, že učebnice (Sdělení MŠMT ČR k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek, 2013, s. 4):

- a) *„respektuje Ústavu ČR a zákony platné na území ČR...,*
- b) *je v souladu s příslušným rámcovým vzdělávacím programem, podporuje osvojování klíčových kompetencí a směřuje k dosahování očekávaných výstupů...,*
- c) *je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními didaktickými postupy...,*
- d) *po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikám daného vzdělávacího oboru nebo průřezového tématu.“*

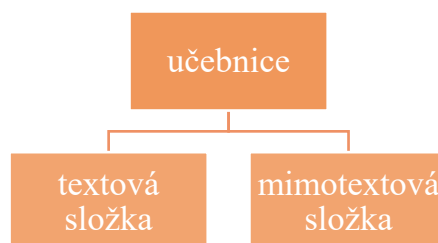
Na základě řádného schvalovacího procesu se učebnice dostávají do výuky. Důležité je zmínit, že ve větším počtu jsou učebnice pro žáky prvního stupně poskytovány zdarma na základě udělené schvalovací doložky MŠMT. Samotné schvalování učebnic má svůj postup, který můžeme stručně popsat v pěti základních krocích, které uvádí Sikorová (2007). (1) Samotné nakladatelství podává žádost o udělení schvalovací doložky pro danou učebnici.

(2) Vybraní recenzenti (odborníci z oboru nebo z řad zkušených učitelů) hodnotí a popisují učebnici. (3) Na základě jejich poznatků se zpracovává odborný posudek, (4) doporučující posudek. Na základě předchozích bodů (5) uděluje MŠMT schvalovací doložku v trvání šesti let a učebnice se schvalovací doložkou jsou zapsány do seznamu učebnic podle §27 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

2.2 Funkce učebnice

Na začátku je důležité si vymežit, co rozumíme pod pojmem funkce učebnice. Průcha definuje funkce učebnice následovně: „...*předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu.*“ (Průcha, 1998, s. 19) Sikorová chápe roli učebnice jako způsob jejího fungování v procesu výuky a učení. Tato učebnice má mít své typické rysy a mění se podle toho, jak je pojmána učiteli. Průcha rozdělil funkce podle toho, pro koho je učebnice určena. *Funkce učebnice pro žáky* je pramenem, ze kterého se každý žák učí a dochází k osvojování poznatků. *Funkce učebnice z pohledu učitele* je chápána jako pramen, za jehož pomoci plánují učitelé obsah učiva nebo také hodnocení výsledků žáka. Každá učebnice může mít jinou podobu. Podoba každé učebnice závisí na představě autorů, kteří učebnici tvoří, a také na tom, které funkce bude učebnice ve výuce plnit. V současnosti se autoři učebnic snaží, aby učebnice plnila co nejvíce možných funkcí. Míra zastoupení počtu funkcí záleží na tom, pro jaký ročník je učebnice určena. V následující části zmíníme některé funkce, které může učebnice plnit. Existuje mnoho klasifikací funkcí, nicméně ve větší míře zahrnují podobné funkce. Zmíníme nejznámější taxonomii funkcí učebnice podle Zujeva (Zujev in Sikorová, 2007). *Informační funkce* učebnice vymezuje určitý rámec vzdělávání v konkrétním předmětu. Vyzdvihovaná je *funkce motivační*. Ta má za úkol motivovat žáky k učení a s tím souvisí *funkce řídicí*, která řídí učení každého žáka. Dochází zde k osvojování, upevňování poznatků a dovedností. *Sebevzdělávací funkce* stimuluje žáky pro jejich samostatnou práci. *Diferenciační funkce* zajišťuje materiál, který je zaměřen na nadané žáky. *Hodnotová funkce* se zaměřuje na ovlivnění hodnot a postojů každého žáka. Sikorová zmiňuje, že: „*Učebnice může totiž plnit své funkce pouze tehdy, pokud je k tomu náležitě vybavena.*“ (Sikorová, 2007, s. 15) Pro závěrečné shrnutí pojmu funkce učebnice citujeme Průchu: „*Aby totiž učebnice mohla plnit své funkce, musí být k tomu náležitě vybavena, tj. musí v sobě zahrnovat takové komponenty, jež jsou schopny realizovat dané funkce.*“ (Průcha, 1998, s.20) Mikk (2007) ve svém příspěvku uvádí dělení funkcí podle toho, zda fungují v prostředí školy nebo mimo ni. V prostředí školy pokládá za základní a

klíčovou funkcí učebnic její úlohu *motivovat žáky k učení*. Zajímavé a poutavé učebnice probouzejí u žáků zájem o daný předmět. Jako nejdůležitější pak uvádí funkci *prezentovat informace*. Učebnice reprezentují kurikulum a jsou psány v souladu s cíli vzdělávání a s podmínkami učení. Na základě této funkce vznikly další funkce u autorů Zujev a Piirimägi. Učebnice vede *žákovo učení*. Čím více jsou žáci při učení aktivní, tím dlouhodobější jsou výsledky jejich učení. Každá dobrá učebnice by měla také podporovat sebehodnocení žákova učení. Předposlední funkcí, kterou zde zmíníme, je *diferencující přístup k učení*. Tato funkce zohledňuje zájmy a potřeby žáků o daný předmět. V neposlední řadě by pak učebnice měla podporovat vytváření *žádoucích postojů a hodnot*. Funkce, které plní učebnice mimo prostory školy, jsou pak kulturní, politické a společenské. Je jasné, že učebnice nemůžou mít zastoupení všech funkcí ve stejné míře. Proto vznikají řady podpůrných didaktických prostředků, které funkce nahrazují. Mezi ty základní patří učebnice, pracovní sešity a příručky pro učitele. Dále do podpůrných didaktických prostředků řadíme slovníky, mapy, čítanky, videonahrávky a další. Pokud má učebnice plnit své účely, musí zahrnovat soubor komponentů, které umožňují účely každé učebnice realizovat. Učebnice tak můžeme používat v každé fázi vyučovacího procesu. Od počátku motivace žáků k učení až po hodnocení míry osvojení a porozumění učivu. Studium strukturních komponentů se zabývá teorií, která souvisí s již vymezenými funkcemi. „*Základem je tu pojetí, podle kterého je učebnice hierarchicky členěným systémem, jehož jednotlivé části (komponenty) plní ve vzájemné propojenosti a s využitím specifických vyjadřovacích prostředků různé funkce učebnice. Tyto komponenty je možno v učebnici identifikovat, exaktně analyzovat, a tak učebnici celkově vyhodnocovat.*“ (Průcha, 1998, s. 24) Jednotlivé komponenty můžeme tedy identifikovat a následně analyzovat. Tyto komponenty tvoří strukturu každé učebnice. „*Učebnice je strukturovaný a k určitým funkcím uzpůsobený systém.*“ (Sikorová, 2007, s.15) Průcha vytvořil model shodný pro všechny učebnice.

Obrázek 3 Schéma – model základní struktury učebnic

V současnosti můžeme najít univerzální model struktury komponentů od Průchy, který je vhodný k analýze všech druhů učebnic¹. Podle Průchy můžeme vymezit celkem tři funkce učebnice, které rozčleňuje do třech kategorií.

<i>Prezentace učiva</i>	Učebnice je soubor informací a jejím úkolem je tyto informace prezentovat.
<i>Řízení učení a vyučování</i>	Učebnice řídí žákovo učení a učitelovo využívání.
<i>Funkce organizační (orientační)</i>	Učebnice informuje o způsobech svého využívání

Tabulka 1 *Funkce učebnic podle Průchy*

Na základě této klasifikace můžeme určit strukturu učebnic. V učebnici můžeme identifikovat celkem 36 komponentů, které se dělí do oblasti aparátu prezentace učiva; aparátu řídicího učení a aparátu orientačního. Tyto tři aparáty se dále dělí na verbální a obrazové komponenty. Tato podrobná struktura dále slouží pro měření didaktické vybavenosti učebnic, kterou ve výzkumné části realizujeme.

2.3 Kvalitativní prvky učebnic

Abychom mohli hovořit o kvalitní učebnici, potřebujeme pro její tvorbu velké množství materiálu, jako je učivo, ilustrace, problémové úlohy apod. Aby učebnice splnila všechny požadavky, je zapotřebí spolupráce mnoha odborníků, kteří se podílejí na jejím vzniku. V tomto případě se jedná o oborové didaktiky, učitele, pedagogického psychologa, ilustrátora, odborníka na tvorbu textu a další asistenty. Nesmíme zapomínat na fakt, že každá učebnice pro každý vyučovací předmět má odlišné cíle, obsahy vzdělávání a bude plnit jiné funkce. *Například srozumitelnost učebnice fyziky bude mít jiný význam než u učebnice literatury.* Učebnice, které plní své funkce, považujeme za dobré, kvalitní učebnice. Hlavní charakteristiky vycházejí tedy nejen z funkcí, ale i současných výzkumů zabývajících se teorií učebnic. Mezi základní charakteristiky, které určují kvalitu učebnice patří obsah, srozumitelnost, strukturovanost, úkoly a cvičení, rozvíjení myšlení žáků, zajímavost, ilustrace, úkoly, problémové úlohy, testy a nástroje pro sebehodnocení žáků. *Obsah* učebnice by měl být v souladu s platnými kurikulárními dokumenty, měl by být provázán se životem současné společnosti a měl by být věcně správný. Pokud je učebnice obtížně psána, vzbuzuje nezájem ze strany žáků. Tento aspekt patří do oblasti *srozumitelnosti* učebnic. Srozumitelně

¹ Sikorová, Z. (2007), s. 16 – *Modely struktury pro jiné předměty nacházíme například u autorů Bednařika, který se zaměřuje na učebnice fyziky, Wahla se zaměřuje na učebnice zeměpisu.*

sepsaná učebnice umožňuje realizovat cíle vzdělávání, kam patří osvojování znalostí a dovedností, rozvoj kompetencí k učení a myšlení. Zároveň srozumitelná učebnice motivuje žáky k dalšímu vzdělávání. Motivaci žáka pomáhá jasná a logická *struktura* učebnice, rozčlenění učiva, zapojení odkazů pro další zdroje poznání. V učebnicích (ale také i v pracovních sešitech) by se nemělo zapomínat na zapojení *úkolů a cvičení*. *Myšlení žáků* mohou učebnice rozvíjet tak, že se snaží vyčlenit pouze důležité informace. Také pomáhá zapojení a využití problémových úloh a otázek s otevřenou odpovědí. Zajímavost učebnice souvisí s motivační funkcí a srozumitelností učebnice. Aby byla učebnice pro žáka *zajímavá*, využívá pestré ilustrace, konkrétní příklady z reálného života nebo nabízí možnost použití vyučovacích metod. *Ilustrace* v učebnici plní mnoho funkcí, nejčastěji se však jedná o zábavnou a záživnou část učebnice. Poslední zmíněnou charakteristikou jsou *otázky, problémové úlohy, testy a nástroje pro sebehodnocení žáků*. Vhodné je, aby učebnice obsahovala procvičovací otázky a úkoly vztahující se k probranému učivu, aby v rámci procvičování učiva docházelo k propojení znalostí a rozvíjení myšlení každého žáka. Na závěr vkládáme stručnou tabulku, která shrnuje vlastnosti dobré, kvalitní učebnice.

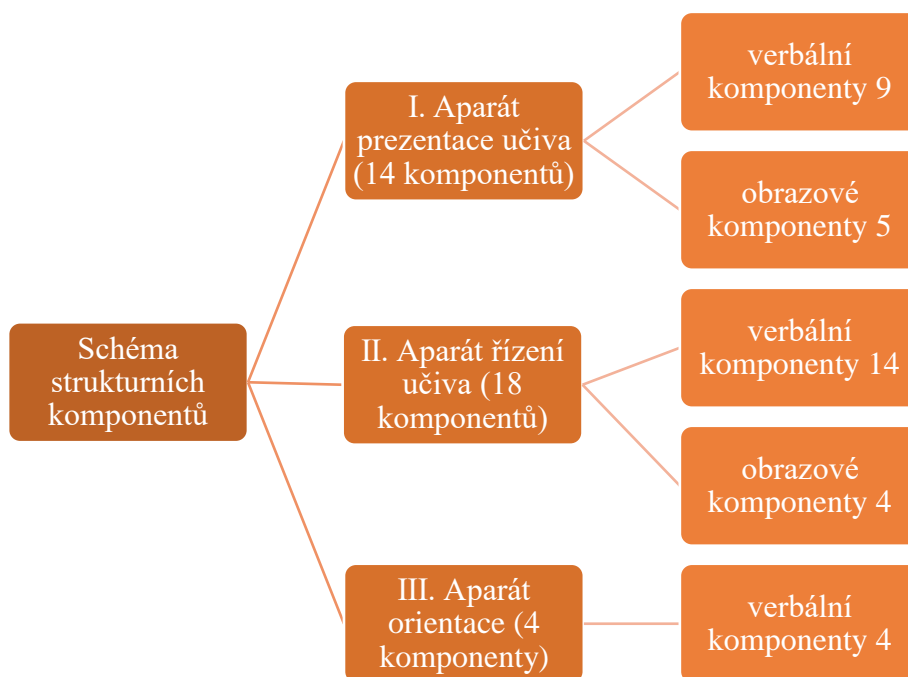
FUNKCE	CHARAKTERISTIKY
motivační	ilustrovaná
	zajímavá
	obsahující problémové úlohy
informační	snadno čitelná
	související s každodenním životem
	vědecky správná
systematizační	strukturovaná
koordinační	související s ostatními učebnicemi
diferenciační	stupňovaná obtížnost
řídící	návody k učení
rozvíjející učební strategie	podpora samostatného myšlení
sebehodnotící	otázky a testy
vzdělávání k hodnotám	personifikace

Tabulka 2 *Hlavní charakteristiky funkcí učebnice (Maňák & Knecht, 2007)*

2.4 Didaktická vybavenost učebnic

Úkolem výzkumů orientujících se na produkt je zkoumat učebnice jako celek, jako samostatnou jednotku. V rámci těchto výzkumů se zjišťují jednotlivé vlastnosti, charakteristiky a rysy učebnic. V současnosti existuje mnoho metod pro hodnocení učebnic. Výzkumné analýzy učebnic zjišťují jednotlivé komponenty za pomoci metod: měření obtížnosti textu učebnice; měření rozsahu; měření didaktické vybavenosti učebnic; hodnocení obrazových komponentů; analýzu struktury textu a další. Právě v této diplomové

práci budeme využívat měření didaktické vybavenosti učebnic, kterou dále specificky popsal Průcha. Jak jsme zmiňovali v předchozí kapitole, učebnice je ucelený útvar, jenž se skládá ze strukturních komponentů, které jsou nosiči funkcí. Na základě těchto strukturních komponentů můžeme zjistit, jaká je míra didaktické vybavenosti učebnic. V učebnici můžeme sledovat celkem 36 komponentů. Dále se komponenty podle Průchy dělí do tří skupin podle příslušné didaktické funkce a do dvou podskupin podle způsobu vyjádření určitého komponentu v učebnici. Pro zpřehlednění přikládáme schéma strukturních komponentů podle Průchy.

Obrázek 4 Schéma strukturních komponentů

2.4.1 Strukturní komponenty učebnic

V této podkapitole popíšeme jednotlivé komponenty všech tří aparátů podle Průchy (1998, s. 141–142)

První *aparát prezentace učiva* je dělen na verbální a obrazové komponenty. Do verbálních komponentů pak patří: *výkladový text prostý; výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva); shrnutí učiva k celému ročníku; shrnutí učiva k tématům (kapitolám); shrnutí učiva k předchozímu ročníku; doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.); poznámky a vysvětlivky; podtexty k vyobrazením; slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)*. Do obrazových komponentů se člení *umělecké ilustrace; nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.); fotografie; mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy aj.; obrazová prezentace*

barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu). Do druhého aparátu řízení učiva řadíme celkem 18 komponentů, které se stejným způsobem jako aparát prezentace učiva dělí na verbální a obrazové komponenty. Mezi verbální komponenty pak patří: *předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky); návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele); stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku); stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat); odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.); otázky a úkoly za témata, lekce; otázky a úkoly k celému ročníku (opakování); otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování); instrukce k úkolům komplexnější povahy (návodů k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.); náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace); explicitní vyjádření cílů učení pro žáky; prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení); výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.); odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.).* Dále rozděluje obrazové komponenty na *grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly cvičení aj.); užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu; užití zvláštního písma (tučné písmo, kurziva aj.) pro určité části verbálního textu; využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.* Poslední *orientační aparát* je členěn pouze na verbální komponenty a skládá se celkem ze čtyř komponentů: *obsah učebnice; členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.; marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.; rejstřík (věcný, jmenný, smíšený).*

2.5 Učebnice hudební výchovy

V současné literatuře nedohledáme přesně stanovený seznam kritérií, která by měly učebnice HV obsahovat a plnit. Učebnice patří mezi metodické materiály společně s metodickými příručkami a metodickou literaturou. S příchodem nové školské reformy se rozmohl trh s učebnicemi. Vznikaly nové obohacené učebnice. Učebnice HV by ve svém obsahu měla integrovat čtyři základní činnosti: vokální, instrumentální, poslechové a pohybové. Váňová (2017) ve své knize popisuje obecná hlediska učebnic HV. První zmíněnou oblastí je *základní koncepce učebnice*. Učebnice by měla být zaměřena na jednotlivé ročníky. Obsahuje cvičení a úkoly ze všech oblastí hudebních aktivit, podněty pro samostatnou práci žáků, zpěvníček pro pěveckou a instrumentální činnost žáků. Učebnice je zaměřena na rozvoj jednotlivých hudebních dovedností pro žáky dané věkové kategorie. *Učivo* je řazeno do tematických celků, možnost pro integraci jednotlivých druhů umění. Učebnice HV je

vázaná na *konkrétní učební dokumenty*. Co se týče výběru *hudebního materiálu*, je zde snaha o klasický, praxí ověřený výběr skladeb a písní a zařazení vlastní tvorby autorů. Poslední zmíněnou kategorií je *vnější forma učebnice*, sem patří: tradiční knižní uspořádání, sešitové vydání a pracovní listy s možností vyjmutí. Učebnice HV by měla odrážet hodnoty, kulturu a úroveň vzdělání. Fan in Wang (2010) popisuje, co by taková učebnice HV měla:

1. *Pomoci studentům pochopit a ocenit hudbu.*
2. *Rozvíjet u studentů schopnost používat hudební nástroje.*
3. *Podpořit schopnost využívat kreativitu a improvizaci.*
4. *Porozumět uměleckému dědictví vlastního státu, zkoumat kulturu cizích zemí na mezinárodní úrovni.*
5. *Kultivace citlivost studentů k umění.*

2.5.1 Nabídka učebnic hudební výchovy na trhu

V této podkapitole se pokusíme shrnout vydané učebnice HV pro první stupeň základní školy, které jsou v současnosti dostupné na českém trhu. Pro první ročník vznikly učebnice z nakladatelství Taktik, SPN, které jsou výzkumnými vzorky této práce. Nesmíme zapomenout uvést také učebnici pro 1. ročník z nakladatelství Fraus, která je dostupná pro učitele a žáky od roku 2015. Nakladatelství Nová škola vydalo pro žáky prvního ročníku pracovní listy *Začínáme s hudební výchovou 1. ročník* (2014). Vzhledem k tomu, že se jedná o pracovní listy, nezařadili jsme tento typ jako součást výzkumného vzorku. V neposlední řadě zde zmíníme pracovní sešity *Hudební výchova 1, učíme se poslouchat* (2014), které vydal Martin Vozar; *Ahoj, Písničko* (1997) vydané autory Knopová a Koutský. Pro druhý ročník vznikly učebnice z nakladatelství Taktik, SPN a Nová škola. Nová škola – Duha vydala také svou vlastní učebnici pro žáky druhého ročníku s názvem *Hudební výchova 2* (2019). Na první ročník navazují pracovní sešity (2014) z dílny Martina Vozara a taky autorského kolektivu Knopová, Koutský *Písničko, pojďme si hrát!* (2015) z nakladatelství Pansofia. Ve třetím ročníku vznikly pokračující řady zmíněných nakladatelství a pokračuje nakladatelství Nová škola – Duha, které přichází se svou učebnicí pro třetí ročník (2020) autorského kolektivu Tomková, Andrášková a Chomoucká. Ve čtvrtém ročníku najdeme pouze učebnice z nakladatelství Nová škola a SPN, které doplňují své ucelené řady z předchozích ročníků. V současnosti nakladatelství Taktik nevydalo pokračující učebnici pro žáky čtvrtého ročníku. Pro pátý ročník vznikla učebnice *Hudební výchova pro 5. ročník*

z nakladatelství Jinan (Štíbrová, Kolář). Nic se nemění v pokračování řady SPN a Nová škola.

Z krátkého výčtu dostupných učebnicových textů si můžeme povšimnout, že vznikly dvě ucelené řady, které vytvořily učebnice pro 1.–5. ročník. Pouze dvě nakladatelství vytvořila navazující učebnice pro 1.–3. ročník (Taktik, Nová škola – Duha). Nakladatelství Vozar a Pansofia se věnovala tvorbě pracovních sešitů pro 1. a 2. ročník. Nakladatelství Fraus v současné době vydalo pouze jednu učebnici zaměřenou na žáky prvního ročníku, a stejný počet vydaných učebnic má nakladatelství Jinan, které vydalo učebnici pro 5. ročník. K učebnicím z nakladatelství Taktik a SPN jsou dostupné metodické příručky pro učitele a každá učebnice HV má k dispozici CD nahrávky, na které odkazují samotné učebnice.

3 UČEBNICE JAKO PŘEDMĚT VÝZKUMU

V Česku a také na Slovensku má výzkum učebnic dlouholetou tradici. Hodnocením učebnic různých předmětů se nejintenzivněji věnuje Průcha od 80. let. Sám Průcha vydal mnoho monografií, které se zabývají hodnocením učebnic za pomoci patřičných metod. Právě teorie učebnic zkoumá nejen hodnocení učebnic, ale také vznik a tvorbu učebnic, jejich využívání v praxi, vliv na výuku a také jaký význam mají pro žáky, učitele a rodiče. Právě na základě hodnocení učebnic můžeme využít tři kategorie, které nás zajímají (Johnsen, 1993). Do třech kategorií patří výzkumy orientované na proces, výzkumy orientované na užívání a výzkumy orientované na produkt. Právě poslední zmiňovaná kategorie pro nás bude v rámci této diplomové práce cílovou metou. Pokládáme za důležité upozornit v krátkosti i na vzniklé novodobé studie, které se zaměřují na analýzu učebnic HV. Učebnice HV sice nejsou zkoumány v tak hojném měřítku jako učebnice pro jiné předměty, nicméně i tyto učebnice si našly své autory.

3.1 Výzkumy učebnic v České republice

Výzkum učebnic se začal rozvíjet převážně v zahraničí. Za prvopočátek výzkumu učebnic u nás považujeme 20. a 30. léta 20. století, kdy se mu věnovali autoři Příhoda, Langr a také Váňa. Zaměřovali se však převážně na učebnice českého jazyka, fyziky a přírodovědy. Jinak tomu nebylo ani v 80. letech 20. století, kdy vzniklo Středisko pro teorii tvorby učebnic. Středisko vydávalo edici Tvorba učebnic, ve které vycházely i sborníky z pořádaných konferencí. Zaměřovaly se na překlady zahraničních a českých autorů. Převážně se práce autorů orientovaly na předměty dějepis, chemie, zeměpis a český jazyk. Velkým přínosem výzkumů byly poznatky, které se dále využívaly ke schvalování učebnic. Na tyto výzkumy začalo reagovat Ministerstvo školství a Státní pedagogické nakladatelství, které upravovaly učebnice podle vyplývajících doporučení a poznatků z výzkumů. V roce 1990 dochází k menšímu útlumu v oblasti výzkumů učebnic, i když v tomto období zaznamenáváme velký nárůst trhu s učebnicemi. Od roku 1998 neexistuje u nás středisko, které by se zabývalo výzkumem učebnic tak, jako v evropských nebo mimoevropských zemích. Přesto se však výzkumem učebnic zabývají autoři Čapek, Průcha, Čaněk, Mareš a další, kteří vydávají hodnotné monografie. Od roku 2005 v rámci Centra pedagogického výzkumu Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně vzniká skupina zaměřená na teorii a analýzu učebnic. Proč autoři přisuzují důležitost výzkumu učebnic? „*Úkolem výzkumu učebnic je produkovat poznatky, na jejichž základě by bylo možné konstruktivním způsobem přispívat ke*

kontinuálnímu zkvalitňování učebnicové tvorby a k odstraňování deficitů současných učebnic.“ (Knecht & Janík, 2008, s. 14)

3.2 Výzkumy učebnic v zahraničí

O poznání lepší stav výzkumu můžeme zaznamenat v zahraničí. V mnoha evropských a mimoevropských zemích vznikly řady specializovaných pracovišť se zaměřením na výzkum učebnic. V Německu vzniklo v 50. letech nejvýznamnější pracoviště *Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung*. Toto středisko se zaměřuje na komparaci učebnic dějepisu, zeměpisu, občanské výchovy a ekologické výchovy. Hlavním úkolem je zkoumání vztahu k jiným zemím (vědecké studie vznikly i ve spolupráci s Českou republikou). Další významný institut nalezneme v Rakousku. Od roku 1988 zde funguje *Institut für Schulbuchforschung und Lernförderung*. Významně se na výzkumech učebnic podílejí i severské země. Ve Finsku nenajdeme specializovaná pracoviště. Výzkumem učebnic se zabývají univerzity. Ve Finsku jsou hlavním tématem zkoumání čtenářské dovednosti žáků. V Rusku vzniklo v 70. a 80. letech 20. století centrum pro analýzu učebnic, kde například působil Zujev, kterého zmiňujeme v této diplomové práci. Na Slovensku se věnovali nebo věnují výzkumu učebnic Gavora, Pavlovkin a Macková.

V současnosti funguje asociace *International Association for Research on Textbooks and Educational Media* (Mezinárodní asociace pro výzkum učebnic a edukačních médií). Tato mezinárodní asociace vznikla v roce 1991. Členy jsou odborníci z různých zemí, kteří se zaměřují na výzkum a publikaci. V současnosti vydává recenzovaný časopis IARTEM eJournal a také každý druhý rok pořádá konference

3.3 Vybrané studie zaměřené na analýzu učebnic hudební výchovy

HV je stále v pozorování odborníků, a tak není divu, že vzniká i množství diplomových, bakalářských nebo také rigorózních prací zaměřujících se na analýzu učebnic HV. V této podkapitole se pokusíme stručně vymezit studie na vybrané téma vzniklé v posledních letech. V první řadě je potřeba zmínit, že vznikají analýzy zaměřené především na učebnice HV pro druhý stupeň základní školy nebo gymnaziálního vzdělávání. S velkou oblibou se setkávají učebnice pro pátý až sedmý ročník. Tyto studie navzájem analyzují učebnice z mnoha různých pohledů. Ať už se jedná o komparaci výběrů hudebních ukázek, zapojení moderní populární hudby v učebnicích, zapojení vzdělávacího obsahu do učebnic HV. Když se však zaměříme na učebnice bližší tomuto tématu, zjistíme, že není příliš mnoho

odborných studií, diplomových a bakalářských prací zaměřujících se na učebnice pro první stupeň základní školy. Důležitou prací je zde rigorózní práce Liškové. Tato autorka vydala sama ucelenou řadu učebnic v nakladatelství SPN, které jsou součástí i našeho předmětu zkoumání. Sama autorka se pokouší zhodnotit, zda rozpracování učiva v učebnicích odpovídá revizím rámcového vzdělávacího programu. Tato rigorózní práce je dostupná na internetových stránkách a vznikla autorkou v roce 2011. Při menší rešerši vzniklých diplomových a bakalářských prací jsme vyhledali i ty práce, které se zaměřují na komparaci učebnic pro jednotlivé ročníky. Tyto práce vznikaly převážně pro 4. a 5. třídu. V pozadí těchto výzkumů úplně zůstávají učebnice pro první, druhý a třetí ročník základní školy. Zajímavými pracemi se staly také komparace učebnic z České republiky například s rakouskými (2017) nebo slovinskými. Není pochyb o tom, že výzkum se zaměřuje i na učebnice z let minulých. Důkazem je například bakalářská práce zaměřená na téma *Komplexní analýza role moderní populární hudby v učebnicích HV využívaných na přelomu 80. a 90. let 20. století* (2021) nebo *Učebnice HV pro základní školu v letech 1968 a 1989* (2020). Nicméně ani tyto studie se nevěnují učebnicím pro žáky prvního stupně.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumná část diplomové práce se zaměřuje na zjištění kvality učebnic HV využívaných pro výuku na prvním stupni základní školy. Cílem diplomové práce je zjištění, jaká je kvalita učebnic HV pro 1., 2. a 3. ročník z nakladatelství Nová škola, Taktik a SPN. Ke zjištění kvality učebnic jsme využili měření didaktické vybavenosti podle Průchy. Dále nás ve výzkumné části bude zajímat, jaký názor a preference mají učitelé na učebnice HV.

4.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Pro výzkumnou část diplomové práce jsme si stanovili hlavní cíl: **Analyzovat vybrané učebnice HV pro 1., 2. a 3. ročník.** V návaznosti na stanovený hlavní cíl, jsme si v rámci výzkumné části zvolili dílčí výzkumné cíle.

1. Analyzovat didaktickou vybavenost učebnic HV.
2. Zjistit názory učitelů na učebnice HV pro 1.–3. ročník.
3. Zjistit preference učitelů při výběru učebnic HV pro 1.–3. ročník.

Na základě stanoveného hlavního cíle a dílčích cílů formulujeme výzkumné otázky, na které v rámci této práce odpovídáme.

Výzkumné otázky (VO):

VO1: Najdeme ve vybraných vzorcích alespoň jednu učebnici, u které přesáhne didaktická vybavenost hranici 60 %?

VO2: Bude u některé z vybraných učebnic naměřená hodnota didaktické vybavenosti nižší než 30 %?

VO3: Jaké kladné názory převažují u učitelů na vybraná nakladatelství?

VO4: Jaké klady připisují učitelé učebnici, kterou by si zvolili do své výuky?

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Na základě prostudované literatury jsme zvolili pro zjištění výsledků měření didaktické vybavenosti učebnic, které se zjišťuje na základě výskytu strukturních komponentů. Seznam strukturních komponentů je popsán v kapitole 3.3.1. Tuto metodu jsme doplnili o strukturované interview.

4.2.1 Měření didaktické vybavenosti učebnic

Za pomoci této metody můžeme zjišťovat didaktickou vybavenost u všech druhů učebnic, různých ročníků, ale také u různých předmětů. Měření didaktické vybavenosti učebnic má dva hlavní účely. Prvním je *účel zjišťovací*. Jeho úkolem je zjištění stavu využívání strukturních komponentů v jednotlivých učebnicích. Druhým je *účel korekční*, který slouží k návrhu úprav pro zvýšení didaktické vybavenosti učebnic. Ke zjištění didaktické vybavenosti používáme měření za pomoci analytického nástroje. „*Míra je založena na vyhodnocování rozsahu využití strukturních komponentů (verbálních a obrazových). Vyhodnocování je vyjádřeno pomocí kvantitativních koeficientů.*“ (Průcha, 1998, s. 94) Měření didaktické vybavenosti se provádí ve třech krocích. První část se zaměřuje na zjištění strukturních komponentů. Výskyt jednotlivých komponentů se značí do připravených archů se všemi obecnými údaji. Na základě zjištění se provádí výpočet koeficientů. Jednotlivé koeficienty Průcha (1998, s. 95) nazývá:

- koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I),
- koeficient využití aparátu řízení učiva (E II),
- koeficient využití aparátu orientačního (E III),
- koeficient využití verbálních komponentů (E v),
- koeficient obrazových komponentů (E o).

Po zjištění a výpočtu těchto jednotlivých koeficientů se vypočítá celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice (E). „*Všechny uvedené koeficienty se vypočítávají jako procentuální podíl počtu skutečně využitých komponentů z počtu možných komponentů.*“ (Průcha, 1998, s. 142) Pro výpočet těchto jednotlivých komponentů se využívá matematický vzorec. Pro jeho vysvětlení využijeme příkladu Průchy. „*Využívá-li určitá učebnice pro aparát prezentace učiva 9 komponentů ze 14 možných, je koeficient využití aparátu prezentace učiva...*“ (Průcha, 1998, s. 142)

$$E I = \frac{9}{14} * 100 = 64,28\%$$

Stejným způsobem vypočítáme zbylé koeficienty. Všechny vypočítané koeficienty jsou zapsány v míře 0–100%. Při závěrečném hodnocení učebnic platí že: „*Čím více se v učebnici hodnota určitého koeficientu blíží horní (maximální) mezi, tím je její didaktická vybavenost (v příslušné složce struktury) vyšší.*“ (Průcha, 1998, s. 95)

Na základě výpočtů jednotlivých koeficientů dochází k jejich interpretaci. Pomocí těchto koeficientů můžeme určit, jak učebnice pracuje nebo nepracuje s jednotlivými strukturálními koeficienty.

4.2.2 Strukturované interview

Anglický pojem interview v sobě zahrnuje dva pojmy *inter* („mezi“) a *view* („názor/pohled“). Při interview dochází tedy k interpersonálnímu kontaktu tváří v tvář. Interview je metoda shromažďování dat, která spočívá v komunikaci pedagogického výzkumníka a respondenta. Tato výzkumná metoda umožňuje výzkumníkovi shromažďovat fakta a také dokáže hlouběji proniknout do motivů daného respondenta. Výhodou interview je navázání osobního kontaktu s respondentem. Navázání příjemného, uvolněného vztahu mezi výzkumníkem a respondentem bývá označováno jako *raport* (Chráska, 2016, s. 176). V současnosti bývá s pojmem interview spojován výraz rozhovor. Pojem rozhovor je však svým významem užší a také ne vždy je rozhovor interview. Proto se ve všeobecnosti používá pojem interview. Obsahem interview jsou otázky (otevřené, polouzavřené nebo uzavřené) a odpovědi. Gavora (2010) vymezuje prostředí, ve kterém by mělo interview probíhat. Hlavní charakteristikou takového prostředí je tichá a klidná místnost, bez přítomnosti dalších lidí. Při rozhovoru by měla být zachována určitá kultura prostředí.

Pro výběr naší práce jsme využili *strukturované interview*. Strukturované interview zajišťuje stejné podmínky pro všechny respondenty. Interview je charakteristické předem jasně stanovenými otázkami. Daný výzkumník tak postupuje podle připraveného textu (pro každého respondenta využívá přesně určené formulace otázek a dodržuje i jejich pořadí). Strukturované interview bývá často označováno jako „ústní dotazník“. Interview je časově daleko náročnější, výzkumník musí zaznamenávat jednotlivé odpovědi respondentů. Vyšší náročnost je i v závěrečné interpretaci dat.

Učitelé prvního stupně dostanou k dispozici vybrané učebnice HV a na základě jejich prostudování a seznámení se s danými učebnicemi provedou hodnocení a komparaci jednotlivých učebnic. Hodnocení učebnic bude probíhat po jednotlivých ročnících, tzn. pro 1., 2. a 3. ročník.

4.2.3 Interview pro učitele prvního stupně základní školy

Strukturované interview jsme rozdělili na tři hlavní části. V úvodní části nás zajímá, jak učitelé využívají učebnice HV ve svých výukách, postoj k učebnicím, které využívají, a

názor na ně. Zaměřujeme se také na to, jestli jsou učebnice HV hlavním zdrojem pro jejich výuku, popřípadě jaké další zdroje ve výuce využívají. Hlavní část interview je zaměřena na hodnocení a zjištění preferencí učitelů, pokud jde o vybrané učebnice podle jednotlivých ročníků. Vybrané otázky jsme rozdělili do jednotlivých kategorií. Pro závěr interview jsme zvolili otázku, která umožňuje učitelům doplnit interview o vlastní postřehy, návrhy, informace, které v průběhu rozhovoru nezazněly. V podkapitolách uvádíme seznam položených otázek a jejich členění do vytvořených kategorií, které nám z rozhovoru vyvstaly.

4.2.3.1 Úvodní část interview

V úvodní části jsme respondentům položili celkem šest otázek. Otázky číslo 1, 2 a 3 se zaměřují na **zjištění, jak učitelé využívají učebnice HV ve výuce**. Otázky 4 a 5 zjišťují, jakou **zkušenost s učebnicemi HV** učitelé mají. Poslední položená otázka zjišťuje, jaké další **zdroje ve své výuce** využívají nebo kde hledají inspiraci pro svou výuku.

1. *Využíváte v hodinách HV učebnice? Pokud ano, jaké?*
2. *Jaký je Váš názor na učebnici HV, kterou ve výuce využíváte?*
3. *Kdo rozhoduje o výběru učebnic HV na vašem pracovišti?*
4. *Máte zkušenost s jinými učebnicemi HV? S jakými?*
5. *Využíváte učebnici jako hlavní zdroj pro přípravu výuky HV?*
6. *Využíváte v hodinách HV i jiné zdroje? Jaké?*

4.2.3.2 Hlavní část interview

Hlavní část je rozdělena na jednotlivé ročníky. Pro nás jsou důležité první, druhý a třetí ročník. Pro každý ročník jsme položili respondentům stejné otázky přizpůsobené konkrétnímu ročníku. Pro každý ročník bylo respondentům položeno celkem osm otázek. Otázka číslo 1 se vrací k zjištění, zda mají učitelé **zkušenost s nabízenými učebnicemi**. Otázky 2 a 3 se věnují posouzení **zajímavosti nabízených učebnic** z pohledu učitele, ale i žáků daného ročníku. Otázka 4 zjišťuje, jak učitelé vnímají **srozumitelnost, koncept** vybraných učebnic. Další dvě otázky se zaměřují na konkrétní **obsah učebnic** pohledem učitelů, co učitelé v učebnicích vyzdvihují nebo naopak, které prvky obsahu jim v učebnicích chybí. Předposlední otázka je zaměřena na osobní názor učitelů. Učitelé zde **hodnotí učebnice podle svých vlastních preferencí** a podle zájmu mají zvolit, popřípadě

nezvolit, učebnici, kterou by využili ve své výuce. Poslední závěrečná otázka **hodnotí a shrnuje názor učitelů** na všechny předložené učebnice HV.

1. *Se kterou z nabízených učebnic jste se již dříve setkal(a)?*
2. *Která z učebnic u vás vyvolala nejlepší dojem? Proč?*
3. *Která z učebnic upoutá pozornost žáků prvního ročníku? Proč?*
4. *Která z učebnic má pro vás nejvíce srozumitelný koncept?*
5. *Co vám v nabízených učebnicích chybí nebo vám nevyhovuje?*
6. *Můžete určit, co nejvíce oceňujete na vybraných učebnicích?*
7. *Kterou z nabízených učebnic byste si ne/zvolil(a) pro svou výuku? Proč?*
8. *Můžete nabízené učebnice HV stručně zhodnotit?*

4.2.3.3 Závěrečná část interview

V poslední části dostali respondenti prostor pro vlastní vyjádření se k danému tématu. Popřípadě měli otevřený prostor k doplnění informací, které v průběhu interview nebyly zmíněny, interpretaci pak popisujeme v kategorii **prostor k doplnění rozhovoru**.

1. *Chtěl/a byste k nabízeným učebnicím dodat ještě něco, o čem nebyla řeč?*

4.3 Výzkumný vzorek

Výběr výzkumného vzorku učebnic byl záměrný. Pro zjištění, jaké učebnice do výzkumu využít, jsme provedli krátký předvýzkum. Na vybraných základních školách jsme zjišťovali, které učebnice HV jsou ve výuce nejčastěji používány. Jako první jsme zjistili, že se ve školách využívají učebnice z nakladatelství *SPN*. Ve většině případů se však jednalo o učebnice staršího vydání (převážně z roku 2000). Pro náš pedagogický výzkum jsme si vybrali nejnovější vydání těchto učebnic. Tyto učebnice se nejvíce odlišují od starších vydání úvodní obálkou. U starších učebnic se jednalo o zelené obálky, v nejnovějších vydáních pak o obálku bílou. Druhým nejpočetnějším výskytem učebnic HV byla ucelená řada nakladatelství *Nová škola*. Nová škola nevydává v rámci ucelené řady učebnici pro první ročník. Vydává pracovní listy, které jsme v rámci výzkumu nedokázali analyzovat a porovnávat stejně, jako zbylé učebnice. Proto u výpočtu didaktické vybavenosti učebnic vynecháváme první ročník nakladatelství *Nová škola*. Jako poslední jsme zjistili, že se do škol pomalu dostává řada učebnic z nakladatelství *Taktik*. Poslední díl učebnice HV byl

v roce 2021, kdy vznikla učebnice pro třetí ročník. V současnosti jsou však vydány pouze tři ročníky. Proto jsme se rozhodli analyzovat učebnice HV pouze pro první, druhý a třetí ročník. Na základě předvýzkumu jsme vytvořili seznam učebnic HV, které v rámci této diplomové práce analyzujeme.

Lišková, M. (2018). *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN.

Lišková, M. (2018). *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN.

Lišková, M. (2018). *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN.

Jaglová, J. (2016). *Hudební výchova 2 učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola.

Jaglová, J. (2016). *Hudební výchova 3 učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola.

Taylor, D., Küfhaberová, B., Hlavová, J., Knopová, B. & Antoňů, J. (2020). *Hudební výchova 1 Pracovní učebnice pro 1. ročník ZŠ*. Praha: Taktik.

Taylor, D., Küfhaberová, B., Hlavová, J., Knopová, B. & Antoňů, J. (2020). *Hudební výchova 2 Pracovní učebnice pro 2. ročník ZŠ*. Praha: Taktik.

Taylor, D., Küfhaberová, B., Jiříčková, J. & Špinlerová, I. (2021). *Hudební výchova 3 Učebnice pro 3. ročník ZŠ*. Praha: Taktik.

Výběr respondentů (R) pro interview byl náhodný. Oslovili jsme ředitele základních škol, kteří by umožnili realizaci interview své školní půdě. Z nabízených škol odpověděli tři ředitelé základních škol, a přidělili rovněž učitele, kteří se budou výzkumné části účastnit. Jedná se o základní školy v Přerově, Bystřici pod Hostýnem a Rajnochovicích. Každá základní škola poskytla tři až čtyři respondenty, kteří se budou výzkumného šetření účastnit. Na základě tohoto výběru jsme provedli interview s celkem deseti respondenty. Respondentům byly předloženy stejné otázky ve stejném pořadí, charakteristické pro interview.

pořadí respondentů	věk	pohlaví	délka praxe
R1	50 let	žena	27 let
R2	43 let	žena	6 let
R3	40 let	žena	7 let
R4	60 let	žena	40 let
R5	47 let	žena	18 let
R6	55 let	žena	26 let
R7	31 let	žena	7 let
R8	44 let	žena	23 let
R9	26 let	žena	1 rok
R10	26 let	žena	1 rok

Tabulka 3 *Údaje respondentů*

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Pro zjištění didaktické vybavenosti učebnic jsme využili Průchovu metodu (1998) měření didaktické vybavenosti, která sleduje u každé učebnice 36 komponentů. V rámci měření jsme sledovali koeficienty využití aparátu prezentace učiva (E I), využití aparátu řízení učiva (E II), využití orientačního aparátu (E III) a v poslední části se u komponentů sleduje koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a obrazových komponentů (Eo). V přiložených tabulkách jsou zaneseny výsledky měření. Pokud se daný komponent v učebnici objevil (v jakékoliv míře), je zaznačen písmenem A (ANO), pokud se však komponent v učebnici nenacházel, zaznačen je v tabulce písmenem N (NE).

Strukturální komponenty jsme sledovali u učebnic z nakladatelství Taktik, Nová škola a Státní pedagogické nakladatelství (SPN). V přiložených kapitolách 5.1, 5.2 a 5.3 jsou zaneseny výsledky měření pro první, druhý a třetí ročník.

5.1 Didaktická vybavenost učebnic pro 1. ročník

V kapitole 5.1. jsme vložili tabulku, ve které značíme výskyt strukturálních komponentů u učebnic HV pro první ročník. Jednotlivý výskyt komponentů značíme zkratkami A, N. U učebnic pro první ročník chybí učebnice z nakladatelství Nová škola. Záměr tohoto výběru je popsán v kapitole 4.3.

	Taktik	Nová škola	SPN
Aparát prezentace učiva			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>výkladový text prostý</i>	A		A
<i>výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)</i>	A		A
<i>shrnutí učiva k celému ročníku</i>	N		A
<i>shrnutí učiva k tématům (kapitolám)</i>	N		N
<i>shrnutí učiva k předchozímu ročníku</i>	N		N

<i>doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.)</i>	A		A
<i>poznámky a vysvětlivky</i>	A		A
<i>podtexty k vyobrazení</i>	A		A
<i>slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)</i>	N		N
<u>obrazové komponenty</u>			
<i>umělecké ilustrace</i>	A		A
<i>nauková ilustrace (schematické kresby, modely, aj.)</i>	A		A
<i>fotografie</i>	A		N
<i>mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy aj.</i>	N		N
<i>obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné odlišné barvy běžného textu)</i>	A		A
Aparát řídicího učení			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)</i>	N		A
<i>návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)</i>	A		N
<i>stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)</i>	N		N
<i>stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)</i>	A		A
<i>odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)</i>	N		N
<i>otázky a úkoly za témata, lekcemi</i>	N		N
<i>otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)</i>	N		A
<i>otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)</i>	N		N
<i>instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)</i>	N		N

<i>náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)</i>	N		N
<i>explicitní vyjádření cílů učení pro žáky</i>	N		N
<i>prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)</i>	A		N
<i>výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)</i>	N		N
<i>odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)</i>	A		A
<u>obrazové komponenty</u>			
<i>grafické symboly vyznačující určité části text (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)</i>	A		A
<i>užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu</i>	A		
<i>užití zvláštního písma (tučné písmo, kurziva aj.) pro určité části verbálního textu</i>	A		A
<i>využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.</i>	N		N
Aparát orientační			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>obsah učebnice</i>	A		A
<i>členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.</i>	A		A
<i>marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.</i>	A		A
<i>rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)</i>	N		A

Tabulka 4 Měření didaktické vybavenosti učebnic prvního ročníku

Tabulka 5 představuje výsledky měření u učebnic pro první ročníky. Zmíněné koeficienty jsou vypočítány pouze pro učebnice Taktiku a SPN.

	E I	E II	E III	E v	E o	E
<i>Taktik</i>	64,28 %	38,88 %	75 %	44,44 %	77,77 %	52,77 %
<i>SPN</i>	64,28 %	33,33 %	100 %	51,85 %	55,55 %	52,77 %

Tabulka 5 Výpočet koeficientů u učebnic pro první ročník

5.2 Didaktická vybavenost učebnic pro 2. ročník

V kapitole 5.2. přikládáme strukturovanou tabulku, ve které značíme výskyt strukturních komponentů pro učebnice druhého ročníku. Zaměřujeme se na nakladatelství Taktik, Nová škola, SPN.

	Taktik	Nová škola	SPN
Aparát prezentace učiva			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>výkladový text prostý</i>	A	A	A
<i>výkladový text zřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)</i>	A	A	A
<i>shrnutí učiva k celému ročníku</i>	N	N	A
<i>shrnutí učiva k tématům (kapitolám)</i>	N	N	A
<i>shrnutí učiva k předchozímu ročníku</i>	N	N	N
<i>doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.)</i>	A	A	A
<i>poznámky a vysvětlivky</i>	A	A	A
<i>podtexty k vyobrazení</i>	A	N	N
<i>slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)</i>	N	N	N
<u>obrazové komponenty</u>			
<i>umělecké ilustrace</i>	A	N	A
<i>nauková ilustrace (schematické kresby, modely, aj.)</i>	A	A	A

<i>fotografie</i>	A	N	N
<i>mapy, kartogramy, plány, grafy, diagramy aj.</i>	N	N	N
<i>obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné odlišné barvy běžného textu)</i>	A	N	A
Aparát řídicího učení			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)</i>	N	N	A
<i>návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)</i>	A	N	N
<i>stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)</i>	N	N	N
<i>stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)</i>	A	A	A
<i>odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)</i>	N	N	N
<i>otázky a úkoly za témata, lekcemi</i>	N	N	N
<i>otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)</i>	N	N	N
<i>otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)</i>	N	N	N
<i>instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)</i>	N	N	N
<i>náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)</i>	N	N	N
<i>explicitní vyjádření cílů učení pro žáky</i>	N	N	A
<i>prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)</i>	A	N	N
<i>výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)</i>	N	N	N
<i>odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)</i>	A	A	A

<u>obrazové komponenty</u>			
<i>grafické symboly vyznačující určité části text (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)</i>	A	A	A
<i>užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu</i>	A	N	A
<i>užití zvláštního písma (tučné písmo, kurziva aj.) pro určité části verbálního textu</i>	A	A	A
<i>využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.</i>	N	N	N
Aparát orientační			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>obsah učebnice</i>	A	N	A
<i>členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.</i>	A	N	A
<i>marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.</i>	A	N	A
<i>rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)</i>	N	A	A

Tabulka 6 Měření didaktické vybavenosti učebnic druhého ročníku

Na základě zjištěných komponentů jsme provedli výpočet všech koeficientů, které jsme zapsali do připravené tabulky 7.

	E I	E II	E III	E v	E o	E
<i>Taktik</i>	64,28 %	38,88 %	75 %	44,44 %	77,77 %	52,77 %
<i>Nová škola</i>	35,71 %	22,22 %	25 %	25,92 %	33,33 %	27,77 %
<i>SPN</i>	64,28 %	38,88 %	100 %	51,85 %	66,66 %	55,55 %

Tabulka 7 Výpočet koeficientů u učebnic pro druhý ročník

5.3 Didaktická vybavenost učebnic pro 3. ročník

V této kapitole se jako poslední zaměříme na učebnice třetího ročníku. Strukturovaná tabulka představuje výskyt strukturních komponentů u učebnic Taktiku, Nové školy a SPN.

	Taktik	Nová škola	SPN
Aparát prezentace učiva			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>výkladový text prostý</i>	A	A	A
<i>výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)</i>	A	A	A
<i>shrnutí učiva k celému ročníku</i>	N	N	A
<i>shrnutí učiva k tématům (kapitolám)</i>	N	N	N
<i>shrnutí učiva k předchozímu ročníku</i>	N	N	N
<i>doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.)</i>	A	A	A
<i>poznámky a vysvětlivky</i>	N	A	A
<i>podtexty k vyobrazení</i>	A	A	A
<i>slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)</i>	A	N	N
<u>obrazové komponenty</u>			
<i>umělecké ilustrace</i>	A	A	A
<i>nauková ilustrace (schematické kresby, modely, aj.)</i>	A	A	A
<i>fotografie</i>	A	N	N
<i>mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy aj.</i>	A	N	
<i>obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné odlišné barvy běžného textu)</i>	A	N	A
Aparát řídicího učení			

<u>verbální komponenty</u>			
<i>předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)</i>	N	N	A
<i>návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)</i>	A	N	N
<i>stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)</i>	N	N	N
<i>stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)</i>	A	A	A
<i>odlišení úrovní učiva (základní – rozšiřující, povinné – nepovinné apod.)</i>	N	N	N
<i>otázky a úkoly za témata, lekcemi</i>	A	N	N
<i>otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)</i>	N	N	N
<i>otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)</i>	N	N	N
<i>instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)</i>	A	N	N
<i>náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)</i>	N	N	N
<i>explicitní vyjádření cílů učení pro žáky</i>	N	N	A
<i>prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)</i>	N	N	N
<i>výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)</i>	N	N	N
<i>odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)</i>	A	A	A
<u>obrazové komponenty</u>			
<i>grafické symboly vyznačující určité části text (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)</i>	A	N	A
<i>užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu</i>	A	N	A

<i>užití zvláštního písma (tučné písmo, kurziva aj.) pro určité části verbálního textu</i>	A	A	A
<i>využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.</i>	N	N	N
Aparát orientační			
<u>verbální komponenty</u>			
<i>obsah učebnice</i>	A	N	A
<i>členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.</i>	A	N	A
<i>marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.</i>	A	A	A
<i>rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)</i>	A	A	A

Tabulka 8 Měření didaktické vybavenosti učebnic třetího ročníku

Na základě zjištění výskytu byla vypočítána procentuální hodnota koeficientů, která byla následně zanesena do tabulky 9.

	E I	E II	E III	E v	E o	E
<i>Taktik</i>	71,42 %	44,44 %	100 %	51,85 %	88,88 %	61,11 %
<i>Nová škola</i>	50 %	16,66 %	50 %	33,33 %	33,33 %	33,33 %
<i>SPN</i>	64,28 %	38,88 %	100 %	51,85 %	66,66 %	55,55 %

Tabulka 9 Výpočet koeficientů u učebnic pro třetí ročník

5.4 Výsledky měření didaktické vybavenosti učebnic hudební výchovy pro 1.–3. ročník

Do následujícího grafu jsme zanesli výsledky měření pro všechny vybrané učebnice a ročníky. Tabulka je sestavena podle jednotlivých nakladatelství. Začínáme popisem koeficientů nakladatelství Taktik (pro všechny jednotlivé ročníky), poté následuje nakladatelství Nová škola (ročníky 1. a 2.) a nakonec jsou popisovány koeficienty pro učebnice Státního pedagogického nakladatelství.

<i>nakladatelství</i>	<i>E I</i>	<i>E II</i>	<i>E III</i>	<i>E v</i>	<i>E o</i>	<i>E</i>
Taktik 1. ročník	64,28 %	38,88 %	75 %	44,44 %	77,77 %	52,77 %
Taktik 2. ročník	64,28 %	38,88 %	75 %	44,44 %	77,77 %	52,77 %
Taktik 3. ročník	71,42 %	44,44 %	100 %	51,85 %	88,88 %	61,11 %
Nová škola 2. ročník	35,71 %	22,22 %	25 %	25,92 %	33,33 %	27,77 %
Nová škola 3. ročník	50 %	16,66 %	50 %	33,33 %	33,33 %	33,33 %
SPN 1. ročník	64,28 %	33,33 %	100 %	51,85 %	55,55 %	52,77 %
SPN 2. ročník	64,28 %	38,88 %	100 %	51,85 %	66,66 %	55,55 %
SPN 3. ročník	64,28 %	38,88 %	100 %	51,85 %	66,66 %	55,55 %

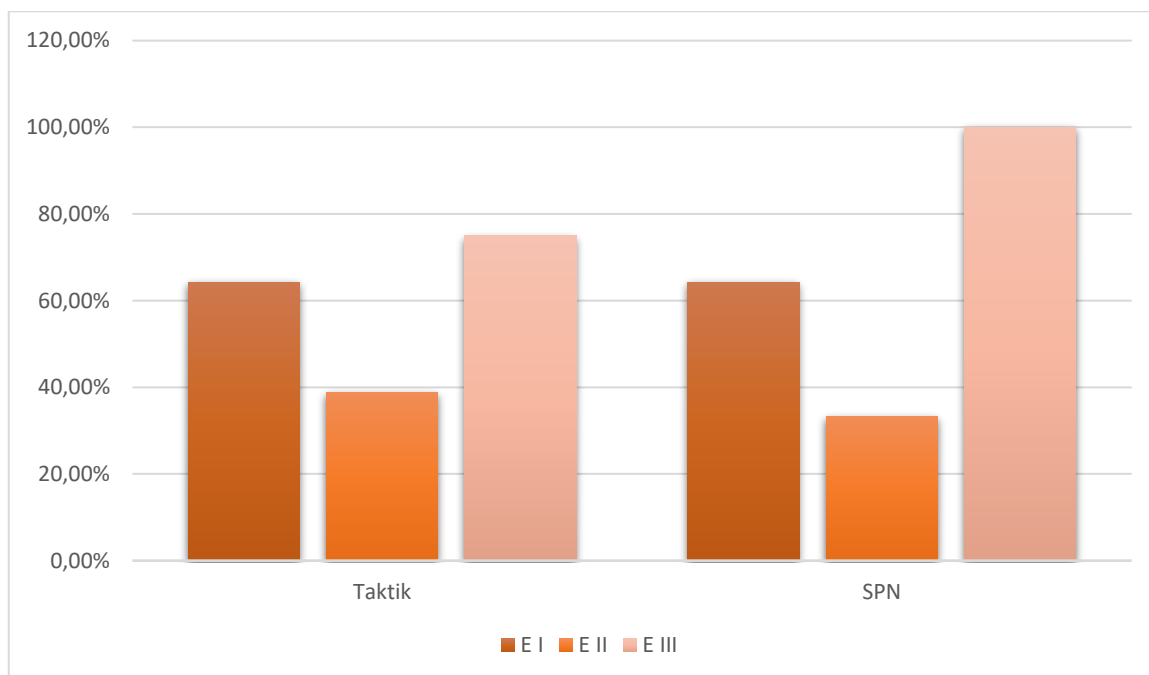
Tabulka 10 *Výsledky měření didaktické vybavenosti učebnic hudební výchovy*

Pokud se podíváme na přiloženou tabulku 10, můžeme si všimnout zvyšující se didaktické vybavenosti v každém dalším ročníku. Tato míra zvyšování náročnosti nám vyšla ve všech nakladatelstvích, které zde uvádíme. Nejvyšší míru v rámci *koeficientu využití aparátu prezentace učiva* vykazovala učebnice Taktiku pro 3. ročník základní školy. Shodně pak následovaly zbylé učebnice Taktiku (1. a 2. ročník) a také všechny tři ročníky učebnic HV z řad nakladatelství SPN. Nejvíce však v této části zaostala řada učebnic z nakladatelství Nová škola, která vykazovala největší procentuální koeficient u 3. ročníku pouze 50 %. V oblasti zjišťování *koeficientu využití aparátu řízení učiva* opět nejvíce uspěla učebnice pro 3. ročník nakladatelství Taktik s celkovým procentuálním zastoupením 44,44 % (celkem 7 strukturálních komponentů v oblasti verbální i obrazové). Shodně s počtem 38,88 % vykazují zbylé učebnice z nakladatelství SPN a také Taktik pro 1. a 2. ročník. Výjimku tvoří učebnice z nakladatelství Nová škola, které vykazují celkem 16,66 % pro třetí ročník a 22,22 % pro učebnici 2. ročníku. Nejvyšší míru využití *aparátu orientačního* se podařilo vypočítat v učebnicích Taktik (3. ročník), SPN (1., 2. a 3. ročník). U uvedených učebnic odpovídala hodnota didaktické vybavenosti 100 % (což značí využití všech čtyř strukturálních komponentů). U nakladatelství Nová škola jsme vypočítali nižší míru koeficientu a to 50 %, což je opět polovina oproti již zmiňovaným učebnicím. Koeficient *využití verbálních komponentů* byl shodně vypočítán u 3. ročníku učebnice Taktik a u všech ročníků učebnic nakladatelství SPN ve shodné míře 51,85 %, oproti tomu nejnižší koeficient vyjadřuje řada Nová škola, kde nejvyšší koeficient byl zaznamenán u učebnice třetího ročníku v míře

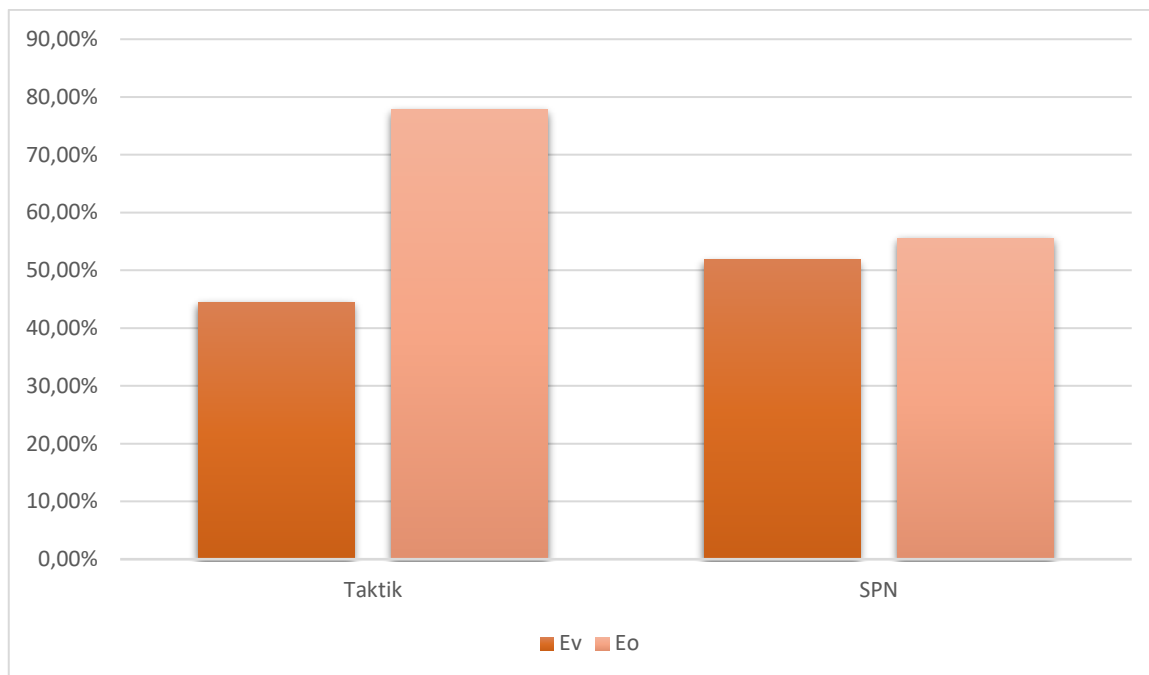
33,33 %. U obrazových komponentů největší míru prokazovaly učebnice Taktiku, nejvíce opět učebnice 3. ročníku (88,88 %) a následující 1. a 2. ročník (77,77 %). Nakladatelství SPN (66,66 %) vykazovalo vyšší míru obrazových komponentů než nakladatelství Nová škola (33,33 %) a to z toho důvodu, že učebnice z řady Nová škola nejsou barevně doprovázeny a v učebnicích nalezneme pouze černobílou grafiku.

Nejvyšší didaktickou vybavenost učebnic vykazuje 3. ročník učebnice HV z nakladatelství Taktik, dále jsou zařazeny svou didaktickou vybaveností učebnice z řad nakladatelství SPN a učebnice pro 1. a 2. ročník Taktik. V celkovém výpočtu didaktické vybavenosti s nejnižším počtem vyšly učebnice z řady nakladatelství Nová škola.

V další části se budeme věnovat podrobnějšímu rozboru výpočtů jednotlivých koeficientů pro jednotlivé ročníky a nakladatelství.

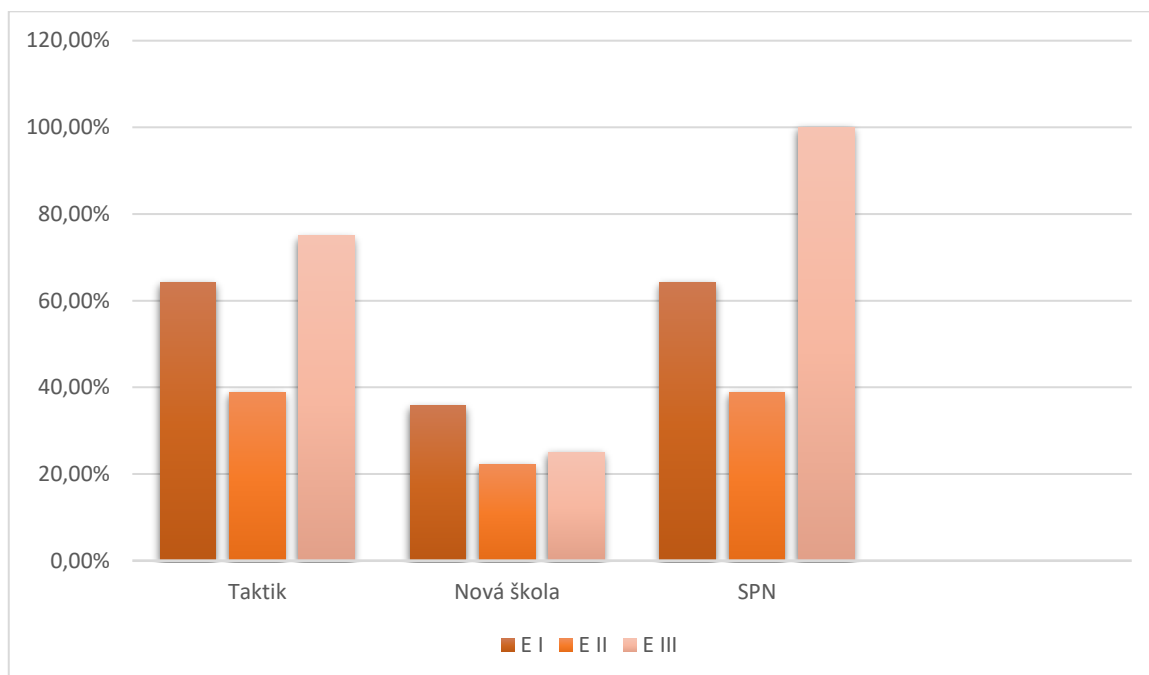
Obrázek 5 Graf znázorňující koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I); koeficient využití aparátu řízení učiva (E II); koeficient využití orientačního aparátu (E III) u učebnic prvního ročníku

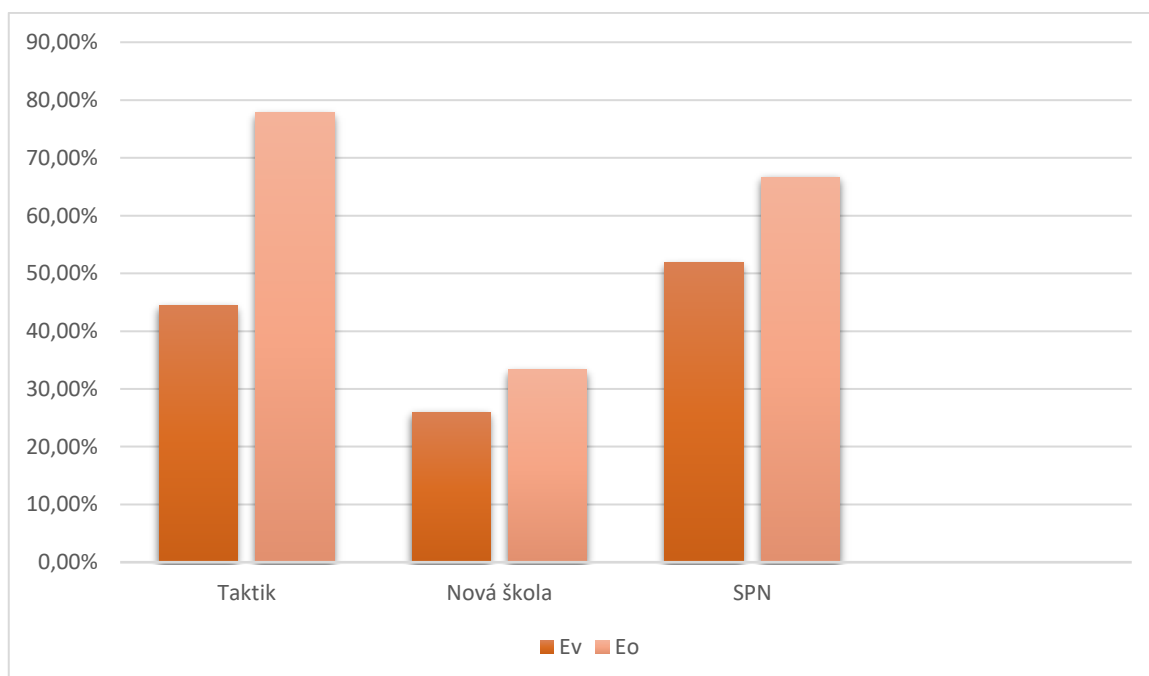
Obrázek 6 Graf znázorňující koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a koeficient využití obrazových komponentů (Eo) u učebnic prvního ročníku

Na začátek je důležité připomenout, že učebnice HV z nakladatelství Nová škola v současnosti není vydána. Toto nakladatelství vydalo pro první ročník pouze pracovní listy, které nejsou předmětem tohoto výzkumu. U učebnic pro první ročník, v zastoupení koeficientů E I, E II, E III, si můžeme všimnout poměrně vyrovnané procentuální stupnice. Rozdíl tak můžeme najít právě u koeficientu E II, kdy učebnice Taktik (38,88 %) má vyšší procentuální zastoupení, a to přesně o 5,55 %. V učebnici Taktik jsme našli zastoupení 7 komponentů a u nakladatelství SPN to bylo 6 komponentů. Největší procentuální zastoupení koeficientů jsme naměřili u koeficientu E III (aparát orientační). U nakladatelství SPN jsme vyzorovali všechny čtyři koeficienty, proto v této části nabyla hodnota úrovně 100 %, u učebnice Taktiku to bylo o jeden komponent méně a hodnota mezi vybranými učebnicemi se lišila v 25 %. Vyrovnané procentuální zastoupení můžeme sledovat i u koeficientů verbálních a obrazových. Největší počet obrazových koeficientů jsme vyzorovali v učebnici Taktik, která je doprovázena nejen ilustracemi, ale také příloženými fotografiemi. Tyto fotografie úplně chyběly v učebnicích z nakladatelství SPN. Učebnice z řady Taktik je barevnější a využívá většího kontrastu barev (například při zápisu not nebo při použití grafických schémat). Oproti tomu učebnice z nakladatelství SPN vykazovala větší zastoupení verbálních komponentů. Rozdíly, které jsme při měření vyhledali, se vyskytovaly při využití otázek pro zopakování probrané látky a také při shrnutí učiva, které se vázalo k celému ročníku. Tyto dva komponenty nebyly sledovány v učebnici nakladatelství Taktik,

a proto došlo k procentuálnímu rozdílu verbálních komponentů. Celkový rozdíl byl pak 7,41 %.

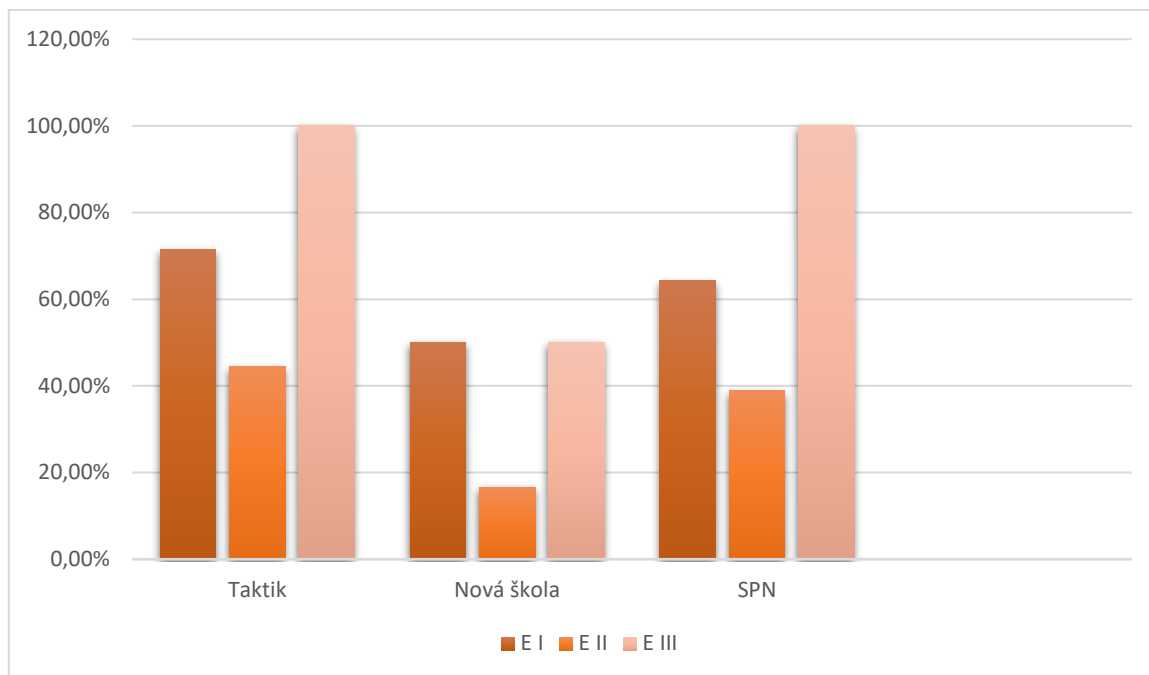
Obrázek 7 Graf znázorňující koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I); koeficient využití aparátu řízení učiva (E II); koeficient využití orientačního aparátu (E III) u učebnic druhého ročníku

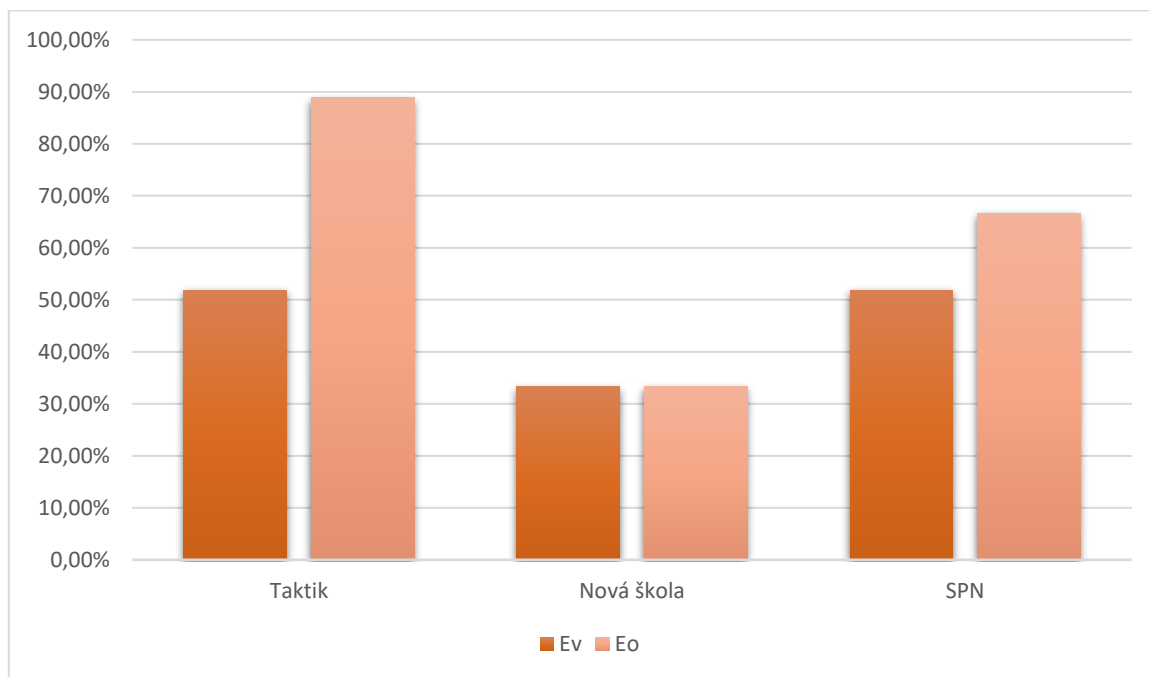
Obrázek 8 Graf znázorňující koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a koeficient využití obrazových komponentů (Eo) u učebnic druhého ročníku

Na obrázku 7 vidíme, že koeficient E I má nejvyšší hodnotu u učebnic z nakladatelství Taktik a SPN. U těchto dvou nakladatelství jsme našli celkem 9 komponentů. Tyto

komponenty se však v určitých kategoriích odlišují. U nakladatelství Taktik jsme zjistili, že se v učebnicích objevují podtexty k vyobrazením a fotografie, které scházely u nakladatelství SPN. V učebnicích Taktik jsme nenašli části, které by se vztahovaly ke shrnutí učiva celého ročníku a ke kapitolám, které se nacházely v učebnicích SPN. Nejmenší zastoupení koeficientů bylo pak u učebnice nakladatelství Nova škola, kde byl rozdíl 4 komponentů. Vyrovnaný byl i počet v zastoupení koeficientu E II. U nakladatelství SPN a Taktik to bylo celkem 38,88 %, v této části jsme vyhledali celkem 4 koeficienty, které se také lišily. Učebnici z nakladatelství Taktik chyběly tyto komponenty: předmluva a vyjádření cílů pro žáky. Učebnice SPN zase neobsahovala materiál pro sebehodnocení žáků a návod, který vysvětluje a přibližuje práci s učebnicí. Nakladatelství Nová škola má procentuální zastoupení 22,22 %, v učebnicích jsme vyhledali pouze 4 komponenty, které se pak shodovaly s učebnicemi z jiných nakladatelství: stimulace detailní; odkazy na jiné zdroje informací; grafické symboly vyznačující určité části textu a užití zvláštního písma. Procentuální rozdíly můžeme pak vnímat až u posledního koeficientu. U aparátu orientačního nejvyšší procentuální hodnoty dosáhlo nakladatelství SPN (100 %). Jako učebnice pro první ročník, tak i učebnice pro druhý ročník obsahovala všechny čtyři komponenty. Učebnice Taktik dosáhla také stejné hodnoty jako u učebnic prvního ročníku. Nejnižší procentuální zastoupení má učebnice z nakladatelství Nová škola (25 %). V tomto případě jsme vyhledali pouze jeden koeficient. Učebnice obsahovala pouze úvodní rejstřík, který seznamuje uživatele s tematickými celky. Na obrázku číslo 8 vidíme, že všechna tři nakladatelství mají vyšší procentuální hodnoty u obrazových materiálů než u verbálních komponentů. Nevětší rozdíl vidíme u nakladatelství Nová škola. Tato učebnice obsahuje pouze černobílé ilustrace. Nenajdeme zde žádné barevné fotografie, kresby ani schémata, jako u učebnic Taktik a SPN. Nejvyšší hodnotu má učebnice Taktik (77,77 %). Rozdílem mezi Taktikem a SPN byla absence barevných fotografií u učebnic SPN. Rozdíl verbálních komponentů u učebnic SPN a Taktik byl shodný jako u učebnic prvního ročníku. Nejnižší hodnoty jsme zaznamenali u učebnice Nová škola (25,92 %). Oproti oběma zmiňovaným nakladatelstvím jsme v učebnicích nezaznamenali koeficienty obsahující umělecké ilustrace, barevnou obrazovou prezentaci. V učebnicích došlo i k absenci obsahu, členění učebnice na tematické bloky.

Obrázek 9 Graf znázorňující koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I); koeficient využití aparátu řízení učiva (E II); koeficient využití orientačního aparátu (E III) u učebnic třetího ročníku

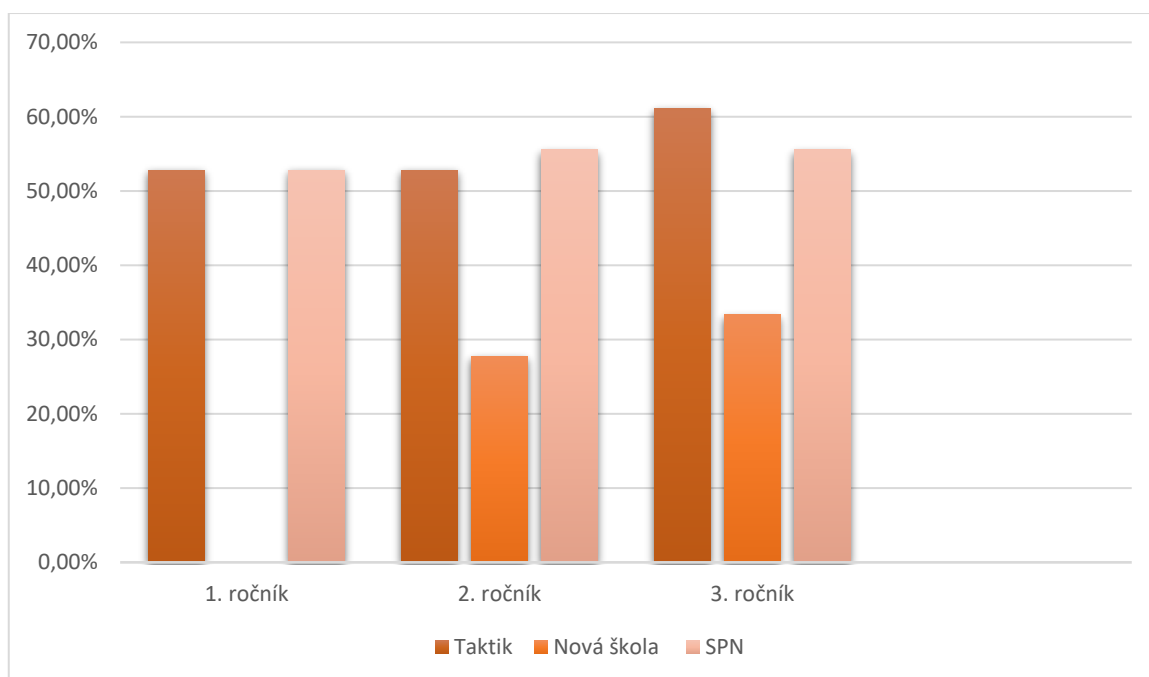

Obrázek 10 Graf znázorňující koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a koeficient využití obrazových komponentů (Eo) u učebnic třetího ročníku

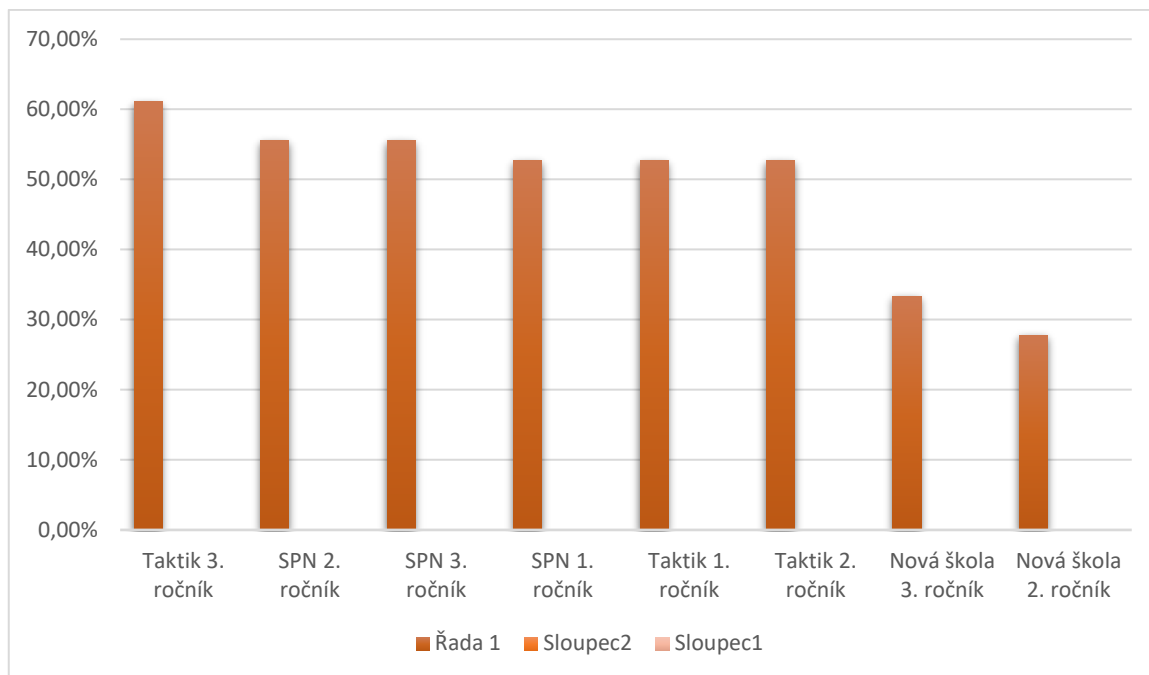
Pokud se podíváme na obrázek 9, můžeme jasně říci, že učebnice pro třetí ročník z nakladatelství Taktik a SPN jsou procentuálně vyrovnané. Rozdíl vidíme u koeficientu využití aparátu prezentace učiva. Učebnice z nakladatelství Taktik dosáhla celkové míry využití aparátu prezentace učiva. Učebnice z nakladatelství Taktik dosáhla celkové míry využití aparátu prezentace učiva 71,42 % a učebnice SPN 64,28 %. V učebnicích SPN jsme nenašli obrazové komponenty,

jako jsou fotografie, mapy, kartogramy, plánky atd., což procentuální hodnotu učebnice SPN snížilo. U nakladatelství Nová škola se jednalo o 50 % zastoupení koeficientů prezentace učiva. Shodně s učebnicemi SPN tato učebnice neobsahovala zmiňované fotografie a mapy a také výrazným chybějícím prvkem byl obrazový materiál. S tím jsme se mohli setkat i u nižších ročníků této řady učebnic. U druhého koeficientu (E II) byl rozdíl mezi nakladatelstvím Taktik a SPN pouze 5,56 %, u SPN jsme nenašli komponenty, jako jsou otázky a úkoly za témata, instrukce k úkolům komplexnější povahy. U nakladatelství Nová škola byl rozdíl s Taktikem 27,78 %. Nová škola obsahovala pouze 3 komponenty, přičemž u Taktiku to bylo celkem 8 komponentů. U posledního koeficientu (E III) vidíme shodnost 100 % u Taktiku a SPN. Obě nakladatelství splňovala 4 komponenty v rámci aparátu orientačního. U nakladatelství Nová škola se jednalo pouze o 2 komponenty, což značí jeho 50 % hodnotu. Shodné hodnoty vykazovaly učebnice SPN a Taktik u verbálních komponentů, zde byla jejich hodnota celkem 51,85 % se shodným počtem 14 komponentů. Tyto komponenty se v menší míře mezi sebou odlišovaly. Co se týče obrazového materiálu, zde výrazně uspěla učebnice Taktik s celkovou hodnotou 88,88 % (8 komponentů), dále to byla učebnice SPN 66,66 % (6 komponentů) a poslední v měření byla učebnice nakladatelství Nová škola 33,33 % (3 komponenty). Shodnou míru jsme vypočítali i u verbálního komponentu učebnice Nová škola (9 komponentů).

5.4.1 Shrnutí výsledků měření didaktické vybavenosti

Obrázek 11 Graf celkové didaktické vybavenosti seřazený podle jednotlivých ročníků

Obrázek 12 Graf didaktické vybavenosti učebnic u všech učebnic hudební výchovy

Z obrázku 12 můžeme vidět, že nejvyšší hodnoty didaktické vybavenosti učebnic vykazují učebnice z nakladatelství Taktik a SPN. Výrazně pak za těmito učebnicemi zaostává řada z nakladatelství Nová škola. Pokud se podíváme na obrázek 12, vidíme, že nejlépe se v měření umístila učebnice pro 3. ročník z nakladatelství Nová škola (61,11 %). K této učebnici náleží pracovní sešit a také metodická příručka pro učitele. Učebnice je také doplněna CD, na kterém jsou připraveny hudební ukázky, které doplňují hudební teorii v učebnici. V učebnici výrazně převládají obrazové komponenty nad verbálními, celkem o 37,03 %. Učebnice je doplněna ilustracemi, fotografiemi, ale také grafickým znázorněním not nebo taktováním. Noty jsou doplněny grafickými značkami, převážně se jedná o barevné puntíky, které znázorňují zapojení Orffových nástrojů v písničkách. Každá kapitola je členěna do tematických celků, ve kterých se objevuje propojení mezipředmětových vztahů. V učebnicích se pak používá nejčastěji propojení s předmětem prvouka. Učebnice je doplněna o piktogramy, které usnadňují orientaci. Tyto piktogramy najdeme také u učebnic Taktiku pro druhý a třetí ročník. Učebnice SPN pro druhý a třetí ročník v měření dosáhla celkem 55,55 %. K těmto učebnicím byly vydány metodické příručky pro učitele prvního stupně a CD nahrávky s poslechy, na které odkazují jednotlivé úkoly v učebnicích. Tyto dva díly učebnice získaly ve všech koeficientech stejnou procentuální hodnotu. Nejnižší hodnota byla naměřena u využití aparátu řízení učiva. Učebnice obsahuje úvodní text pro žáky, objevují se také otázky, které slouží učitelům a žákům k diskusi. Otázky jsou jak vědomostního charakteru, tak i charakteru zjišťovacího. V učebnicích nebyly zaznamenány

otázky k zamýšlení, popřípadě, které by se zaměřovaly na zopakování učiva předchozího ročníku. Nejnižší hodnota v této části byla naměřena i z toho důvodu, že jsme v učebnicích nezaznamenali otázky a úkoly vztahující se k opakování za jednotlivými tématy a k celému ročníku. Nejvyšší hodnotu pak vykazovaly tyto dvě učebnice u využití orientačního aparátu. Učebnice obsahují připravený abecední seznam písní, seznam poslechových skladeb a na závěr poskytují stručné shrnutí probrané látky. Oproti učebnicím Taktik zde nenajdeme žádné reálné fotografie. Učebnice je doplněna pouze ilustracemi od Václava Černého. Každá kapitola je rozdělena barevnými nadpisy i změnou písma tak, aby na první pohled bylo jasné, kde začíná nová kapitola. Můžeme vidět rozdíl v názvech kapitol, oproti Taktiku, které odrážejí situace ze života; názvy pohádek a odkazy na venkovní prostředí. Učebnice pro první a druhý ročník z nakladatelství Taktik a učebnice pro první ročník SPN dosáhly celkové hodnoty 52,77 %. Učebnice z nakladatelství Taktik získaly stejné hodnoty u všech měřených koeficientů. Učebnice SPN oproti Taktiku převyšovala ve *využití aparátu orientačního* o 25 %. Rozdíl jsme mohli vypočítat v tom, že učebnice Taktiku neobsahovaly rejstřík. Dalším rozdílem bylo *využití verbálních komponentů* u učebnice pro první ročník nakladatelství SPN. Zde byla hodnota vyšší celkem o 7,41 %. V učebnicích SPN jsme vyhledali shrnutí učiva k celému ročníku, předmluvu pro žáky prvního ročníku, otázky a úkoly sloužící pro opakování učiva. Tyto komponenty jsme nenalezli v učebnicích Taktik. Mezi učebnice s nejnižší hodnotou patřily učebnice z nakladatelství Nová škola. Učebnice pro 3. ročník dosáhla hodnoty 33,33 % a učebnice pro 2. ročník 27,77 %. Učebnice výrazně zaostaly u obrazového komponentu. Učebnice z nakladatelství Nová škola jsou pouze černobíle ilustrovány, nejsou barevně obohaceny. U obrazových komponentů jsme naměřili shodně 33,33 % u obou zmíněných učebnic. Nejnižší naměřenou hodnotou u těchto učebnic bylo *využití aparátu řízení učiva*, učebnice pro druhou třídu dosáhla hodnoty 22,22 % a pro třetí třídu pouze 16,66 %, což odpovídalo nalezeným 3 komponentům. Díky těmto naměřeným hodnotám jsme mohli sestavit závěrečné pořadí vybraných učebnic.

5.5 Hodnocení učebnic hudební výchovy učiteli

Rozhovory absolvovalo celkem 10 respondentů. Jednalo se o učitele prvního stupně základní školy. Výzkumu se zúčastnily ženy ve věku od 26 let až po 60 let. Z důvodu 100% zastoupení žen, jsme nevytvořili graf pohlaví. Respondentky se také lišily délkou své dosavadní praxe. Objevovaly se zde učitelky začínající, ale i zkušené s dosahující praxí ve věku od 20 do 40 let. Obrázek 13 a 14 znázorňuje věk a dosaženou praxi vybraných respondentek.

V další části diplomové práce budeme popisovat kategorie, viz kapitola 4.2.3. První kategorie se věnují úvodní části rozhovoru. Kódy a jejich vytvořená matice je přiložená v příloze P II.

1. VYUŽITÍ UČEBNIC VE VÝUCE

První otázka se zaměřovala na zjištění, jestli učitelé ve výuce používají učebnice HV a jaké učebnice to jsou. 8 z 10 učitelek využívá učebnice HV a nejčastěji se jedná o učebnice z nakladatelství Nová škola a SPN. Novou školu používá celkem 8 z 10 učitelů. Respondent 6 uvedl, že využívá učebnice z již zmiňovaných dvou nakladatelství, ale také i učebnici Taktik. Pouze dvě učitelky uvedly, že učebnice využívají v minimální míře. V druhé otázce jsme zjišťovali, jaký názor mají na učebnice, které používají. Ve shodné míře učitelky zmiňovaly, že jejich učebnice jsou zastaralé, náročné, nezajímavé. Tyto kódy zmiňovaly jak u nakladatelství SPN, tak i u Nové školy. Jedna paní učitelka, používající SPN, je se svou učebnicí spokojená, líbí se jí. Respondent 6 by v učebnici SPN uvítal daleko více hudební teorie. Ve třetí otázce jsme se zaměřili na to, kdo rozhoduje o výběru učebnic HV. 9 z 10 učitelek uvedlo, že na výběru učebnic se domlouvají a spolurozhodují učitelé prvního stupně základní školy. Toto rozhodnutí následně musí potvrdit vedení školy, které financuje nákup školních učebnic. Pouze jedna učitelka uvedla, že se výběr učebnic HV na jejich škole v současné době neřeší.

2. ZKUŠENOST S UČEBNICEMI HV

V této části jsme se zaměřili na to, zda učitelé měli možnost setkat se s jinými učebnicemi HV a zda používají učebnici HV jako hlavní zdroj pro přípravu výuky. Čtyři učitelky uvedly, že nemají žádnou jinou zkušenost s učebnicemi, kromě těch, které využívají ve své škole. Okrajově se seznámily dvě učitelky s učebnicemi z nakladatelství Nové školy, Taktik a také SPN. Učitelka 8 uvedla, že v současnosti pracuje i s učebnicí Taktik. Dvě učitelky uvedly, že používají učebnice, které jsou dostupné na trhu a mají doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Zjištění, zda učitelé používají učebnici jako hlavní zdroj pro výuku, potvrdila pouze jedna učitelka. Šest učitelek nepoužívá učebnici pro přípravu výuky. Dvě učitelky uvedly, že učebnici používají omezeně, spíše pro inspiraci. Dále bylo zmiňováno, že pro přípravu výuky používají i další zdroje, které popisujeme v následujícím odstavci.

3. VYUŽITÍ DALŠÍCH ZDROJŮ

Nejčastější zmiňovaná odpověď bylo využití internetových stránek při výuce HV. Mezi častými odpověďmi bylo využití internetových stránek Youtube a Dumy. Přesně polovina

učitelky používá své materiály, které si nasbíraly v průběhu své vlastní praxe. Zmiňovány byly i sborníky materiálů z vysoké školy, které používají dvě učitelky. Ve své výuce používají také různé zpěvníky dvě učitelky.

5.5.1 Interpretace dat o učebnicích 1. ročníku

Interpretaci budeme popisovat podle **pěti kategorií** – *využití učebnic ve výuce; zajímavost/poutavost učebnic; obsah učebnic; struktura učebnic a hodnocení učebnic podle preferencí respondentů*. V příloze P III se nachází matice kódů a jejich seznam. V této části bylo nalezeno celkem 57 kódů.

1. ZKUŠENOST S UČEBNICEMI HV

V první otázce jsme se zaměřili na zjištění, zda se v minulosti setkali učitelé s nabízenými učebnicemi. 6 z 10 učitelky se dříve setkala s učebnicemi z nakladatelství SPN. Většinou se jednalo o učebnice se starším datem vydání a odlišným přebalem. 2 z 10 učitelky měly svou zkušenost s učebnicemi z nakladatelství Taktik a pouze jedna učitelka s učebnicí Nová škola. Pouze jedna učitelka uvedla, že se nesetkala ani s jednou z nabízených učebnic HV.

2. ZAJÍMAVOST/POUTAVOST UČEBNIC

V této kategorii shrneme odpovědi na otázky 2 a 3, a to na zjištění, která z učebnic udělala na učitele nejlepší dojem a která z učebnic, by nejvíce zaujala žáky prvního ročníku. Nejlepší dojem z učebnice Taktiku uvedlo 9 z 10 učitelky. V určité míře se shodly na tom, jaké aspekty tento dojem u nich vyvolaly. 3 z 9 respondentů, kteří volili učebnici Taktik, uvedlo, že jejich dojem posílilo propojení mezipředmětových vztahů, pracovní charakter učebnice a grafické zpracování učebnice (barevnost, odlišnost v textu, grafické znázornění hudebního doprovodu). 2 z 9 respondentů uvedli, že tato učebnice je modernější, doplněná o vhodný obrazový materiál (ilustrace, fotografie), vyhovující je struktura učebnice, přehlednost a nabídka rozmanitých úkolů. V nejmenší míře byly pak zmiňovány zajímavost učebnice a oceněn zápis not. 1 z 10 učitelky prvního stupně zvolila učebnici z nakladatelství SPN, kde kladné hodnocení ovlivnil výběr písní, obrazový materiál a náměty k poslechu vybraných hudebních ukázek. Mezi učebnice, které by nejvíce upoutaly pozornost žáků prvního ročníku, zvolilo 9 z 10 učitelů opět nakladatelství Taktik a pouze 1 učitel zvolil SPN. Zde se shodlo celkem 5 učitelů z 9, že nejvíce by upoutalo pozornost grafické, barevné zpracování učebnice, kterou nabízelo nakladatelství Taktik. Učitel, který zvolil nakladatelství SPN, nejvíce oceňoval obrazový materiál a pohádkový koncept učebnice.

R4: „*Asi ten Taktik, protože je pro ně více takový obrázkový a není takový suchý. Suché učebnice jsou Nové školy, to je prostě katastrofa.*“

3. SROZUMITELNOST/KONCEPT UČEBNIC

V oblasti srozumitelnosti/konceptu učebnic celkově zvolilo učebnici Taktik 8 z 10 učitelek, z toho 1 uvedla na stejném místě i učebnici SPN společně s dalšími 2 respondenty.

R9: „*Tak asi vyhrává ten Taktik, protože je to fakt uspořádaný. Pro mě jako přehledněji rozdělený na ty čtyři roční období.*“

4. OBSAH UČEBNIC

V kategorii 4 měli učitelé popsat, co dle jejich názoru v učebnicích chybí/nevychovuje, a naopak co na daných učebnicích oceňují. 8 z 10 učitelů své odpovědi, co v učebnicích chybí/nevychovuje, vztahovalo ke všem nabízeným učebnicím. Odpovědi byly různorodé. Uvádíme příklad, které aspekty učitelé popisovali: příliš dlouhé texty, moc teorie, zbytečné informace. Jeden učitel se nevyjádřil k učebnicím a shodně jeden učitel uvedl, že mu nic nechybí nebo nevychovuje. Zajímavé byly odpovědi respondentů R4 a R8, kteří uvedli, že pokud se něco takového v učebnici vyskytne, tuto věc přeskakují a vynechávají. 2 z 10 učitelů se vyjadřovali k učebnicím Taktik a shodně uvedli, že jim nevychovuje náročnost, kterou učebnice klade na žáky. 2 z 10 učitelů své odpovědi zaměřili na nakladatelství SPN. Ti by uvítali větší aktivnost, zapojení žáků a využití interaktivních programů v počítači. To, co učitelé nejvíce oceňují na nabízených učebnicích, popisovalo celkem 6 z 10 pro učebnice Taktik, 4 z 10 pro učebnice SPN a 2 učitelé vztahovali své odpovědi všeobecně k nabízeným učebnicím. I zde se objevovalo mnoho různých odpovědí. V následující části vypíšeme ty, na kterých se učitelé nejčastěji shodli. Pro učebnice Taktik byla zmiňována struktura učebnice, propojení mezipředmětových vztahů, grafické zpracování učebnice, zapojení hudebních nástrojů. U učebnic SPN se jednalo o vhodný výběr písní, obrazový a grafický materiál učebnic, předmluvy.

5. HODNOCENÍ UČEBNIC PODLE PREFERENCÍ RESPONDENTŮ

Pokud by učitelé měli možnost, nejčastěji by si pro svou výuku vybrali učebnici z nakladatelství Taktik. Tuto odpověď potvrdilo celkem 6 učitelů z 10. Mezi důvody, proč by si tuto učebnici vybrali, uváděli pracovní charakter učebnice, zapojení hudebních nástrojů, a protože se jim líbí. 2 z 10 učitelů by si vybrali učebnici SPN. Zde pro ně bylo rozhodující to, že učebnice není přehlcená, nabízí zajímavý výběr písní a kladně hodnotili i strukturu učebnice. 2 učitelé by si zvolili všechny učebnice, které jsou jim předkládány. R1

také uvedl, že čerpat se dá z každé nabízené učebnice, ale pokud by si měl vybrat, sáhl by po učebnici Taktiku.

R1: „*Nezvolila, no to je těžké. Z každé učebnice se dá čerpat, jo? Takže i ta SPN-ka jako asi by... Kdybych si měla vybrat mezi těmi učebnicemi, tak asi ten Taktik.*

V závěru měli učitelé zhodnotit vybrané učebnice. Opět se zde objevila široká škála odpovědí. Zajímavou odpověď přinesl rozhovor s respondentem 8. Tato učitelka uvedla, že ani jedna z nabízených učebnic „...*nepočítá s tím, že žáci prvního ročníku nečtou a nepišou*“. Tato výpověď se vztahovala jak k učebnici Taktiku, tak i SPN. 4 učitelé uvedli, že učebnice by měly sloužit převážně pro potřeby učitelů, ne žáků. Mezi shodné odpovědi pak patřilo grafické zpracování učebnic a také to, že učebnice nejsou příliš přehlcené.

5.5.2 Interpretace dat o učebnicích 2. ročníku

Interpretace zjištěných dat bude popisována v **pěti kategoriích**. V rámci interview pro druhý ročník jsme analyzovali celkem 57 kódů, které jsme zanesli do datové matice (tabulka 15). Jmenný seznam nalezených kódů je přiložen v příloze P IV (tabulka 16).

1. ZKUŠENOST S UČEBNICEMI HV

7 z 10 učitelů uvedlo, že se již v minulosti seznámilo s učebnicemi z nakladatelství Nová škola. 5 učitelů odpovědělo, že mají zkušenost s učebnicemi nakladatelství SPN. Respondentky 3, 6 a 10 uvedly obě zmíněné nakladatelství.

R10: „*To znamená SPN ve svém školním věku a učebnice Nová škola teď v rámci praxí na vysoké škole.*“

2. ZAJÍMAVOST/POUTAVOST UČEBNIC

Zjištění, která učebnice vyvolala u učitelů nejlepší dojem, můžeme srovnat s prvním ročníkem. Zde odpovědělo celkem 9 z 10 učitelů ve prospěch nakladatelství Taktik. Shodně odpovídali, že nejvíce je upoutal obrazový materiál. Bylo také zmiňováno, že učebnice je pro učitele zajímavá svou náplní (náměty na činnosti, aktivity, cvičení). Opět zde oceňovali zapojení mezipředmětových vztahů a pojetí pracovní učebnice. 1 učitel zvolil učebnici SPN. Na otázku, která učebnice upoutá pozornost žáků druhého ročníku, odpovědělo všech 10 učitelů ve prospěch Taktiku. 2 učitelé doplnili, že by mohla zaujmout i učebnice SPN, nicméně byla uváděna až na druhém místě. U Taktiku učitelé ocenili zejména modernější pojetí učebnice, grafický a obrazový materiál.

3. SROZUMITELNOST/KONCEPT UČEBNIC

Za nejlépe srozumitelnou učebnici, z pohledu učitelů, byla označena učebnice Taktik, tuto odpověď potvrdilo celkem 9 učitelů z 10, 1 učitel zmínil také učebnici SPN. 1 z 10 se nejvíce přikláněl ke struktuře učebnice SPN.

R4: „*Za mě je to to SPN-ko. Pěkně laděná témata, ze kterých bych si mohla vybírat. Taktik to má taky hezké, jede podle prvouky. Mně osobně ale více sedí SPN, jo. Nová škola (smích), tam se raději nedívám.*“

4. OBSAH UČEBNIC

Pokud jde o obsah učebnic, hodnotili respondenti dva aspekty – co v učebnicích chybí/nevychovuje a co na vybraných učebnicích oceňují. První zmiňované bylo hodnoceno podle toho, na jaké nakladatelství se respondenti zaměřovali. 6 z 10 učitelů se vyjadřovalo ke všem nakladatelstvím současně, 4 z 10 hodnotili obsah učebnice Nová škola a 1 z 10 se zaměřoval na hodnocení Taktiku a SPN. Učebnici z Nové školy byla nejčastěji vytýkána nezajímavost „...není přehledná, taková chudá a chybí mi tam i informace o těch skladatelích,“ „...není ani barevný ani zajímavý.“ Dále byla zdůrazňována nepřehlednost a ztížená orientace v učebnici, výběr písniček a CD nahrávky neuzpůsobené pro žáky na prvním stupni základní školy. Všeobecně pak učitelé zmiňovali velké množství teorie v učebnicích (2 z 10), větší notové linky, dlouhé texty, neuzpůsobenou velikost písma. 2 učitelé uvedli, že zatím nemohou určit, které věci by v učebnicích nevyhovovaly a 1 učitel nenašel v učebnicích nic, co by mu vadilo. 8 z 10 učitelů uvádělo, co nejvíce oceňují na učebnicích nakladatelství Taktik. 4 z 10 učitelů hodnotilo kladně grafický materiál, který je přitažlivý pro žáky druhého ročníku, zvýraznění podstatných informací v textu. 3 z 10 učitelů ocenili pracovní učebnici. Kladně se pak 2 z 10 učitelů vyjádřili ke kvalitnímu obrazovému materiálu (zapojení skutečných fotografií) a příznivě hodnotili středové přílohy učebnice. 4 z 10 učitelů pak kladně hodnotili učebnice SPN, kde nejčastěji vyzdvihovali obrazový materiál, výběr písní, uspořádání učebnice.

R6: „*U SPN-ky jsou krásné obrázky, ilustrace výborný, zajímavý i moderní že. To se mi tam líbí hodně.*“

5. HODNOCENÍ UČEBNIC PODLE PREFERENCÍ RESPONDENTŮ

Nejčastěji by do výuky byla volena učebnice Taktik (5 z 10 učitelů). Učitelé by si vybrali tuto učebnici na základě již zmiňovaného kvalitního obrazového a grafického materiálu, a i z toho důvodu, že by měla zůstat dětem (charakteristické pro pracovní učebnici). 2 z 10

učitelů by si zvolili SPN na základě vhodně zvolených písní. U učebnice SPN byl zmíněn i náročný hudební poslech a nedostatečná velikost písma, která se pro žáky 2. ročníku příliš nehodí. Celkem 4 učitelé z 10 by si nezvolili učebnici z Nové školy. 2 učitelé zůstali se svým názorem vyhraněni – žádná vybraná učebnice HV.

Závěrečné hodnocení se nejčastěji věnovalo učebnicím Nové školy. Celkem 5 z 10 učitelů se v rámci poslední otázky vrátilo k hodnocení a dodání informací k této publikaci. Učitelé zde zmiňovali použití černobílých ilustrací, nepřehlednost učebnice, nedostatečné zapojení žáků. 4 z 10 učitelů závěrečně hodnotilo učebnice Taktik. Zde se opakovaly z předchozích otázek, a zmíníme tedy ty, které jsou pro učebnice 2. ročníku uváděny nově. 2 z 10 učitelů oceňovali zapojení hudebních nástrojů (hudební zápis not), přehlednost a uspořádanost učebnic, hudební nahrávky na CD. U nakladatelství SPN se vyjadřovali 2 z 10 učitelů. Vyzdvihovali v učebnicích instrumentální doprovod ke hře na klavír pro učitele, na druhou stranu byly negativně hodnoceny náročné poslechy.

5.5.3 Interpretace dat o učebnicích 3. ročníku

Pro učebnice třetího ročníku bylo identifikováno celkem 61 kódů (tabulka 18). Výskyt kódů a jejich četnost jsou zaznamenány v datové matici v tabulce 17. V následující části provádíme interpretaci zjištěných dat v pěti kategoriích.

1. ZKUŠENOST S UČEBNICEMI HV

Nejčastěji se učitelé setkali s učebnicemi Nová škola. Potvrdilo to celkem 9 z 10 učitelů. 4 z nich uvedli, že se ve své praxi setkali i s učebnicí z nakladatelství SPN, a pouze jeden učitel se setkal jen s učebnicí SPN.

2. ZAJÍMAVOST/POUTAVOST UČEBNIC

Učebnice, která u učitelů vyvolala nejlepší dojem, byla z nakladatelství Taktik (8 z 10 učitelů). Mezi aspekty, které tento dojem vyvolaly, bylo zmiňováno grafické zpracování učebnice, obrazový materiál (fotografie hudebních skladatelů, hudebních nástrojů), zapojení mezipředmětových vztahů (převážně s předmětem prvouka) a vhodný výběr písní. Pro popis dojmu bylo zmiňováno dalších 10 odpovědí, které se však u každého respondenta lišily. 2 z 10 učitelů zvolili pro nejlepší dojem učebnici SPN, kde byl nejvíce ceněn výběr písniček a kvalitní zpracování instrumentálního doprovodu pro učitele. 1 z 10 učitelek uvedla, že ani jedna z nabízených učebnic na ni neudělala nejlepší dojem. Svě tvrzení doplnila o to, že učebnice jsou pouze sestavené písničky doplněné o text a celkově působí nezáživně.

R7: *No, můžu říct, že ani jedna? Já nevím, jestli tím, jak dělám s těma maloškama, tak mě tohle (Taktik – pracovní učebnice) strašně upoutalo, že by se jim to líbilo. Todle mi zkazilo dojem, už jenom ta těhotná paní, nevím proč, prostě to tak je. Já nevím, tady zase (Taktik), já vím že je to pro starší děcka, ale zase jenom písničky a zase doplníme sem tam nějaký text. Takže i pro ty třetíáky je to nezáživný. SPN-ko, sem tam jeden obrázek, písničky text prostě. A toto, to ani neotevírám (Nová škola).“*

Jako učebnice, která by nejvíce upoutala pozornost žáků třetího ročníku, byla shodně zvolena ta z nakladatelství Taktik (10 z 10 učitelů). 6 z 10 učitelů se shodlo na tom, že nejvíce by žáky přitahoval a zaujal obrazový materiál (ilustrace, fotografie). 4 z 10 uvedli, že významným aspektem bylo i grafické zpracování učebnice (barevnost, odlišení podstatných informací v textu). 2 z 10 upozornili na vizuální přitažlivost učebnice, což koresponduje s předchozí odpovědí. 2 učitelé také ocenili náměty, které učebnice učitelům poskytuje.

3. SROZUMITELNOST/KONCEPT UČEBNIC

Za nejvíce srozumitelnou učebnici byla opět zvolena učebnice Taktik. Na tomto tvrzení se shodlo celkem 7 učitelů. 2 učitelé zvolili učebnici SPN a pouze 1 učitel uvedl, že ani jedna učebnice není pro něj dost srozumitelná.

4. OBSAH UČEBNIC

Na otázku, co v učebnicích nevyhovuje/chybí odpovídalo 6 učitelů pro všechny nabízené učebnice. Zde se však odpovědi velice lišily. Respondenti uváděli špatný výběr obrazového materiálu u učebnic Nová škola (černobílé ilustrace), grafické zpracování učebnic, náročnost učiva, přeplněnost teorií, chybějící on-line nahrávky. Jeden z učitelů uvedl, že taková učebnice HV by měla sloužit pouze jako doplněk učiteli, například při přípravě na výuku nebo jako inspirace do hodin. U učebnic Nové školy byl pak ze strany učitelů negativně hodnocen výběr písní, grafické zpracování, nezáživnost učebnice, přeplněnost učebnice textem.

R10: *„Nová škola, nezajímavé písničky, nebo spíše zajímavé, ale zase špatný výběr písniček. Takový nepoměr – samá lidovka, a to je potom i ve čtvrtém a pátém. A jak znovu říkám, připomínám, lidovky mám ráda, folklór podporuju ve školách, ale nemůžeme tím ty děti znechutit.“*

To, co nejvíce učitelé oceňují na vybraných učebnicích, se promítlo u nakladatelství Taktik. K této učebnici se vyjádřili všichni respondenti. Nejčastěji byl zmiňován obrazový materiál

učebnice (5 z 10 učitelů), grafické zpracování (3 z 10 učitelů), náměty a nápady jak pro učitele, tak i pro žáky (2 z 10 učitelů), zapojení hry na hudební nástroje (2 z 10 učitelů). Dále bylo zjištěno celkem 16 kódů. U těchto kódů už nebyla žádná shodnost výpovědí.

5. HODNOCENÍ UČEBNIC PODLE PREFERENCÍ RESPONDENTŮ

Pro svou výuku by 8 z 10 učitelů vybralo učebnici Taktik. Důvod se opět shoduje s názory učitelů, co v učebnicích oceňují a proč u nich daná učebnice vyvolala ten nejlepší dojem. Jeden učitel uvedl, že by rád tuto učebnici vyzkoušel ve své praxi z toho důvodu, že byla vydána v září roku 2021. 4 učitelé z 10 by si nezvolili učebnici Nová škola. Je chudá na obrazový a grafický materiál, její obsah nevyhovují učitelé a jedná se o výčet písní doplněných o text. 2 z 10 učitelů by si pro svou výuku vybralo učebnici SPN z toho důvodu, že je tematicky propojená a je zde vhodně zvolený výběr písní.

V rámci závěrečného zhodnocení nabízených učebnic jsme identifikovali celkem 17 různých odpovědí učitelů. Shodně hodnotili učebnici Nová škola, 2 z 10 učitelů by Novou školu nehodnotili negativně, pokud by měli možnost vyzkoušet si interaktivní program, který nakladatelství nabízí. U Nové školy se 2 z 10 učitelů taktéž shodli na tom, že učebnice mají od druhého ročníku stejný ráz, což potvrzuje i definici ucelených řad učebnic (viz kapitola 2.1.). V závěrečném zhodnocení se nejvíce objevovalo grafické zpracování učebnice a obrazový materiál.

5.5.4 Interpretace dat závěrečné části interview

V poslední části interview jsme respondentům nabídli prostor pro doplnění informací, o kterých jsme se v průběhu nezmínili. V následujícím odstavci uvádíme interpretaci výpovědí respondentů na položenou otázku.

PROSTOR K DOPLNĚNÍ ROZHOVORU

Dva z 10 učitelů neměli již nic k doplnění interview. Velice přínosným postřehem je odpověď R1. Učitelka uvádí, že by bylo velice zajímavé, pokud by mohla probíhat spolupráce mezi učitelem a nakladatelstvím při tvorbě učebnic. Učitel by měl prostor vyjádřit se k obsahu učebnic, zda je dostačující, popřípadě co je potřeba změnit. Docházelo by tedy k propojení praxe a teorie. V rozhovorech byla také zmiňována cena učebnic a také to, že učebnice HV stojí až v poslední řadě, co se týče nákupu učebnic do výuky. Učitelé by také rádi vyzkoušeli interaktivní program Nové školy a uvítali by tento materiál i u ostatních nabízených učebnic. Zmínili také používání on-line nahrávek. V současné moderní době se

upouští od využívání CD, některé školy dokonce nemají technické vybavení pro přehrávání. Proto by učitelé ocenili propojení s internetem a on-line nahrávkami.

5.5.5 Shrnutí výpovědí respondentů k vybraným učebnicím hudební výchovy

Z proběhlých rozhovorů s učiteli prvního stupně skoro jednoznačně vyplývá, že nejčastěji oceňovanou a kladně hodnocenou učebnicí je ta z nakladatelství Taktik. Učitelé zde nejvíce oceňovali její barevnost, nápaditost, využití ilustrací, fotografií. Byla taky oceňována její aktivnost při zapojování žáků. Kladně byly hodnoceny i vkládané přílohy. Důležitým aspektem, který hodnotili učitelé, bylo využití mezipředmětových vztahů, převážně pak propojení HV s prvoukou. Učebnice z nakladatelství SPN byly nejčastěji hodnoceny jako zlaté středy všech nabízených učebnic. Ilustrace nebyly hodnoceny jako zastaralé, nicméně ne tolik přitažlivé pro žáky. Kladně byly v učebnicích hodnoceny písničky a také jejich výběr pro žáky daných ročníků. Objevily se zde názory, že učebnice poskytuje velice náročné hudební poslechy nejen pro žáky druhého ročníku, ale celkově. Můžeme říci, že negativně byla hodnocena učebnice z nakladatelství Nová škola. Převážně z důvodu nedostatečné barevnosti a použití ilustrací v učebnicích. Učitelé obrazový materiál zdůrazňovali u všech učebnic, a to z toho důvodu, že žáci na prvním stupni potřebují barevnost pro upoutání pozornosti a k motivaci. Některé učitelky kladně hodnotily výběr písní, zdůrazňovaly však příliš velké množství lidových písní. Velkým přínosem těchto rozhovorů bylo upozornění na interaktivní výukové programy, které nabízí Nová škola.

Rozhovory také přinesly poznatky o financování učebnic HV a jejich zapojení do výuky. Mnoho z učitelů v rámci rozhovorů podotklo, že učebnice HV stojí až na posledním místě při výběru učebnic a málokdy se stane, že škola dovolí jejich obměnu. Proto bylo v rozhovorech zmiňováno, že se učitelé setkali s učebnicemi SPN ve starších vydáních (z let 1996, kdy učebnice měly zelené úvodní přebaly), nicméně náplň a obsah učebnic nebyly příliš změněny. Učitelé by byli pro koupi učebnice nakladatelství Taktiku, obávají se však nedostatku finančních prostředků ze strany školy. Pro 1. a 2. ročník Taktik vydal pracovní učebnice. Tyto učebnice by měly být pro každého jednotlivého žáka k dispozici. Právě zde pak financování ze strany školy může být obrovským problémem. Učitelé by tuto situaci rádi řešili nákupem jedné učebnice, která by mohla sloužit aspoň učitelům pro jeho inspiraci a potřeby.

6 ZÁVĚRY VÝZKUMU

Diplomová práce měla zjistit, jaká je kvalita učebnic hudební výchovy pro 1., 2. a 3. ročník základní školy. Hlavním výzkumným cílem diplomové práce bylo „*analyzovat vybrané učebnice HV pro 1., 2. a 3. ročník*“. Z vymezeného hlavního cíle vyplynuly tři dílčí cíle a výzkumné otázky. Pomocí kvantitativně orientovaného výzkumu, ve kterém bylo využito měření didaktické vybavenosti učebnic a strukturovaného interview s učiteli prvního stupně základní školy, byly zjištěny výsledky výzkumu. Rozhovory poodhalily pohled na preference a názory oslovených učitelů prvního stupně základní školy. V následujícím textu uvádíme závěrečné výsledky výzkumu.

S prvním dílčím cílem „*analyzovat didaktickou vybavenost učebnic HV*“ korespondují první dvě výzkumné otázky. Na základě výsledků měření didaktické vybavenosti učebnic HV můžeme určit odpovědi na první a druhou výzkumnou otázku. První výzkumná otázka se zaměřila na to, zda se vyskytne alespoň jedna učebnice HV, u které přesáhne didaktická vybavenost hranici 60 %. Této hodnoty dosáhla pouze jedna učebnice. Jednalo se o učebnici nakladatelství Taktik pro 3. ročník základní školy. V celkovém měření dosáhla učebnice 61,11 %, přesně tedy o 1,11 % nad zmiňovanou hranicí. V druhé výzkumné otázce jsme se zaměřili na zjištění, zda se vyskytne nějaká učebnice, která nedosáhne hranice 30 %. I zde musíme odpovědět, že ano. Učebnice Nové školy pro 2. ročník dosáhla hranice pouze 27,77 %. Celkově tak učebnice HV vykazovaly průměrné hodnoty. S výrazným rozdílem zde skončily pouze učebnice Nové školy. Nejvyšší naměřené hodnoty vykazovaly učebnice v aparátu řízení učiva, výjimkou jsou zde opět učebnice Nové školy, jejichž hodnoty byly pouze 25 % a 50 %. Dalším zajímavým závěrem, který vzešel z měření, je ten, že u učebnic HV převažuje obrazový materiál nad materiálem verbálním. S tímto se shodují i výsledky realizovaných interview, nejčastější bylo zmiňováno grafické a obrazové zpracování učebnic.

Druhý dílčí výzkumný cíl „*zjistit názory učitelů na učebnice HV pro 1.–3. ročník*“ se odráží v třetí výzkumné otázce, ve které jsme zjišťovali názory na vybrané učebnice pro 1.–3. ročník na základě provedeného kódování rozhovorů, které se realizovaly pro jednotlivé ročníky. Kladné názory učitelů převládaly u učebnic nakladatelství Taktik a SPN. V této dvojici však dominantně vystupuje učebnice Taktiku pro všechny tři ročníky. Na učitele udělala tato učebnice nejlepší dojem a hodnotili ji nejkladněji. Nejčastěji byla zmiňována grafická stránka učebnic a vložení ilustrací, fotografií. Učitele vysoce cenili využití mezipředmětových vztahů a pracovní charakter cvičení a příloh. Kladně bylo hodnoceno

i tematické členění, ve kterém se promítaly mezipředmětové vztahy. Shodně byl u učebnic SPN a Taktiku hodnocen výběr písni, instrumentální doprovod pro učitele, ale také zanesení hudebního doprovodu pro Orffovy nástroje. Učebnici Taktiku by si většina učitelů vybrala pro vlastní výuku. Taktiku byla vyčítána pouze příliš velká náročnost textu a teorie pro žáky prvního stupně. Mezi další aspekty, které byly hodnoceny negativně i u nakladatelství SPN, pak patřily velikost písma a celková struktura textu u prvního ročníku. Zde se učitelé shodovali na tom, že žáci v prvním ročníku nečtou, a tak je zbytečné do této učebnice vkládat jakýkoliv text. Negativní pohled na učebnice Nové školy podpořil převážně fakt, že v učebnici se vyskytují pouze černobílé ilustrace. V propojení s množstvím textu a písni byla tato učebnice hodnocena jako nejhůře zpracovaná pro předkládané ročníky. Rozhovory přinesly zajímavé zjištění, že pouze Nová škola nabízí k učebnicím možnost propojení s interaktivním on-line programem. Nová škola na některé respondenty působila strukturovaněji než již zmiňované učebnice, ale pouze pro případ, že by učebnice sloužila pouze učitelům.

S posledním dílčím cílem „zjistit preference učitelů při výběru učebnic HV pro 1.–3. ročník“ jsme zjišťovali odpovědi na poslední výzkumnou otázku. Cílem bylo určit, jakou učebnici by si učitelé zvolili a jaké preference pro výběr převažují. I při odpovědi na tuto otázku musíme konstatovat, že žádný z respondentů napříč všemi ročníky by si do své výuky nezvolil učebnice Nové školy. Respondenti byli však nakloněni tomu, že pokud by měli možnost seznámit se s interaktivním programem, mohli by svou odpověď ještě zvážit a přehodnotit. Nejčastější volenou učebnicí tak byl Taktik a v malé míře se objevovali i ti učitelé, kteří by raději vybrali SPN. Jednalo se o 2 z 10 učitelů, kteří tuto odpověď zvolili u všech třech ročníků. Mezi nejčastějšími preferencemi pak bylo zmiňované grafické zpracování učebnice a také využití mezipředmětových vztahů. Mnoho učitelů ocenilo právě zmiňované propojování z toho důvodu, že korespondují se školními vzdělávacími programy a jejich tématy. Objevovalo se kladné hodnocení vybíraných aktivit, volby formátu, použití piktogramů pro lepší orientaci v učebnici. U Taktiku i SPN učitelé však upozorňovali na obtížnost zvoleného textu a také jeho zdouhavost. Uvítali by, pokud by mohly být texty kratší a teorie ne tolik přehlcená. U nižších ročníků by učitelé uvítali i změnu velikosti písma. Učebnice SPN byla nejčastěji volena dvěma respondenty z toho důvodu, že byla pro ně smysluplněji sestavena a byla tematicky blíže dětskému věku. Oceňovali výběr zajímavých písni a poměr mezi písni umělou a lidovou. Ocenili by však zajímavější a modernější

ilustrace v učebnici. Z těchto odpovědí tedy plyne, že učebnice by měla být vizuálně přitažlivá, srozumitelná a přiměřená věku žáků.

Na základě zodpovězených dílčích cílů a výzkumných otázek můžeme potvrdit, že cíl diplomové práce byl splněn. Prostřednictvím měření bylo zjištěno, že 8 učebnic HV vykazuje průměrné didaktické hodnoty. Učebnice nakladatelství Taktik pro 1. a 2. ročník dosáhla hodnoty 52,77 %, pro 3. ročník se jednalo o hodnotu 61,11 %. Nová škola pro 2. ročník dosáhla hodnoty 27,77 % a pro 3. ročník 33,33 %. U učebnice Státního pedagogického nakladatelství pro 1. ročník jsme naměřili hodnotu 52,77 % a shodně pak u učebnic 2. a 3. ročníku hodnotu 55,55 %. Tyto výsledky korespondují s názory a preferencemi učitelů. Nejhůře hodnocenou učebnicí bylo právě nakladatelství Nová škola, které se i v měření umístilo poslední. Velice oceňována ze strany učitelů byla možnost nahlédnout do všech učebnic HV, které jim byly v rámci výzkumu poskytnuty. Většina učitelů používajících učebnice Nové školy by byla ráda, kdyby měli možnost zapojit se do určité inovace učebnic ve svých školách, například nákupem učebnic Taktiku, které byly nejlépe hodnoceny.

6.1 Limity výzkumu

Jednu z posledních částí diplomové práce bychom chtěli věnovat limitům výzkumu, které každý výzkum provází. V průběhu realizace výzkumné části se vyskytly negativní limity, které mohly ovlivnit již vzniklé výsledky.

První limit, který nám vyvstal hned v počátcích realizace rozhovorů, bylo uvědomění si, že jsme do výzkumu zařadili dva druhy učebnic. Jednalo se o klasické *tištěné učebnice* a *pracovní učebnice* (charakteristiku učebnic jsme rozpracovali v kapitole 2.1). Učitelé podkřývali v průběhu výzkumu rozdíly mezi oběma typy učebnic. Pracovní učebnice poskytovaly daleko více aktivit pro žáky než učebnice klasické, ve kterých se objevovaly převážně písničky a výpisy teorie. Nicméně i přes rozdíly tyto dvě učebnice v měření didaktické vybavenosti dosáhly stejných nebo podobných výsledků. Určitě by bylo zajímavé sestavit výzkum zaměřený jen na jeden druh učebnic, a to buď učebnice pracovní nebo klasické učebnice HV. Vzhledem k tomu, že v současnosti byly vydány pouze dvě pracovní učebnice, rozhodli jsme se je ve výzkumu propojit a navzájem porovnat a zhodnotit.

Dalším limitem výzkumu, který výrazně ovlivnil hodnocení učebnic Nové školy, byl ten, na který narazily respondentky 5 a 6 v interview. Upozornily na to, že učebnice Nové školy mají k dispozici interaktivní programy, které doplňují ucelené řady učebnic. Tyto výukové

programy jsou doplněny o hudební nahrávky, doprovody, cvičení i ilustrace a jsou barevně zpracovány. Na základě tohoto zjištění zmíněné respondentky uvedly, že kdyby měly možnost tyto programy vyzkoušet ve své praxi nebo se s nimi pouze seznámit, jejich závěrečný názor na učebnice by byl jiný a nebyl by příliš negativní. Proto by bylo zajímavé uvažovat nad tím, jak tento podstatný prvek učebnic propojit s výzkumem učebnic HV. Na možnost propojení s interaktivitou upozornila respondentka také u učebnice Taktiku, který využívá propojení s QR kódy.

Za podstatný limit výzkumu můžeme označit i pandemii Covidu-19, která provázela realizaci výzkumu této práce. Z důvodu probíhající pandemie jsme se nesetkávali s příliš kladnými ohlasy na požadavek uskutečnění rozhovorů. Učitelé byli přehlčeni doháněním školních povinností, popřípadě plněním nařízené karantény. I z tohoto důvodu se sběr dat v první výzkumné části časově protáhl. Rozhovory se nakonec uskutečnily „*tváří v tvář*“ za dodržení všech platných nařízení Ministerstva zdravotnictví.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na analýzu učebnic hudební výchovy. Teoretická část vymezuje klíčové pojmy diplomové práce. Jako první jsou zmíněny kontexty vzniku vyučovacího předmětu hudební výchova, pojetí předmětu v minulosti a dnes, ukotvení předmětu v kurikulárním dokumentu, rámcovém vzdělávacím programu. V druhé kapitole je popsáno teoretické vymezení pojmu učebnice, její funkce, kvalitativní prvky. V závěru druhé kapitoly jsou představeny učebnice hudební výchovy a jejich dostupnost na českém trhu. Třetí kapitola se věnuje učebnicím z pohledu výzkumu. Kapitola je doplněna o vybrané studie zkoumající učebnice hudební výchovy. Poslední část pak popisuje didaktickou vybavenost učebnic, která je popsána Průchou, a strukturní komponenty, které můžeme v učebnici identifikovat. Na základě výskytu strukturních komponentů se vypočítává již zmíněná vybavenost učebnic.

Hlavním cílem výzkumné části bylo analyzovat učebnice hudební výchovy pro 1., 2. a 3. ročník. Hlavní výzkumnou metodou bylo zvoleno měření didaktické vybavenosti učebnic. Pro měření byly vybrány učebnice z nakladatelství Taktik, Státní pedagogické nakladatelství a Nová škola, a to pro 1., 2. a 3. ročník. Hlavní metoda byla doplněna o strukturované interview, kterého se zúčastnilo celkem 10 učitelů prvního stupně základní školy. Cílem rozhovorů bylo zjistit, jaké názory a preference mají učitelé na nabízené učebnice, ale i učebnice hudební výchovy celkově.

Z měření didaktické vybavenosti vyplynulo, že učebnice hudební výchovy dosahují průměrných hodnot. Nejvyšší hranici dosáhla učebnice Taktiku pro 3. ročník (61,11 %). Nejnižší hodnota byla naměřena u učebnice Nové školy pro 2. ročník, 27,77 %. Rozhovory s učiteli přinesly zajímavé pohledy na učebnice. Nejčastěji se v hodnocení objevovaly ty aspekty, které mají vliv na vizuální stránku učebnic, a to jak grafické, tak i obrazové zpracování. Mezi negativními stránkami učebnic byla nejčastěji zmiňována náročnost učiva a výkladového textu. Učitelé také nezapomněli zmínit interaktivní programy, které doprovázejí učebnice. Nejčastěji byla kladně hodnocena řada učebnic z nakladatelství Taktik, následovaly učebnice Státního pedagogického nakladatelství. Nejhůře byla hodnocena řada učebnic Nové školy.

Závěrem této diplomové práce bych chtěla poukázat na to, že učitelé hudební výchovy mají k dispozici širokou nabídku učebnic. Je třeba se s nimi podrobně seznámit a pro práci ve vyučovacích hodinách vybrat tu nejkvalitnější. Učebnice hudební výchovy mohou být

přínosem jak pro učitele, tak i pro žáky. Nabízí široké spektrum úkolů, vhodný výběr písní, ale také využití moderních technologií a námětů, které mohou obohatit praxi mnoha učitelům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Bařínková, J., & Málková, J. (2019). *Hudební výchova 2 učebnice pro 2. ročník*. Brno: Nová škola Duha.
- [2] Drábek, V. (2006). Hudební výchova v rámci nové školské reformy. *Hudební výchova*, 14(2), 23–24.
- [3] Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- [4] Gregor, V., & Sedlický, T. (1990). *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. Praha: Supraphon.
- [5] Greger, D. (2006). Přehled výzkumů učebnic v zahraničí. In Maňák, J. & Klapko, D., *Učebnice pod lupou* (s. 23–32). Brno: Paido.
- [6] Ham, A. & Heinze, A. (2018). Does the textbook matter? Longitudinal effects of textbook choice on primary school students' achievement in mathematics. *Studies in Educational Evaluation*, 59, 133–140.
- [7] Holubec, J., & Pastorová, M. (2017). *Metodické komentáře a úlohy ke Standardům ZV – Hudební výchova*. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21389/METODICKE-KOMENTARE-A-ULOHY-KE-STANDARDUM-ZV---HUDEBNI-VYCHOVA.html>
- [8] Horák, A. (2020). *Učebnice hudební výchovy pro základní školy v letech 1968 až 1989* [Bakalářská práce]. Univerzita Karlova.
- [9] Hladilová, R. (2013). *Učebnice hudební výchovy pro základní školy v České republice a Slovinsku – analýza a komparace* [Diplomová práce]. Masarykova univerzita
- [10] Charalambidis, A. (2004). *Postavení hudební výchovy v RVP ZV a její metodologická východiska*. Načteno z <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/42/POSTAVENI-HUDEBNI-VYCHOVY-V-RVP-ZV-A-JEJI-METODOLOGICKA-VYCHODISKA.html>.
- [11] Charalambidis, A. (2006). Hudební výchova a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. *Hudební výchova*, 14(2), 25–26.
- [12] Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada.
- [13] Jaglová, J. (2014). *Začínáme s hudební výchovou 1. ročník*. Brno: Nová škola.

- [14] Jaglová, J. (2016). *Hudební výchova 2 učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola.
- [15] Jaglová, J. (2016). *Hudební výchova 3 učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola.
- [16] Ježil, P. (2007). Hudební výchova z pohledu rámcového vzdělávacího programu. *Hudební výchova, 15(2)*, 19–21 .
- [17] Klukanová, B. (2017). *Analýza a srovnání hudební výchovy v České a Rakouské republice* [Diplomová práce]. Jihočeská univerzita.
- [18] Knecht, P., Janík, T. (2008). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- [19] Knopová, B. (2005). *Činnosti hudebně pohybové v systému hudebního vzdělávání na ZŠ a SŠ: (didaktika hudební výchovy)*. Brno: Masarykova univerzita.
- [20] Knopová, B., & Koutský, J. (1997). *Ahoj, Písničko!* Pansofia.
- [21] Knopová, B., & Koutský, J. (2015). *Písničko, pojďme si hrát!* Pansofia.
- [22] Lišková, M. (2011). *Didaktické rozpracování obsahu učiva z učebnic HV 1.-5. ročník ZŠ SPN, a. s. do Rámcově vzdělávacího programu základního vzdělávání*. (Rigorózní práce). Praha: Univerzita Karlova.
- [23] Lišková, M. (2018). *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN.
- [24] Lišková, M. (2018). *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN.
- [25] Lišková, M. (2018). *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN.
- [26] Maňák, J. & Knecht, P. (2007). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido.
- [27] Mikk, J. (2007). Učebnice: budoucnost národa. In Maňák, J. & Knecht, P., *Hodnocení učebnic* (s.11 –23). Brno: Paido.
- [28] Moravcová, M. (2016). *Učebnice hudební výchovy pro 6. ročník základní školy* [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.
- [29] Mühlhauserová, H. (n.d.). Co to jsou pracovní učebnice. Nakladatelství Hana. <https://www.hanami.cz/publikace/co-to-jsou-pracovni-ucebnice/>
- [30] Okeeffe, L. (2013). A Framework for Textbook Analysis. *An International Journal, 2(1)*, 1–13. (PDF) [A Framework for Textbook Analysis \(researchgate.net\)](https://www.researchgate.net/publication/260211111)

- [31] Pastorová, M. (2016). *Metodické komentáře a úlohy ke Standardům pro základní vzdělávání*. Praha: NÚV.
- [32] Pastorová, M. (2019). *Podkladová studie Hudební výchova*. Praha: NÚV.
- [33] Pánková, J., Pobudová, L., Pospíšilová L., & Roubová, L. (2015). *Hudební výchova I Cesta do světa hudby*. Plzeň: Fraus.
- [34] Poledňák, I. (1984). *Stručný slovník hudební psychologie*. Praha: Supraphon.
- [35] Pospíšilová, V., & Vozar, M. (2014). *Učíme se poslouchat*. Praha: Talacko.
- [36] Průcha, J. (1998). *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido.
- [37] Průcha, J. (2017). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.
- [38] Rychetská, H. (2021). *Komplexní analýza role moderní populární hudby v učebnicích hudební výchovy využívaných na přelomu 80. a 90. let 20. století* [Bakalářská práce]. Univerzita Palackého.
- [39] Sedláčková, R. (2003). Česká hudební pedagogika a její profilace od jejího počátečního strukturování až po současný stav. *e-Pedagogium*, 3(88), 64–75.
- [40] Sedlák, F. (1984). *Didaktika hudební výchovy na 2. stupni základní školy*. Praha: SPN.
- [41] Sikorová, Z. (2007). *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- [42] Sikorová, Z. (2011). The role of Textbooks in lower secondary schools in the Czech Republic. *IARTEM e-Journal*, 4(2), 1–22.
- [43] Slavík, J., Nedělka, M., Valenta, J., Hník, O., Brücknerová, K. & Dytrtová, K. (2015). Didaktiky expresivních oborů: tvorba a její reflexe ve výchově a vzdělávání. In Stuchlíková, I. & Janík, T., *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*, 361–422.
- [44] *Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic* (2013). Praha.
- [45] Stará, J. Chvál, M. & Starý, K. (2017). The Role of Textbooks in Primary Education. *e-Pedagogium*, 17(4), 60–69

- [46] Stolleová, J. (2011). Vzdělávací oblast Umění a kultura, vymezení předmětu hudební výchova se zaměřením na ZŠ s rozšířeným vyučováním hudební výchovy. In *Teorie a praxe hudební výchovy II* (s. 34–38). Praha: Univerzita Karlova
- [47] Šrámková, K. (2012). Didaktika hudební výchovy v současném systému vzdělávání. *Teoretické reflexe hudební výchovy*, 8(1).
- [48] Taylor, D., Küfhaberová, B., Hlavová, J., Knopová, B. & Antoňů, J. (2020). *Hudební výchova 1 Pracovní učebnice pro 1. ročník ZŠ*. Praha: Taktik.
- [49] Taylor, D., Küfhaberová, B., Hlavová, J., Knopová, B. & Antoňů, J. (2020). *Hudební výchova 2 Pracovní učebnice pro 2. ročník ZŠ*. Praha: Taktik.
- [50] Taylor, D., Küfhaberová, B., Jiříčková, J. & Špinlerová, I. (2021). *Hudební výchova 3 Učebnice pro 3. ročník ZŠ*. Praha: Taktik.
- [51] Tomková, M., Andrýsková, L., & Chomoucká, E. (2020). *Hudební výchova 3 učebnice pro 3. ročník základní školy*. Brno: Nová škola Duha.
- [52] Vanáč, M. (2018). *Proces vzniku koncepce hudební výchovy v českém vzdělávacím systému* [Bakalářská práce]. Západočeská univerzita.
- [53] Váňová, H. (1989). *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. Praha: Supraphon.
- [54] Váňová, H. & Skopal, J. (2017). *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Praha: Karolinum.
- [55] Wang Ping-Cheng, D. (2010). An analytical study of music Textbooks use dat the elementary school in Chinese society. *Research in Higher Education Journal*, 1–11.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SPN	Státní pedagogické nakladatelství
NNS	nakladatelství Nová škola
A	ano
N	ne
E I	koeficient využití aparátu prezentace učiva
E II	koeficient využití aparátu řízení učiva
E III	koeficient využití orientačního aparátu
Ev	koeficient využití verbálních komponentů
Eo	koeficient využití obrazových komponentů
RVP ZV	rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	školní vzdělávací program
apod.	a podobně
např.	například
HV	hudební výchova
VO	výzkumná otázka
OT	otázka

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Schéma – Členění hudebních činností v obsahu učiva hudební výchovy	18
Obrázek 3 Schéma – postavení učebnice z pohledu lingvodidaktiky	22
Obrázek 4 Schéma – model základní struktury učebnic	25
Obrázek 5 Schéma strukturních komponentů	28
Obrázek 6 Graf znázorňující koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I); koeficient využití aparátu řízení učiva (E II); koeficient využití orientačního aparátu (E III) u učebnic prvního ročníku	53
Obrázek 7 Graf znázorňující koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a koeficient využití obrazových komponentů (Eo) u učebnic prvního ročníku	54
Obrázek 8 Graf znázorňující koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I); koeficient využití aparátu řízení učiva (E II); koeficient využití orientačního aparátu (E III) u učebnic druhého ročníku	55
Obrázek 9 Graf znázorňující koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a koeficient využití obrazových komponentů (Eo) u učebnic druhého ročníku	55
Obrázek 10 Graf znázorňující koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I); koeficient využití aparátu řízení učiva (E II); koeficient využití orientačního aparátu (E III) u učebnic třetího ročníku	57
Obrázek 11 Graf znázorňující koeficient využití verbálních komponentů (Ev) a koeficient využití obrazových komponentů (Eo) u učebnic třetího ročníku	57
Obrázek 12 Graf celkové didaktické vybavenosti seřazený podle jednotlivých ročníků	58
Obrázek 13 Graf didaktické vybavenosti učebnic u všech učebnic hudební výchovy	59
Obrázek 14 Věk respondentů	84
Obrázek 15 Délka praxe respondentů	84

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 <i>Funkce učebnic podle Průchy</i>	26
Tabulka 2 <i>Hlavní charakteristiky funkcí učebnice (Maňák & Knecht, 2007)</i>	27
Tabulka 3 <i>Údaje respondentů</i>	42
Tabulka 4 <i>Měření didaktické vybavenosti učebnic prvního ročníku</i>	45
Tabulka 5 <i>Výpočet koeficientů u učebnic pro první ročník</i>	46
Tabulka 6 <i>Měření didaktické vybavenosti učebnic druhého ročníku</i>	48
Tabulka 7 <i>Výpočet koeficientů u učebnic pro druhý ročník</i>	48
Tabulka 8 <i>Měření didaktické vybavenosti učebnic třetího ročníku</i>	51
Tabulka 9 <i>Výpočet koeficientů u učebnic pro třetí ročník</i>	51
Tabulka 10 <i>Výsledky měření didaktické vybavenosti učebnic hudební výchovy</i>	52
Tabulka 11 <i>Matice kódů z úvodní části interview</i>	85
Tabulka 12 <i>Seznam kódů z úvodní části interview</i>	86
Tabulka 13 <i>Matice kódů z hlavní části pro učebnice 1. ročníku</i>	87
Tabulka 14 <i>Seznam kódů pro učebnice 1. ročníku</i>	88
Tabulka 15 <i>Matice kódů z hlavní části pro učebnice 2. ročníku</i>	89
Tabulka 16 <i>Seznam kódů pro učebnice 2. ročníku</i>	90
Tabulka 17 <i>Matice kódů z hlavní části pro učebnice 3. ročníku</i>	92
Tabulka 18 <i>Seznam kódů pro učebnice 3. ročníku</i>	92
Tabulka 19 <i>Matice kódů závěrečné části interview</i>	93
Tabulka 20 <i>Seznam kódů závěrečné části interview</i>	93

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Demografické údaje respondentů

Příloha P II: Matice kódů z úvodní části interview

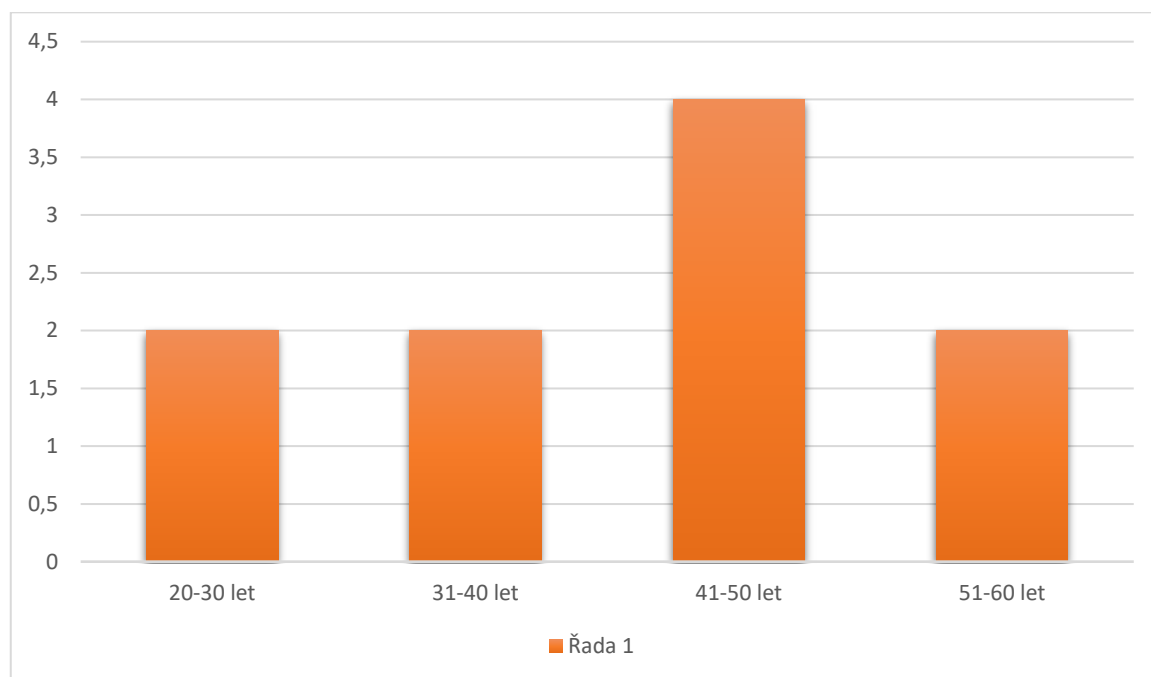
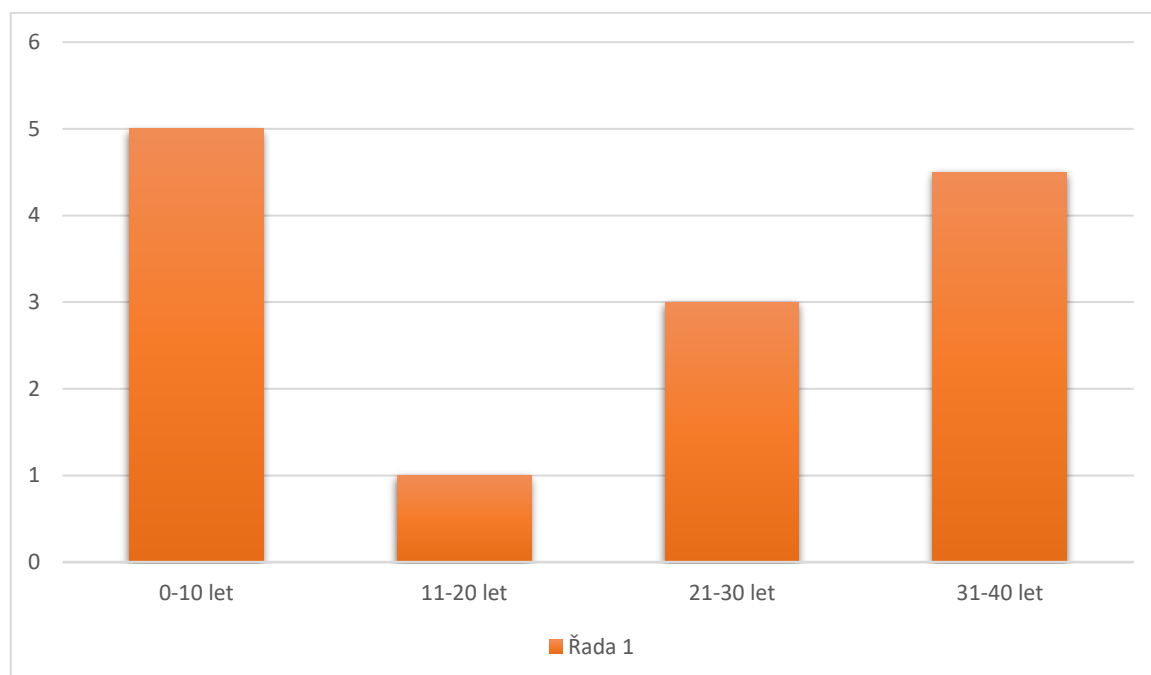
Příloha P III: Matice kódů z hlavní části pro učebnice 1. ročníku

Příloha P IV: Matice kódů z hlavní části pro učebnice 2. ročníku

Příloha P V: Matice kódů z hlavní části pro učebnice 3. ročníku

Příloha P VI: Matice kódů závěrečné částí interview

Příloha P VII: Přepis rozhovoru s respondentem 10

PŘÍLOHA P I: DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE RESPONDENTŮObrázek 13 *Věk respondentů*Obrázek 14 *Délka praxe respondentů*

PŘÍLOHA P II: MATICE KÓDŮ Z ÚVODNÍ ČÁSTI INTERVIEW

Respondent	OT 1 využití učebnic	OT 2 názor na používanou učebnici	OT 3 rozhodování o výběru učebnic	OT 4 zkušenost s jinými učebnicemi HV	OT 5 hlavní zdroj pro výuku	OT 6 jiné zdroje
R1	1+4	7+9	17+18	21+5	1+26	28+29
R2	1+5	16	17+18	20	27	28+29+32
R3	2+5	11	17+18	4+6+21	20	28+31
R4	1+5	8+15	17+18	22	20	30
R5	1+4	10+12+9	17+18	21+5	24	28+29+33
R6	1+4+5+6	13	17+18	23	25+26	28+31+30
R7	3+5	7+8	19	20	20	28+30
R8	1+5	9	17	1+6	20	28+29
R9	1+5	14+7	17	20	20	30
R10	1+5	11	17+18	20	20	29+33+30

Tabulka 11 Matice kódů z úvodní části interview

Seznam nalezených kódů u rozhovorů s učiteli prvního stupně				
1. ano	2. občas	3. minimálně	4. SPN	5. NNS
6. Taktik	7. zastaralá	8. nezajímavá	9. náročná	10. líbí se mi
11. nelíbí se mi	12. zmatená	13. méně teorie	14. není špatná	15. vůbec žádná šťáva
16. nadšení z jiné učebnice	17. učitel/učitelé 1. stupně	18. vedení školy	19. neřeší se	20. ne

<i>21. viděla jsem/okrajově</i>	<i>22. učebnice s doložkou MŠMT</i>	<i>23. vše, co přijde pod ruku</i>	<i>24. ne vždy</i>	<i>25. často</i>
<i>26. další zdroje</i>	<i>27. nejen učebnici</i>	<i>28. internet</i>	<i>29. youtube</i>	<i>30. vlastní materiály</i>
<i>31. zpěvníky</i>	<i>32. pracovní listy</i>	<i>33. zásobník z vysoké školy</i>		

Tabulka 12 Seznam kódů z úvodní části interview

**PŘÍLOHA P III: MATICE KÓDŮ Z HLAVNÍ ČÁSTI PRO UČEBNICE
1. ROČNÍKU**

Respondent	OT 1 zkušenost s vybranými učebnicemi	OT 2 nejlepší dojem z učebnice	OT 3 upoutání pozornosti žáků 1. ročníku	OT 4 koncept učebnice	OT 5 co v učebnicích chybí/nevychovuje	OT 6 co učitelé oceňují	OT 7 výběr pro svou výuku	OT 8 Zhodnocení vybraných učebnic
R1	1	3+5+6+ 9+7	6+3+19	3	20+23	7+9+6	45+3	25+6+ 19+56
R2	2	3+15+ 16+9	3+12+8	3	21	12+19+9+ 39+40	3	51+8+ 12+54
R3	1	3+12+ 8+15	3+12	3	24	35+29+34	3	12+49
R4	1	3+6	3+6+19	1	22+25+ 26	15+36+38+ 6+19+37	1+47+ 7	54+52
R5	1	3+5+8	3	3	27	7	44	5+50
R6	1	3	3	1+3	27	12+10	44	54
R7	4	3+12+1 1	3+12+11	3	28	7+10+ 14+34	1+11+ 3	53+11
R8	3	3+11+9	3+12	3	29+22	41	3+1+ 48	54+47
R9	3	3+7+12 + 11+14	1+6+18	3	28	12+33+ 7+9+24	3+43+ 24+33	57+49
R10	1	1+10+ 6+13	3+12+17 +16	1	20+30+ 31+25+3 2	10+33	1+10	49+47

Tabulka 13 Matice kódů z hlavní části pro učebnice 1. ročníku

<i>1. SPN</i>	<i>2. NNS</i>	<i>3. Taktik</i>	<i>4. s žádnou</i>	<i>5. modernější</i>
<i>6. obrazový materiál</i>	<i>7. struktura učebnice</i>	<i>8. přehlednost</i>	<i>9. mezipředmětové vztahy</i>	<i>10. písničky</i>
<i>11. pracovní učebnice</i>	<i>12. grafické zpracování</i>	<i>13. náměty k poslechu</i>	<i>14. zápis not</i>	<i>15. nabídka rozmanitých úkolů</i>
<i>16. zajímavější</i>	<i>17. velký formát</i>	<i>18. pohádkový koncept učebnice</i>	<i>19. nápaditost</i>	<i>20. dlouhé texty</i>
<i>21. nemůžu teď říct</i>	<i>22. co nevyhovuje, to přeskakují</i>	<i>23. zbytečné informace</i>	<i>24. moc teorie</i>	<i>25. náročnost</i>
<i>26. není kompletní</i>	<i>27. interaktivita</i>	<i>28. nic</i>	<i>29. CD</i>	<i>30. velikost písma</i>
<i>31. cizí slova</i>	<i>32. neodpovídá výstupům</i>	<i>33. hudební nástroje</i>	<i>34. cvičení</i>	<i>35. náměty do hodiny</i>
<i>36. soulad s RVP</i>	<i>37. předmluvy</i>	<i>38. podněcování k aktivitě</i>	<i>39. různí autoři</i>	<i>40. omlazené</i>
<i>41. přílohy učebnic</i>	<i>42. koncept učebnice</i>	<i>43. líbí se</i>	<i>44. všechny učebnice pro 1. ročník</i>	<i>45. z každé se dá čerpat</i>
<i>46. ověřit učebnici v praxi</i>	<i>47. není přehlcená</i>	<i>48. zbytečná investice</i>	<i>49. slouží učitelům</i>	<i>50. bližší dětem</i>
<i>51. stručnější</i>	<i>52. vztah ke knihám</i>	<i>53. nezajímavá</i>	<i>54. zpracování učebnic</i>	<i>55. náplň učebnic</i>
<i>56. hravější forma</i>	<i>57. nastejno</i>			

Tabulka 14 Seznam kódů pro učebnice 1. ročníku

PŘÍLOHA IV: MATICE KÓDŮ Z HLAVNÍ ČÁSTI PRO UČEBNICE 2. ROČNÍKU

Respondent	OT 1 zkušenost s vybranými učebnicemi	OT 2 nejlepší dojem z učebnice	OT 3 upoutání pozornosti žáků 1. ročníku	OT 4 koncept učebnice	OT 5 co v učebnicích chybí/nevychovuje	OT 6 co učitelé oceňují	OT 7 výběr pro svou výuku	OT 8 Zhodnocení vybraných učebnic
R1	1	3+4+ 5+6	3	3	22+23	15+4	41	4+6+ 9+33
R2	2	3	3	3	24	13+36+ 11+25	3+2	11+25+ 48
R3	2+1	3+7+8+ 9	3	3	21+16	13+37	2+3	49+57+ 21
R4	1	3+4+10	3+1	1	25	4+38	1+2	11+52+ 50
R5	1	3+11+ 12	3+18	3	24	11	43	18+52
R6	1+2	3+13+ 9	3	1+3	26	4+9+ 19	44	28+13+ 18
R7	2	3+9	3	3	27+28	13+11+ 39	2+3	53
R8	2	3+4+14	3+13+ 19	3	21+29+ 30	4+16+6	3+1+4+ 45	54+55+ 4
R9	2	3+15+ 16	3+1	3	31+28+ 32	4+39+ 13+40+46	3+47+ 46+13	13+31
R10	1+2	1	3+20+ 13+4+11	3	33+34+ 16+22+35	37+16	1+16+ 35	50+57

Tabulka 15 Matice kódů z hlavní části pro učebnice 2. ročníku

<i>1. SPN</i>	<i>2. NNS</i>	<i>3. Taktik</i>	<i>4. obrazový materiál</i>	<i>5. motivační</i>
<i>6. mezipředmětové vztahy</i>	<i>7. propracovanost</i>	<i>8. pěkný pro děti</i>	<i>9. zajímavá</i>	<i>10. moc všeho</i>
<i>11. pracovní učebnice</i>	<i>12. propojení smyslů</i>	<i>13. grafický materiál</i>	<i>14. zbytečné zatěžování dětí</i>	<i>15. struktura</i>
<i>16. výběr písniček</i>	<i>17. ani jedna vhodná pro žáky</i>	<i>18. interaktivita</i>	<i>19. modernější</i>	<i>20. podobný koncept učebnic</i>
<i>21. moc teorie</i>	<i>22. dlouhé texty</i>	<i>23. podrobnost</i>	<i>24. nemůžu soudit</i>	<i>25. CD</i>
<i>26. není tam nic, co by mi nesesedělo</i>	<i>27. nezábavná</i>	<i>28. nezajímavé</i>	<i>29. větší linky</i>	<i>30. aktivnost</i>
<i>31. nepřehlednost</i>	<i>32. chybí teorie o autorech</i>	<i>33. náročnost učebnice</i>	<i>34. neodpovídá očekávaným výstupům</i>	<i>35. velikost písma</i>
<i>36. velký formát</i>	<i>37. přílohy</i>	<i>38. není přehlcená</i>	<i>39. uspořádání</i>	<i>40. piktogramy</i>
<i>41. více bych využívala Taktik</i>	<i>42. na vyzkoušení</i>	<i>43. nemám vybranou učebnici</i>	<i>44. nevím</i>	<i>45. poslech hudby</i>
<i>46. veselá</i>	<i>47. měla by zůstat dětem</i>	<i>48. oddechové chvíle</i>	<i>49. stejná jak u předchozích ročníků</i>	<i>50. hudební nástroje</i>
<i>51. dostačující</i>	<i>52. přehlednost</i>	<i>53. žádné nadšení</i>	<i>54. instrumentální doprovod</i>	<i>55. náročné poslechy</i>
<i>56. neúplná</i>	<i>57. vzestupná složitost</i>			

Tabulka 16 Seznam kódů pro učebnice 2. ročníku

PŘÍLOHA V: MATICE KÓDŮ Z HLAVNÍ ČÁSTI PRO UČEBNICE 3. ROČNÍKU

Respondent	OT 1 zkušenost s vybranými učebnicemi	OT 2 nejlepší dojem z učebnice	OT 3 upoutání pozornosti žáků I. ročníku	OT 4 koncept učebnice	OT 5 co v učebnicích chybí/nehovuje	OT 6 co učitelé oceňují	OT 7 výběr pro svou výuku	OT 8 Zhodnocení vybraných učebnic
R1	1+2	3+5+6+ 7+8	5+3	3	27+53	7+5+ 37	3	5+6+ 54+45+ 55+22
R2	2	3+9+ 10+11	3+11+9+ 13+5	3	28	13+38+ 39+9+6	2+47+ 3	56+ 19+57+ 58
R3	1	1	3+23	1	29+7	13+14+ 40+10	48+3	59
R4	2	3+5+13+ 14+15	3+13+ 24+23	1	31	21+5+ 41	1+5+49+ 20+2+50	20+31+ 60
R5	1+2	3+16	3+5	3	30	5+42+ 25	3+2+51	51
R6	1+2	3+17+13	3	3	32	29+13+ 45	46	56+51
R7	2	4+18+ 19	3+5	3	13+19	5	2+3	19
R8	2	3+20	3+13+5	3	34+13+ 5	6+9+5	3+1+2+ 13+49	54+5+6+ 8+19+8
R9	2	13+3+ 21+6	3+21+ 5+25	3	30+35	43	3+52	5+13+29
R10	1+2	3+1+8+ 22	3+13+ 26+9	4	27+8+ 36+35	22+45+ 44+8	3+53+1+ 50	61

Tabulka 17 Matice kódů z hlavní části pro učebnice 3. ročníku

1. SPN	2. NNS	3. Taktik	4. ani jedna	5. obrazový materiál
6. mezipředmětové vztahy	7. modernější	8. písničky	9. náměty	10. CD
11. pracovní učebnice	12. nevím	13. grafické zpracování	14. přehledná	15. úplně všechno
16. jak u předchozích ročníků	17. nová	18. písničky doplněné o text	19. nezáživná	20. tematicky propojená učebnice
21. rozdělení učebnice	22. instrumentální doprovod	23. vzhledově přitažlivá učebnice	24. zajímavá	25. propojenost
26. zajímavosti	27. náročné učivo	28. nemůžu zatím hodnotit	29. teorie	30. nic
31. přehlčená	32. těžko říct	33. není barevná	34. online nahrávky	35. zahlcené textem
36. špatný výběr písniček	37. návaznosti učebnic	38. srozumitelnost	39. zábavná	40. přílohy
41. seznam písní	42. krátký text	43. přizpůsobené dětem	44. kreslení do rytmu	45. hudební nástroje
46. nezatracovala bych NNS	47. nudná	48. chtěla bych ji vyzkoušet	49. obsah učebnice	50. souhrn písní
51. interaktivita	52. připravená učebnice	53. doplněk pro učitele	54. poslech	55. hudební hry
56. stejný ráz učebnic	57. zlatý střed	58. nadšení z učebnice	59. nelíbí se mi	60. jednoduché
61. nedobře napsaná učebnice				

Tabulka 18 Seznam kódů pro učebnice 3. ročníku

PŘÍLOHA VI: MATICE KÓDŮ ZÁVĚREČNÉ ČÁSTI INTERVIEW

Respondent	OT 1 Prostor k doplnění rozhovoru
R1	1
R2	2
R3	3
R4	4
R5	5
R6	4
R7	6
R8	7+6+9
R9	2
R10	3

Tabulka 19 Matice kódů závěrečné části interview

<i>1. spolupráce učitelů s nakladatelstvím</i>	<i>2. prozatím nemám nic k doplnění</i>	<i>3. interaktivita učebnic</i>	<i>4. přístup učitel k vyučování</i>	<i>5. inovace učebnic HV</i>
<i>6. pracovní sešit</i>	<i>7. financování učebnic</i>	<i>8. online nahrávky</i>	<i>9. inspirace pro učitele</i>	

Tabulka 20 Seznam kódů závěrečné části interview

PŘÍLOHA P VI: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDETEM 10

Věk: 26 let

Pohlaví: žena

Délka praxe: 1 rok

ÚVODNÍ ČÁST ROZHOVORU

1. Využíváte v hodinách HV učebnice? Pokud ano, jaké?

„Tak učebnice využívám pouze pro svoji potřebu, pro přípravu učitele, jinak přímo v hodině s učebnicemi nepracujeme. Učebnici hudební výchovy spíše beru, nebo spíš využívám tu její funkci takové té orientace se v učivu toho daného ročníku. Je to vlastně takový směřující didaktický prostředek, pro mě. A případně tam čerpám nějaké náměty, písničky, ne vždy je to úplně vhodné. No u nás ve třídě máme učebnici z Nové školy, je to jedna z té edice, kterou mám u sebe.“

2. Jaký je váš názor na učebnici HV, kterou ve výuce používáte?

„No já nevím. Mně ty učebnice z Nové školy, vlastně celá ta edice, ty pro mladší ročníky a konkrétně ta pro 4. třídu, tak no nepříjde mi úplně šťastná, ne jako úplně šťastně napsaná, protože je tam strašně moc textu, není tam dostatek písniček. Já jsem sice folklórní nadšenec a mám ráda lidovou kulturu, ale na můj vkus je tam prostě pro ty čtvrtáky až moc té, moc těch lidových písniček a chybí jí taková ta vyloženě umělá tvorba pro děti tohoto věku, od nějakých těch skladatelů a tak. Takže nejsem s ní spokojená.“

3. Kdo rozhoduje o výběru učebnic HV na vašem pracovišti?

„No, ještě jsem neměla úplně možnost se zorientovat, ale myslím si, že víceméně máme možnost vybírat, nebo takto zažádat o změnu učebnice, kdokoliv z učitelů. Každopádně to musí projít schválením vedení, to znamená paní ředitelky a tak. To znamená, náměty a podněty podáváme my učitelé, schvaluje ředitel.“

4. Máte zkušenost s jinými učebnicemi HV? S jakými?

„Nemám zkušenost s jinými.“

5. Využíváte učebnici jako hlavní zdroj pro přípravu výuky HV?

„Rozhodně ne, já ty náměty čerpám víceméně odevšad odjinud než z učebnice. Ta učebnice je pro mě spíš jenom takové aha, vrať se zpátky na zem, tohle už je pro danou třídu moc.“

6. Využíváte v hodinách HV i jiné zdroje? Jaké?

„Tak já čerpám hodně z těch didaktik a materiálů, které jsme nasbírali od našeho vyučujícího na univerzitě Palackého. Jednak didaktika pro učitele je velmi dobrá. Potom má celou sesbíranou řadu vlastních nebo měl řadu svých vlastních sesbíraných hudebních materiálů, jak dětských písní, vícehlasých písní, instrumentálních jako námětů do výuky, a to nám všechno poskytoval v rámci povinných i volitelných předmětů. Takže to jsou moje zdroje. Dále čerpám na youtube přímo z nahraných lekcí. Z nahraných ukázek ze škol ze zahraničí například J&C Academic, tak z toho, potom na youtube ještě, je to maďarský pan učitel, který tam má také nahrávky od těch nejmladších po ty nejstarší, co se týká rytmických činností, vokálních činností i artikulačních. Takže toto a na youtube, to mi bylo doporučeno kolegyní; ještě Musikogram, tak toto jsou moje zdroje. A jinak mým zdrojem je asi fantazie, vlastní zkušenosti ze sboru a z různých tadyk těchto hudebních volnočasových aktivit.“

HLAVNÍ ČÁST ROZHOVORU – OTÁZKY K VYBRANÝM UČEBNICÍM HV PRO 1. ROČNÍK

1. Se kterou z nabízených učebnic jste se již dříve setkala?

„S tím SPN-kem jsem se setkala v tom starším vydání, ne v tady tomto novém.“

2. Která z učebnic u vás vyvolala nejlepší dojem? Proč?

„No...tak, jednoznačně vizuální přitažlivost má ta Taktiková učebnice. Ale nakonec teda po pořádném prolistování, a tak musím říct, že lepší dojem, nejlepší dojem, lepší dojem z těch dvou na mě nakonec udělala ta učebnice z SPN. Ono to možná vychází i z toho, že já беру ty učebnice jako metodické příručky a náměty pro sebe, ne tak využívání pro děti a v té učebnici je teda opravdu velké množství písniček. Jsou tam tematické pěkné ilustrace, které se hodí k těm aktivitám. Jsou tam náměty, což jsem tam u toho Taktiku nenašla, náměty na poslechové činnosti. Takže jako ve výsledku na mě udělala lepší dojem ta z SPN.“

3. Která z učebnic upoutá pozornost žáků prvního ročníku? Proč?

„Jednoznačně ta Taktiková, protože je barevnější a ony ty děti ještě v téhle době dají hodně tady na ten první dojem, na takový ten haló efekt. Myslím si, že by se jim líbila z toho důvodu, že oni mají, a to jen odhaduju, já jsem ty maličké ještě neměla, ale je to tam...Ona i tím, jak je velká, ten velký formát se těm dětem prostě líbí. Takže barevnost, zaplněnost obrázky a tak, tak to by asi upoutalo víc v tom Taktiku.“

4. Která z učebnic má pro vás nejvíce srozumitelný koncept?

„Ehm...Tak, když jsem si prohlížela obě tady ty, tak srozumitelnost konceptu líbí se mi ta, nebo spíš srozumitelnější koncept má pro mě ta učebnice od nakladatelství SPN. Protože ona je provázána celým tím takovým tím pohádkovým světem a ono tam odpovídají i ty písničky, poslechy, aktivity. A myslím si, že má i velice dobře splňuje a respektuje očekávané výstupy, které dává rámcový vzdělávací program, tudíž i školní vzdělávací programy, že tam není žádné nadstandartní učivo, které žáci v tomto ročníku vůbec dělat nemají. Takže vlastně koncepčně se mi líbí více ta z SPN.“

5. Co vám v nabízených učebnicích chybí nebo vám nevyhovuje?

„No, v obou učebnicích v tom, to je asi i u toho SPN-ka i u toho Taktika je tam strašně moc textu. Na to, že je to učebnice pro první ročník, kdy ty děti ještě nečtou, nebo nečtou až tak dobře, tak je tam strašně moc toho textu. U tého Taktiku my nevyhovuje velikost písma pro první ročník, že pokud už tam ke konci chceme pracovat s nějakým textem, chceme tam pracovat s nějakou písničkou, tak si myslím že je to strašně malinké. Jo, že když jsou tam potom říkadla na těch koncových stranách, je tam strana 46 nebo potom ještě jsem viděla 48, zkrátka v tom období, kdy ty děti umí číst, tak je tam strašně malé písmo. Vadí mi u té první třídy to, u toho Taktiku, že už se tam objevují cizí slova jako imitace, imitování, zkrátka je těžká. Přijdou mi tam takové věci, které když dostane, když prostě dostane tu učebnici učitel, který není až tolik zběhlý v té hudební výchově a není až tak znalý těch očekávaných výstupů, tak si dovedu představit, že toto všechno po těch prvcích bude vyžadovat. To znamená umění kreslit houslový klíč, znalost not v notové osnově, znalost tady těch pojmů, a to mi tam vadí. Je těžká a neodpovídá těm výstupům rámcového vzdělávacího programu.“

6. Můžete určit, co nejvíce oceňujete na vybraných učebnicích?

„No...tak na tom SPNku nejvíce oceňuju i to, že se tam objevují písničky od umělé písničky od skladatelů jako je pan Jurkovič a potom i ti další, jsou tam i dobří textaři, protože si myslím, že ty děti potřebují určitý humor a potřebují ten dětský humor a to se v písničkách pěkně odrazí. A tihle autoři to zvládli. Takže to oceňuji hodně na hudební výchově od SPN. Na učebnici od Taktiku pro první ročník oceňuji, tam se mi líbí a oceňuje teda to, že mají už od první třídy zahrnuté ty boomwhackery, to znamená že tam mají nějaké notové zápisy pro práci s boomwhackery a to je asi tak všechno.“

7. Kterou z nabízených učebnic byste si ne/zvolila pro svou výuku? Proč?

„Kdybych si mohla zvolit a kdybych ji používala s dětmi tak asi zvolím tu SPN-ku, protože tam je, ta se dá teda využít hlavně z důvodu množství těch písniček a pěkných písniček.“

8. Můžete nabízené učebnice HV stručně zhodnotit?

„No, to zrovna myslím, že jsme udělali v těch předchozích otázkách. V případě obou učebnic bych použila spíše pro sebe. Případně vykopírovala nebo vzala některá ta cvičení, která se mi tam líbí a je potřeba aby v nich ty děti kreslily a psaly. No přijde mi asi zbytečný v té první třídě, aby měl každý svou učebnici. Jakože takto, je to zase kus učebnice, kterou to děcko musí nosit nebo nemusí, dá se to nechávat ve škole, ale je to zase kus jako knížky, kterou má a tím, že si v ní ani moc nepočte, tak... já nevím, ta hudebka asi v tom prvním ročníku u mě je zažitá taková představa, že tam je to všechno takové intuitivní, je to tam pomocí nápodoby, pomocí té manipulace, těch praktických činností a oni těch psaných dokumentů mají v ostatních předmětech dost, takže do hudebky podle mě už není potřeba.“

HLAVNÍ ČÁST ROZHOVORU – OTÁZKY K VYBRANÝM UČEBNICÍM HV PRO 2. ROČNÍK

1. Se kterou z nabízených učebnic jste se již dříve setkala?

„To znamená SPN ve svém školním věku a učebnice Nová škola teď v rámci praxe na vysoké škole.“

2. Která z učebnic u vás vyvolala nejlepší dojem? Proč?

„No...tady už to bylo těžší rozhodování. Takto zase že bych to dala žákům do ruky, tak ani jedna. No asi zase to SPN-ko u mě vede. Je to podobný důvod jako u té učebnice pro ty prváky. Jakože zase pro děti to sice není, ale to není ani jedna, ale takto já bych dětem nedávala ani jednu z těch učebnic, a když už teda využít nějakou tu učebnici, tak pro sebe jako učitele tak teda tu z SPN.“

3. Která z učebnic upoutá pozornost žáků druhého ročníku? Proč?

„No...pozornost žáků upoutá ten Taktik. A tam ty argumenty jsou stejné. Ony ty učebnice, totiž jak jsou to ty ucelené řady, tak oni mají velice podobný ten koncept a podobné, podobnou tu grafickou úpravu. takže to stejné jako u té prvákové, jo, takže ta výrazná barevnost, obrázky. Tam je problém s těma vloženými stránkami uprostřed, protože... Já totiž ještě nevím moc, to se omlouvám, já ještě v těchto věcech nejsem tak zběhlá, já totiž nevím jestli tady ty učebnice se jako dětem dávají, to znamená, že si je musí

koupit a že jim zůstávají a nebo jestli jsou to už ty učebnice, které prostě se pak vybírají zpátky a do kterých se nesmí pracovat, ale když vidím že se do nich kreslí červeně a zeleně, tak to bude asi ta kupovaná...Tak upoutá pozornost žáků i tím, že jsou tam ty prostřední kartičky pro skládání různých hudebních diktátů a různá cvičení.“

4. Která z učebnic má pro vás nejvíce srozumitelný koncept?

„Uf...no...tady v té dvojce už to bylo těžší. No u těch druháků na mě působí lépe ta, jakože ten koncept, co tam je nastavený tak asi z toho Taktiku. Tady už je to trošku menší miš maš jak v tom prvním ročníku. Už to tam navazuje více na tu chronologii roku, což je dobré, nebo dobré, mně to sedí. Mně sedí tady ten chronologický postup, jak to jde, a navazovat všechna ta témata na ten rok, že to tady sedí, a proto mi to asi...proto je ten koncept lepší.“

5. Co vám v nabízených učebnicích chybí nebo vám nevyhovuje?

„V Taktiku mi nevyhovuje ta přílišná náročnost. Něco jako, ani jméno jako Antonio Vivaldi a veškeré zase ty noty a tady ty věci. Zase to nesplňuje, to neodpovídá to těm očekávaným výstupům toho rámcového vzdělávacího programu, a proto mi to vadí. Jo že zase když se to dostane do ruky nepovolanému učiteli, neznalému, o tom se asi nebavme, to by měl být každý, ale věřme tomu i takovým věcem, že jsou učitelé takoví, kteří to neví a budou po těch dětech opravdu už ve druhé třídě šlapat a budou po nich chtít ty noty a všechno, tak je to, je to moc. To mi vadí na tom Taktiku. Na té Nové škole mi vadí zase množství lidové hudby, lidových písniček anebo tak, vadí mi ten poměr mezi umělou písní pro tady tento věk a mezi tou lidovou písní. Převaha té lidové, málo těch vtipných písniček a na SPN-ku...no...to SPN-ko má strašně moc textu. Už předpokládají, že druháci už umí číst, to znamená že písničky a texty těch písní už jsou schopni si přečíst a tady z té učebnice asi nejsou úplně schopni, to je písmo tak osmička, devítka ve wordu, takže to.“

6. Můžete určit, co nejvíce oceňujete na vybraných učebnicích?

„Když jsem si vlastně uvědomila, že ti žáci dostávají ty učebnice, že jim zůstávají, tak u toho Taktiku oceňuji tu vloženou středovou přílohu na různé hry, na různé doplňkové činnosti, nebo pro ty činnosti pro rychlíky, když se něco dělá, takže to. A na těch ostatních... SPNko zase oceňuji volbu těch písniček, to znamená výběr a ten rovnocenný poměr mezi lidovou a umělou písní. Na Nové škole nic.“

7. Kterou z nabízených učebnic byste si ne/zvolila pro svou výuku? Proč?

„Zase pro svou inspiraci SPNko na ty písničky. Ups...A ty ostatní asi ne. Tu bych si vzala pro sebe. Kdybych si měla koupit učebnici tuto, ale jak říkám, tady zrovna u toho SPNka je problém, že i když bych chtěla to použít jako zpěvník tak to moc nejde, protože ty děti to budou louskat dlouho. Jakože ten text je tam fakt špatný a malý. A když se dívám na ten Taktik a když jsem si ho prohlížela předtím tak ani ten se úplně nevylučuje. Já jsem ještě ty druháky neučila, takže...“

8. Můžete nabízené učebnice HV stručně zhodnotit?

„Jo, zapoměla jsem ocenit u Taktiku, že tam zase pokračuje hra na ty boomwhackery a že tam je nějaký ten vzestup, nějaká ta vzestupná tendence v té složitosti. Zhodnocení učebnic kompletní...Nová škola podle mě nepoužitelná učebnice, nelíbí se mi ani ten její obsah se mi nelíbí. SPN, Taktik, kdyby teda bylo nutné a bylo by povinné, jakože učebnice povinné nejsou tak ty bych si vybrala.“

HLAVNÍ ČÁST ROZHOVORU – OTÁZKY K VYBRANÝM UČEBNICÍM HV PRO 3. ROČNÍK

1. Se kterou z nabízených učebnice jste se již dříve setkala?

„Tak s trojkou ze SPNka a s Novou školou, Taktik neznám.“

2. Která z učebnic u vás vyvolala nejlepší dojem? Proč?

„Uf... No...Tak, tady...já nevím...To je prostě, tady ty učebnice pro ty trojky oni už jsou fakt tak rovnocenné. Ani jednu bych děckám nedala. Já bych si do knihovny vzala Taktik a SPNko. Zase je tam, ono je to zase podobné jak u těch předchozích, já se dívám na ten výběr písniček, na to co tam jako dali, jací jsou tam autoři, jaké jsou tam náměty písní... No a to je pro mě důležité. Já mám tu hudbku fakt zafixovanou jako takovou, že je potřeba zpívat a opravdu to zaplnit tou hudbou a tím zpěvem, pokud ty děti nemají nebo učitel nemá nějaký zásobník písniček nebo tak, což já teda nevím...možná jsem hledala málo, ale podle mě by nebylo na škodu, aby vznikl nějaký spíš jako souborný zpěvník, nějaké nové vydání fakt, ve kterém by byly všechny písničky od tady těch hudebních skladatelů té umělé hudby, aby tam byly zajímavé úpravy těch lidovek, jo to je to, co mi chybí. Učebnice až tak...tu potřebu mít učebnici až tak nevnímám. Jinak jsem se ještě dívala do těch Taktiků, zapoměla jsem na to, a tady u toho třetíáckého je to nejvíc, vzala bych si ji proto, že tam jsou instrumentální doprovody. Přímo nadepsané s těmi texty, nebo nad těmi notovými zápisy, což se hodí, ušetří to učiteli mnoho práce. A asi je to první učebnice, se kterou jsem se setkala, že to takto má.“

3. Která z učebnic upoutá pozornost žáků třetího ročníku? Proč?

„Ten Taktik, oni to mají dobře vymyšlený. Oni tu grafickou podobu mají velmi dobrou, dávají tam různé zajímavosti, nové náměty, takže ten Taktik.“

4. Která z učebnic má pro vás nejvíce srozumitelný koncept?

„Ani jedna.“

5. Co vám v nabízených učebnicích chybí nebo vám nevyhovuje?

„U Taktiku zase ta přílišná náročnost. Taková ta zbytečná, dělají to zbytečně těžší, než to je, než to musí být. Oni to nemají jen u té hudebky, ale oni to mají i u vlastivědy, přírodovědy. Oni jsou...já nevím proč, ale oni mi přijdou takoví strašně přepálení na fakta a na tady ty věci. Tam jsou zase hudební skladatelé a takové, no... nevadí, noty jsou tam, což jako nevadí, klidně ať si je dělají, zase říkám nepovolané ruce, velký problém. To mi vadí na Taktiku. Na SPNku tam je zase moc zbytečných doplňujícího textu, který ti žáci nečtou a zbytečně se v tom ztrácí. Nová škola, nezajímavé písničky, nebo spíše zajímavé, ale zase špatný výběr písniček. Takový nepoměr samá lidovka, a to je potom i ve čtvrtém a pátém. A jak znovu říkám, připomínám, lidovky mám ráda, folklór podporuju ve školách, ale nemůžeme tím ty děti znechutit.“

6. Můžete určit, co nejvíce oceňujete na vybraných učebnicích?

„Já jsem už asi předběhla u té otázky...Tak u toho Taktiku oceňuju ty instrumentální doprovody, které jsou tam přímo nad těmi notovými zápisy. Oceňuji tu hru na boomwhackery, myslím si, že se tady objevuje poprvé u toho třetíáckého se objevuje to kreslení do rytmu. To jsem viděla nedávno, asi měsíc zpátky jsem objevila že kdosi zpracovával českou hymnu, pomocí těch různých gest a symbolů a jak se tím děti učí velmi dobře vnímat tempo, melodii, tu plynulost i vlastně to časování té skladby, tak to se mi líbí že v tom Taktiku je, to oceňuji velmi. SPNku zase rozvržení těch písniček, jejich volba, výběr. Nová škola nic.“

7. Kterou z nabízených učebnic byste si ne/zvolila pro svou výuku? Proč?

„Vybrala bych si...kdybych to měla rozdat žákům a měli bychom s tím pracovat tak na mě jako dobrý nápad působí ten Taktik, jakože jenom jako ta doplňková, byla by to ta učebnice, kterou sice žáci mají, ale jakože rozdá se na nějakou hodinu a pak třeba leží několik měsíců ve skříni a až je potřeba zase další námět, tak se to zase vezme. Takže tímto způsobem. A SPNko jako zásobník písniček pro mě jako učitele.“

8. Můžete nabízené učebnice HV stručně zhodnotit?

„Ehm...Já myslím, že ono už to bylo zhodnocení předtím. Jako nová škola za mě úplně, nebo nedobře napsaná učebnice hudebky. A jinak už to bylo řečeno. Tady v té trojce ten Taktik by vyhrál.“

ZÁVĚREČNÁ OTÁZKA

9. Chtěl/a byste k nabízeným učebnicím dodat ještě něco, o čem nebyla řeč?

„Ehm...U toho prváckého sešitu (Nová škola), mám staženou tu interaktivní verzi a tam je to dobré. Tam třeba si myslím, že učitelé, kteří neumí hrát na ten klavír nebo na nějaký hudební nástroj, tak ona ta interaktivní učebnice a možná je to i ve starších ročnících, můžu se podívat, to mě nenapadlo prošmejdit. Ona tam má nahraný doprovod v podobě karaoke, že ukazuje ty noty, které se zpívají a ukazuje ten text, a tak se s tím dá zpívat. A to je asi teda výhoda té nové školy, né pro každého, ale chápu že to někdo může vnímat jako výhodné. A je to tam...Když se na to dívám, interaktivní učebnice jsou barevné z té nové školy, to se mohlo hodnotit i podle toho, jsou barevné což taky udělá svoje, už je to taky učebnice, tam nemusíme šetřit na barvě. Nevím, proč jsou ty Nové školy celé černobílé, ale to je jejich věc. Jsou barevné a tady je u každého nějaké cvičení, interaktivní cvičení na tu tabuli, nějaké notičky klesající, stoupavé melodie. Je tady právě i to zpívání. To mě teda taky překvapilo, to беру zpátky tu svou kritiku k Nové škole. Oni vytunily, vymakaly ty interaktivní učebnice. Ale ty tištěné nejsou nic moc.“